بسم الله الرحمن الرحيم

الصرف ام العلوم والنحو ابوها،

ايضاح الهادي

پښتو شرح زرادي

مرتب :

مفتي مطيع الله حقاني

الناشر :

دارالافتاء منبع العلوم الحقانيه

كمپوز :

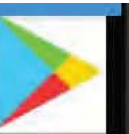
نوري كُمپيوتر اداره

هلمند افغانستان

Maktaba Tul Ishaat.com

Maktaba Tul Ishaat .com

تمام فنون کے کتب کے پی-ڈی-ایف ہمارے ویب سائٹ سے اور پلے سٹور سے فری ڈاون لوڈ کریں۔ ہم روزانہ کی بنیاد پر اس میں مزید کتب شامل کر رہے ہیں اس لیے آپ ہفتے میں ایک بار ضرور ہمارے پلے سٹور اور ویب سائٹ کو چیک کیا کریں۔

ابھی مطلوبہ پی-ڈی-ایف مفت ڈاون لوڈ کریں

تفاسیر	خطبات	منطق
احایث	سیرت	معانی
فقہ	تاریخ	تصوف
سوانح حیات	صرف	تقابل ادیان
درس نظامی	نحو	تجوید
لغت	فلسفہ	نعت
فتاوی	حکمت	تراجم
اصلاحی	بلاغت	تبلیغ ودعوت
تمام فنون		

مکتبۃ الاشاعت ڈاٹ کام
Maktaba Tul Ishaat.com

(دکتاب پیژندنه)

نوم:	ایضاح الهادي پښتو شرح زرادي.
مرتب:	مفتي مطيع الله حقاني عفاعنه.
الناشر:	دار الإفتاء منبع العلوم الحقانيه.
کمپوزر:	نوري کمپوټر اداره.

شمیر	عنوان	صفحه

۱	پنځم بحث ګردان یا اجراء د اقسامو:	
۲	الحمد لله رب العلمين والعاقبة: اول بحث تحقيق.	
۳	د الف لام د د یارلسو۔۱۳۔ اقسامو بیان	
۴	(د حمد لغوی اواصطلا حي معنا)	
۵	(د حمد د اقسا م بیا ن)	
۶	(د حمد د ارکان بیان)	
۷	(احتمالات په حمد کي چې مصد ردي)	
۸	(فرق په مابین د حمد او شکرکي)	
۹	(فرق په مابین د حمد اومدح)	
۱۰	(په حمد کي د ري تعمیمات او یو تخصیص دي)	
۱۱	دوهم بحث سوال او جواب کي:	
۱۲	څلرم بحث په اجراء یا ګردان کي داقسامو:	
۱۳	قوله: والعاقبة للمتقين: اول بحث تحقيق.	
۱۴	دوهم بحث سوال او جواب:	
۱۵	د ریم بحث په اجراء یا ګردان کي داقسامو:	
۱۶	(دمصد راواسم مصد رترما بین فر ق)	
۱۷	(الصلا ة لغوي اواصطلا حي معنا)	
۱۸	(پرغیردالانبیاء صلاة استقلالاًویل جا ئردي اوکنه)	
۱۹	(د الصلوة په الواوسره د لیکلووجه)	
۲۰	(دالصلاة د اقسام بیان)	
۲۱	(د الرسول لغوی او اصطلا حي معنا)	
۲۲	(د الرسول اوالنبی ترما بین فرق)	
۲۳	(محمد لغوی اواصطلاحی معنا)	
۲۴	(دال دلفظ تحقیق اوبیان) (مبحث د معنایي مراد په آل سره)	
۲۵	(مبحث فرق په ما بین دآل واهل)	
۲۶	(د تاکید اقسام)	
۲۷	څلرم بحث په اجراء یا ګردان کي داقسامو:	
۲۸	قوله : بدان اسعدک الله تعالی في الدا رین الخ: اول بحث تحقيق.	
۲۹	دوهم بحث سوال اوجواب:	
۳۰	دریم بحث اجراء یا ګردان دقسامو.	
۳۱	قوله : جمله افعال متصرفه واسماء متمکنه برچهار نوع است الخ.	

Maktaba Tul Ishaat.com

	اول بحث تحقيقات: افعال	
۳۲	(دفعل تعريف)	
۳۳	(دفعل تقسيم)	
۳۴	(د فعل علاما تي)	
۳۵	(د اسم لغوي او اصطلا حي معنا)	
۳۶	(د اسم تقسيم)	
۳۷	(اسم په اعتبار داشتقاق)	
۳۸	(فرق په بين د مصدر اواسم مصدركي)	
۳۹	(د اسم علا ماتي)	
۴۰	(د حرف تعريف)	
۴۱	فائده:	
۴۲	(د حرف تقسيم)	
۴۳	(فائده)	
۴۴	(د زائد حرف د پيژند لو طريقه)	
۴۵	(د حرف زائد اول تقسيم)	
۴۶	(اقسا م د حروف زائده)	
۴۷	فائده:	
۴۸	(وزن پردري قسمه دي:)	
۴۹	(شش اقسام) (او دهرقسم تعريف)	
۵۰	۱ـ فائده:	
۵۱	۲ـ فائده:	
۵۲	۳ـ فائده:	
۵۳	۴ـ فائده:	
۵۴	۵ـ فائده:	
۵۵	(هفت اقسام) (او دهرقسم تعريف)	
۵۶	۱ـ فائده:	
۵۷	(د فعل متصرف او غير متصرف تعريف)	
۵۸	(د اسم متمكنه او غير متمكنه تعريف)	
۵۹	(دوهم بحث سوال او جواب)	
۶۰	(د ريم بحث د ځينو لغاتو معنا)	
۶۱	(څلرم بحث اجراء يا گردان داقسامو)	
۶۲	قوله : صحيح آن است كه هيچ حرف اصلي او همزه الخ.	

	اول بحث: (د صحيح تعريف او وجه د نامه يي)	
۶۳	(دوهم بحث سوال او جواب)	
۶۴	(د ريم بحث په اختلاف د مذهبينو په صحيح:)	
۶۵	(اختلا ف په مابين د صحيح او سالم كي)	
۶۶	قوله: مهموز آن باشد كه يكحرف اصلي او همزه بود الخ. اول بحث (د مهموز تعريف او تقسيم او وجه د نامه)	
۶۷	دوهم بحث سوال او جواب.	
۶۸	قوله: ومعتل آن است كه يكحرف اصلي الخ:	
۶۹	(اول بحث سوال او جواب)	
۷۰	(دوهم بحث د ځينولغاتو معنى:) (د معتل تعريف او تقسيم او وجه د نامه)	
۷۱	قوله: وحرف علت سه است واو الخ: اول بحث سوال او جواب: (د حرف علت بيان)	
۷۲	(دوهم بحث فرق دهمزه او الف)	
۷۳	(دريم بحث د ځينو لغات معنى)	
۷۴	قوله: ومضاعف آن باشد كه يكحرف اصلي او مكرر باشد الخ:	
۷۵	(اول بحث سوال او جواب)	
۷۶	(دوهم بحث د ځينو لغاتو معنى:)	
۷۷	(د مضاعف تعريف او تقسيم او وجه د نامه)	
۷۸	(قاعده په بيان كي د شرط د مضاعف ثلا ثي)	
۷۹	(قاعده په بيان كي د شرط د مضاعف رباعي)	
۸۰	*قوله: وصرف صحيح اينجا فروگذشته شد بنا آن كه درميزان مقدم الخ:*	
۸۱	(د قوانينو ترمخ يوځو ضروري فوائد)	
۸۲	۱۔ قوله: قانون هر همزه كه ساكن باشد وما قبل او مفتوح روابود كه اورا بالف بدل كنند چون يأمَنُ)	

Maktaba Tul Ishaat.com

	تشريحات: د لته لابدي ده د پيژند لو څخه د څلورشيانو :	
۸۳	دوهم او دريم او څلرم بحث: (۱ـ د يامن قانون:)	
۸۴	۲ـ *قوله: قانون هر همزه که ساکن باشد يا مفتوح وما قبل او مضمومه يا واو مده زائده روابود که اورا بواو بدل کنند چون يُؤمِنُ ومَقْرُوَّةٌ ويُؤاخِذُ الخ.* تشريحات: د لته لابدي ده د پيژند لو څخه د څلورشيانو :	
۸۵	دوهم او دريم او څلرم بحث: (۲ـ د يو مِنُ مقْرُوْوَّةٌ او يُوَا خِذُ قانون)	
۸۶	(پنځم بحث اجراء يا ګردان داقسامو)	
۸۷	۳ـ *قوله: هرهمزه که ساکن با شد يا مفتوح وما قبل او مکسوره يا ی مده زائده الخ:* تشريحات: د لته لابدي ده د پيژند لو څخه د څلورشيانو :	
۸۸	اول اودوهم او دريم بحث: (د ميمن او مير او خطية قانون)	
۸۹	(څلرم بحث اجراء يا ګردان داقسامو)	
۹۰	۴ـ *قوله: هر همزه که ساکن با شد وما قبل او همزه د يگر متحرک با شد الخ)* (۴ـ دامن أُوْمِنَ اِيْمَانًا قانون:)	
۹۱	۱ـ فائده:	
۹۲	(اجراء يا ګردان داقسامو)	
۹۳	*قوله: هرهمزه که متحرک باشد وما قبل او حرف صحيح ساکن روابود که حرکت همزه نقل کنند الخ.* تشريحات: د لته لابدي ده د پيژند لو څخه د پنځو شيانو:	
۹۴	(د شاذ تعريف)	
۹۵	(۵ـ د يَسَلُ قانون:)	
۹۶	۱ـ فائده:	
۹۷	۲ـ فائده:	
۹۸	(اجراء يا ګردان داقسامو)	
۹۹	۶ـ *قوله: قانون هرجا که دوهمزه متحرک دريک کلمه بهم آيند الخ)* تشريحات: د لته لابدي ده د پيژند لو څخه د درو شيانو:	
۱۰۰	(۶ـ أَوَيْدمٌ او جَاءٍ او شَاءٍ او أأممة قانون:)	
۱۰۱	(اجراء يا ګردان داقسامو)	

۱۰۲	قوله : صرف المعتل بدا نکه معتل بردو نوع ست معتل بیکحرف ومعتل بدو حرف الخ) تشريحات: د لته لابدي ده د پيژند لو څخه د درو شيانو :	
۱۰۳	(د مثال تعريف او تقسيم او وجه د نامه)	
۱۰۴	(داجوف تعريف او تقسيم او وجه د نامه)	
۱۰۵	(د ناقص تعريف او تقسيم او وجه د نامه)	
۱۰۶	(د لفيف تعريف او تقسيم او وجه د نامه)	
۱۰۷	(د معتل کل تعريف)	
۱۰۸	(اجراء يا گردان داقسامو)	
۱۰۹	قوله : صرف المثال الوا وي وعد يعد وعداً وعدةً الخ) تشريحات: د لته لابد ده د پيژند لو څخه د دو شيانو:	
۱۱۰	(دوهم بحث اجراء يا گردان داقسامو)	
۱۱۱	قوله: اول آنکه هروا وي که ميان ياء وکسره لازمي باشد وحرکت يا مخالف الخ) تشريح: د لته لابدي ده د پيژند لو څخه د درو شيانو:	
۱۱۲	(۷ـ د يعد قانون)	
۱۱۳	قوله : ود ر يوجل واو نيفتاد زيراک ميان ياء وکسره لازمي نيست الخ) تشريحات: د لته لابدي ده د پيژند لو څخه دوو شيانو:۱ـ تحقيق.۲ـ سوال او جواب.	
۱۱۴	قوله : قانون هرواوي که بجاي فا کلمه د رمصد ر بروزن فعلٌ اوفتد الخ) تشريحات: د لته لابدي ده د پيژند لوڅخه د دروشيانو:	
۱۱۵	(۸ ـ دعدة قانون)	
۱۱۶	قوله: وعوض آن تاي تا نيث د رآرند: تشريحات: د لته لابدي ده د پيژند لوڅخه د دروشيانو: (۹ـ داقامة او استقامة قانون)	
۱۱۷	۱ـ فائده:	
۱۱۸	۲ـ فائده:	
۱۱۹	۳ـ فائده:	
۱۲۰	قوله: قانون هرواوي که ساکن مظهر باشد وما قبل او مکسوره آن واو الخ) تشريحات: د لته لابدي ده د پيژند لو څخه د څلور شيانو : (۱۰ د ميعاد قانون)	
۱۲۱	قوله: قانون هر يا ئيکه ساکن باشد وماقبل او مضموم آن يارا الخ) تشريحات: د لته لابدي ده د پيژند لو څخه د پنځو شيانو:	

Maktaba Tul Ishaat.com

۱۲۲	۱ـ فائده :افعل په اعتبا ر دوزن دري قسمه دي :۱ـ اسمي .۲ـ تفضلي .۳ـ صفتي.	
۱۲۳	۲ـ فائده :فعلا ء په اعتبار دوزن پر دوه قسمه دي: ۱ـ اسمي.۲ـ صفتي.	
۱۲۴	۳ـ فائده :فعلي: په اعتبارد وزن پر دري قسمه دي:۱ـ اسمي .۲ـ تفضلي.۳ـ صفتي.	
۱۲۵	(۱۱ـ د يو سر قانون) ۴ـ فائده:	
۱۲۶	۵ـ فائده:	
۱۲۷	څلرم بحث اجراء يا ګردان:	
۱۲۸	*۱۲ـ قانون: هرواو مضموم که بجاي فاکلمه باشد وبعده واو د يکر متحرک نباشد روا بود الخ:* تشريحات: د لته لابدي ده د پيژند لو څخه پنځو شيانو:	
۱۲۹	(۱۲ـ داعد او اشاح قانون)	
۱۳۰	څلرم بحث فوائدي: ۱ـ فائده:	
۱۳۱	۲ـ فائده:	
۱۳۲	*څوارلسم قانون: هرواو ويا که د رباب افتعال بجاي فاکلمه افتد وآن واو وياء بدل ازهمزه نباشد الخ.* تشريحات: د لته لابدي ده د پيژند لو څخه د درو شيان:	
۱۳۳	(۱۴ـ د اتقد يتقد اتسر قانون)	
۱۳۴	*قوله : صرف الاجوف من قال "الى" مِقْوَالٌ" "قال" د راصل "قول" بوده است واو بالف بد ل کشت قال شد قانون هرواوي ويائي که متحرک باشد الخ:* تشريحات: د لته لابدي ده د پيژند لو څخه د څلورو شيانو :	
۱۳۵	(۱۵ـ د قال او باع قانون)	
۱۳۶	څلرم بحث بيان د فوائدو: ۱ ـ فائده:د دوهم شرط متعلق : د حرکت عارضي تعريف ، او اقسام.	
۱۳۷	۲ـ فائده:	
۱۳۸	۳ـ فائده:	

۱۳۹	۴۔ فائده:	
۱۴۰	۵۔ فائده:	
۱۴۱	۶۔ فائده:	
۱۴۲	۷۔ فائده:	
۱۴۳	۸۔ فائده:	
۱۴۴	*قوله : و د رجيل ولواستطعنا سلا مت ماند زيراكه حركت واو وياء عرضي ست لا زمي نيست الخ :* تشريحات: د لته لابدي ده د پيژند لو څخه د سوال او جواب :	
۱۴۵	*قوله : قلن د راصل قوُلَنَ بوده است نقل كرده ازقوُلَنَ قوُلْنَ آورندالخ:* تشريحات: د لته لابدي ده د پيژند لو څخه د څلورو شيانو: (۱۶۔ دالتقاء ساكنين قانون)	
۱۴۶	اول بحث په بيان كي د فوائدو: ۱۔ فايده: التقاء ساكنين پر دوه قسمه دي:۱۔ علي حده .۲۔ على غير حده. على حده تعريف:	
۱۴۷	*قوله : وكذالك بعنَ كه دراصل بيعن است نقل كرده ازبيعن اورد ند .الخ:* تشريحات: د لته لابدي ده د پيژند لو څخه د څلورشيانو:	
۱۴۸	(۱۷۔ د خِفْنَ او بِعْنَ قا نون:)	
۱۴۹	*قوله: قانون هر واوي او يايي كه د رما ضي ثلاثي مجرد الف كرد د وبيفتد حركت ما قبل اورا موافق او كردا نند الخ :* (۱۸۔ د قُلْنَ طُلْنَ قانون:)	
۱۵۰	*قوله: وبدا نكه حركت عارضي درحكم سكون ست وحركت عارضي آن بودالخ:* تشريحات: د لته لابدي ده د پيژند لو څخه د تحقيق:	
۱۵۱	*قوله: قيل دراصل قُولِ بود حركت واو بقاف دا دند الخ :* تشريحات: د لته لابدي ده د پيژند لو څخه د پنځو شيانو:	
۱۵۲	(۱۹۔ د قِيْلَ اوبِيْعَ قانون:)	
۱۵۳	(۱۔ فائده: داشمام لغوي او اصطلا حي معنا)	
۱۵۴	۲۔ فائده:	
۱۵۵	*قوله: ويقول ويبيع وتغزين وترمون :* (۲۰۔ د يقول يبيع قانون:)	
۱۵۶	څلرم بحث بيان د فوائدو:	

Maktaba Tul Ishaat.com

	(۱ـ فائده:)	
۱۵۷	۲ـ فائده:	
۱۵۸	(۳ـ فائده:) د فعل د متعلقاتو څخه شپږ اسماء مشتقه اومصدرمراد دي:	
۱۵۹	۴ـ فائده:	
۱۶۰	۵ـ فائده:	
۱۶۱	*قوله: ود ر ا دور او اَعْيَنٌ اعلال نكرد ند زيراكه نه فعل ست او نه متعلق فعل الخ :* تشريحات: د لته لابدي ده د پيژند لو څخه د دو شيانو :۱ـ تحقيق.۲ـ سوال او جواب:	
۱۶۲	*قوله: يقال دراصل يقول بو ده ست الخ :* (۲۱ـ د يُقَالُ يُبَاعُ قانون :)	
۱۶۳	څلرم بحث فوائدي: (فائده:)	
۱۶۴	*قوله : وَمَشْوَرَةٌ او مَرْبَعٌ شاذ است واَعان واستعان الخ :* تشريحات: د لته لابدي ده د پيژند لو څخه د سوالو جوابو:	
۱۶۵	*قوله : قائلٌ د راصل قاوِلٌ بود واو را بهمزه بد ل كرد ند قائلٌ شد الخ:* (۲۲ـ قائل او بائع قانون:)	
۱۶۶	*قوله: وكذا لک هر واوي وياي كه بعد ازالف مُفاعلٌ افتد وقبله الخ:* تشريحات:د لته لابدي ده د پيژند لو څخه د څلورو شيانو:	
۱۶۷	(۲۳ـ اَوَائلُ او بَوَاِعُ قانون)	
۱۶۸	*قوله: اليائي منه باع يبيع فهو بائعٌ الخ:* (فائده :) د حرف علت اسكان پر شپږ قسمه دي:	
۱۶۹	*قوله: وكذا لک هرياي كه ساكن باشد وبجاي عين الخ:* تشريحات: د لته لابدي ده د پيژند لو څخه د څلور شيانو :	
۱۷۰	(۲۴ـ د بِيْضٌ او ضيزى قانون دي:)	
۱۷۱	*قوله: وعلى هذا القياس صرف الناقص الخ*	
۱۷۲	*قوله :دُعاءً در اصل دُعاوٌ بود واو راهمزه كرد ند دعاءً الخ:* (۲۶ـ د دُعَاءٌ او مِرْمَاءٌ قانون:)	

۱۷۳	قوله: يدعو د راصل يدعو بود واو را ساكن كرد ند يدعو شد قانون هرواوي ويائيكه بر طرفه الخ : (۲۷۔ د يَدْعُوْاويَرْمِي قانون)	
۱۷۴	قوله: دُعي دراصل دُعو بود واو راياء كرد ند دُعي شد قانون هرواو كه ما قبل او مكسور باشد الخ: (۲۸۔ دُعٰی قانون:)	
۱۷۵	قوله: سوم: آنكه هر واوي كه درمصدربود وما قبل اومكسور بود ودر فعل اوبسلامت نمانده باشد الخ: (۲۹۔ د قيامً قانون دي) قوله: چهارم آنكه درجمع باشد و در وحدان او بسلامت نمانده باشد الخ: (۳۰۔ ديَارٌ او قِيَالٌ اوتَيَرَةٌ قانون دي)	
۱۷۶	قوله: پنجم آنكه هر واوي كه درجمع باشد ودر وحدان او ساكن بود الخ: (۳۱۔ حياضٌ او رياضٌ،قانون)	
۱۷۷	قوله: اُدع دراصل ادعو بود واو راحذف كردند ادعو شد قانون الخ: (۳۲۔ د لَمْ يَدْعُ اُدْعُ قانون:)	
۱۷۸	قوله: صرف مستقبل معلوم يدعو يدعوان آه جمع مذكر مؤنث بيك طريق اند الا الخ: (۳۳۔ د يُدْعٰی قانون:)	
۱۷۹	قوله: "مرئِيٌّ دراصل "مرأُوىٌ" بو د واو راياء كرد ند وياء درياء ادغام كردند ال خ: (۳۴۔ دسَيِّدٌ او مَرْئِيٌّ قانون)	
۱۸۰	قوله: "تبنٍ دراصل تبنوٌ بود واو رابيابدل كرد ندالخ. (۳۵۔ د اَدْلٍ تَبَنٌّ دُعِيٌّ قانون:)	
۱۸۱	(۳۶۔ د ادل تبن دعي دوهم قانون)	
۱۸۲	قانون هرجا كه دو حرف متحرك ازيكجنس بهم آيند الخ : (۳۷۔ د دَ دَ نَ ضَضْرَبَ د متجانسين اول قانون.)	
۱۸۳	(۳۸۔ د مَدَّ فَرَّ متجانسين دوهم قانون:)	
	(۳۹ ۔ د مد يمد فر يفر متجانسين دريم قانون:)	

Maktaba Tul Ishaat.com

بسم الله الرحمن الرحيم :

پنځم بحث ګردان يا اجراء د اقسامو:

بسم

سوال:په سه اقسا م د کلمي کي څه شي دي؟ الجواب: اسم دي.

سوال: علا مه د اسم پکښي څه شي ده؟ الجواب: د خول د حرف جر دي.

سوال: په سه اقسام د اسم کي څه شي دي؟ الجواب: ثلا ثي دي.

سوال: ولي ثلا ثي دي؟ الجواب: ځکه چي حروف اصلي پکښي د ري دي.

سوال: په شش اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: مجرد دي.

سوال: ولي مجرد دي؟ الجواب: ځکه ترد رو حروفو اصلي يي يوشي بالا نه دي.

سوال: په هفت اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: يا مثال واوي دي او يا نا قص وا وي.

سوال: په دوزداه اقسام کي څه شي دي. الجواب: مصد ر دي د باب څخه د سمی يسمو.

الله :

سوال: په سه اقسام د کلمي کي څه شي دي؟ الجواب: اسم دي.

سوال : علا مه د اسم پکښي څه شي ده ؟ الجواب: علا مه د اسم پکښي الف لام دي.

سوال: د اسم په سه اقسام کي څه شي دي ؟ الجواب: ثلا ثي.

سوال: ولي ثلا ثي دي؟ الجواب : ځکه حروف اصلي يي دري دي.

سوال: په شش اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: مزيد فيه دي.

سوال: ولي مزيد فيه دي؟ الجواب: ځکه تردرو حروف اصلي يي شي زيات دي.

سوال: په هفت اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: مهموز الفاء دي که چيري د باب څخه اله يوله سي.

سوال: په دوز داه اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: اسم ذا ت د پاره د واجب الوجود دي.

الرحمن:

سوال: په سه اقسام د کلمي کي څه شي دي؟ الجواب: اسم دي.

سوال: علا مه د اسم پکښي څه شي دي؟ الجواب: الف لام دي.

سوال: په سه اقسام د اسم کي څه شي دي؟ الجواب: ثلا ثي دي.

Maktaba Tul Ishaat.com

سوال: ولي ثلا ثي دي؟ الجواب: ځکه درى حرفيز دي.

سوال: په شش اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: مزيد فيه دي.

سولا: ولي مزيد فيه دي ؟ الجواب: ځکه ترد رو حروف اصل يو شي زيات دي.

سوال: په هفت اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: صحيح دي.

په دوزدا ه اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: صفته مشبه دي.

الرحيم:

سوال: په سه اقسام د کلمي کي څه شي دي؟ الجواب: اسم دي .

نوټ: ګردان يي د الرحمن په رقم دي.

الحمد لله رب العلمين والعاقبة:

ترجمه: ټول ثناء وصفت په هرزمانه کي دهر حامد دا ثابت دي الله تعالى لره چي دي پالونکي د ټولو مخلوقاتو دي او د هغي د نيا ښي او ښا دي د دي د نيا د پر هيزګا را نو د پاره دي او نزول د رحمت دي وي ، او سلا متيا دي وي پر رسو ل باندي چي نوم يي محمد عليه السلا م دي او د ده پر آل باندي او د ده پر ملګرو باندي او پر ټولو باندي.

تشريحات: د لته لابدي ده د پيژند لو څخه د څلورشيانو :١ـ تحقيقات.٢ـ سوال اوجواب: ٣ـ د ځينولغاتو معنى. ۴ـ اجراء.

اول بحث تحقيقات: الحمد : الف لام:

(د الف لام د د يارلسو ـ١٣ـ اقسامو بيان)

الف لام پردوه قسمه دي:١ـ اسمي.٢ـ حرفي.

اسمي: پر اسم فاعل او اسم مفعول په اتفاق اوپر صفت مشبه بناء براختلا ف داخليږي :

اسم فاعل لکه: الضارب. په معنى د الذي ضرب، الضاربان الذان ضربا،الضاربون الذ ين ضربو.

مفعول لکه: المضروب په معنى الذى ضُرِبَ المضروبان الذان ضربا، المضروبون الذين ضربوا.

حرفي: بيا :خپل په کور کي پر دوه قسمه :١- زائد.٢ـ غير زائد.:

زائد بيا پردوه قسمه دي:١ـ لازمي.٢ـ غيرلازمي:

لازمى بيا پردوه قسمه دي:١- عوضي لکه : په لفظ د الله کي.٢ـ غيرعوضي لکه: په الصعق کي.

غيرلازم هم پر دوه قسمه دي:١ـ عوضي لکه الناس.٢ـ غير عوضي فيا الغلا مان فرا.

غير زائد بيا پردوه قسمه دي:١ـ عهدي خارجي.٢ـ حقيقي.

عهدي خارجي تعريف:هغه دي چي په ده سره اشاره وي يوفرد اوحصه متعين ته په ما بين د متكلم اومخاطب كي.

عهدي خارجي بيا پرد ري قسمه دي:١ـ صريحي.٢ـ كنائي.٣ـ علمي.

صريحي تعرف: هغه دي چي مخكي معهود صراحتا ذ كروي.

كنائي تعريف: هغه دي چي مخكي صراحتا ذ كرنه وي بلكي كنا يتا ذ كروي.

د د وا ړو مثال:قوله تعا لى« ليس الذ كركا الانثى».اوس الا نثي اشاره ده وهغه انثى ته چي مخكي صراحتا ذكر وو، اوپه الذ كر كي اشاره ده وهغه مذ كرته چي كنا ية ذ كروو.

علمي تعريف: هغه دي چي نه صراحتا ذ كر وي اونه كنا يتا بلكي د بحث څخه معلوميږي لكه:" خرج الامير اذا لم يكن فى البلد الا امير واحد". دا هلته چي په بنار كي بل امير نه وي.

حقيقي تعريف: هغه دي چي په ده سره د مد خول حقيقة ته اشاره وي .

اودا بيا پرد ري قسمه دي:١ـ جنسي.٢ـ استغراقي.٣ـ عهدي ذهني.

جنسي تعريف: هغه دي چي په ده سره اشاره وي د مد خول حقيقة ته بيله لحا ظ د افرادو نه كلاً اونه بعضا لكه:"الرجل خير من المرأة". يعني حقيقة د رجل خير دي ترحقيقة د "امرأ ة "قطع نظر د افرادوڅخه

استغراقي تعريف: هغه دي چي په د سره اشاره وي د مد خول وحقيقة ته سره د لحا ظ د ټولو افرادو.

او دا بيا پردوه قسمه دي:١ـ استغراقي حقيقي.٢ـ استغراقي عرفي.

استغراقى حقيقي تعريف:هغه دي چي مراد په ده سره ټول افراد وي هغه افراد چي شمول كوي هغه ته لفظ په اعتبار د لغة لكه: "عالم الغيب والشهادة"، اى عالم كل غيب وشهادة.

استغراقي عرفي تعريف: هغه دي چي مراد په د سره ټول افراد وي هغه افراد چي شمول كوي هغه ته لفظ په حسب د عرف عام لكه: "جمع الامير الصاغة"، اى صاغة بلده او اطراف مملكته.

عهدي ذهني تعريف: هغه دي چي په د سره اشاره وي د مد خول وحقيقة ته سره د لحاظ د بعضي افرادو غيرمتعين په مابين د متكلم اومخا طب كي لكه : "يخاف ان يأ كله الذ ئب"، اوس د لته د ذ ئب څخه بعضي افراد غيرمتعين مراد دي.

د حمد تحقيق:

(د حمد لغوى اواصطلا حي معنا)

سوال: حمد په لغة او اصطلا ح كي څه ته وا يي؟

الجواب:حمد په لغة كي:ثنا ء اوصفت بيا نولوته وايي،اوپه اصطلا ح كي:هو اللثناء بالسان

على الجميل الاختيا ري على جهة التعظيم سواءً تعلق با لنعمة اولا".

Maktaba Tul Ishaat.com

سوال: په تعريف د حمد کي د لسان قيد مستد رک دي ځکه ثناء نه وي مګربالسان وي؟

الجواب:دا تصريح بما علم ضمناً دي او دا جا ئزدي .

۲- الجواب:يا ذ کرد لسا ن بنا ء برتجريد د ي .

سوال:ستا تعريف جا مع نه سوخپلوافرا دوته ځکه حمد د الله پرنفس خپل با ندي ځندي خارج سوځکه الله ته نسبت د لسان نسي کيدی؟

۱-الجواب:د لته مرا د په تعريف سره حمد د عبا دو دي .

۲-الجواب: الله تعالی پرخپل ځان با ندي حمد وايي په لسا ن د کا ئناتو.

سوال:قيد د جميل احترازي دي اوکه اطلا قي اوکه تقيدي اوکه اتفاقي ؟

الجواب:احترازي دي،اومحترز عنه يي مذ مت دي .

سوال:قيد الاختياري کم قيد دي؟ الجواب:احترازي دي،اومحترزعنه يي مد ح ده .

سوال: على القصد التعظيم کم قيد دي؟ الجواب:احترازي،اومحترزعنه يي ا ستهزا،اوسخريه ده.

سوال:نعمة اوغيرها کم قيد دي ؟ الجواب:احترازي،اومحترزعنه يي شکر دي.

سوال: مقصود د مصنف ادا د شکرد منعم حقيقي دي پرنعمت د تا ليف با ندي،نوادا د شکريي

د خپل قصد سره موافق ولي په عنوان د نشکرالله نه وايي؟

الجواب:مصنف په يوټک سره دوه نښان وويشتل يوخويي خپل مقصد ترسره کړي،بل يی د خپل

سامع فکر اوفهم د يونکتي وخواته راوا ړوي هغه دا چي د حمد لغوي،اوشکرلغوي ترمابين

نسبت د عموخصوص من وجه د ي،چي د ري ما دي غواړي: دوي افتراقي اويوه اجتما عي :

۱-افتراقي الثناء با للسان لابمقابلة النعمة.۲- افتراقي فعل الجنان اولاركا ن بمقا بلة النعمة،

۳- اجتما عي الثنا ء بالسان بمقا بلةالنعمة .

نود لته مصنف د نعمة چي تاليف د کتا ب په مقا بله کي ثناء په ژبه سره وويل نو په دا ما ده کي شکراوحمد د واړه متصا د قان دي .

دوهمه وجه د حمد د راوړو:امتثال يي په حد يث د حمد کړي دي.

دريمه وجه:اشا ره يی وکړه چي د شکرپه دروافرا دوکي :۱- الاعتقا د با لجنا ن بسبب الانعام.

۲- العمل والخد مة بالاركان .۳- الثنا ء با للسا ن)

دا فرد الثنا ء بالسا ن بسبب الانعام فرد اکمل اواتم فرد دي .

سوال:ولي نمدح الله وه نه وا يه، اوحال دا دي چي جارا لله زمخشري په کشا ف، اوفائق کي په ترادف قا ئل دي،اوهم د غه رکم قا ضي بيضا وي؟

۱-الجواب:د لته موږد جمهورمسلک مختا رکړي دي چي هغه په عد م تراد ف قا ئلين دي .

۲-الجواب:پدي کي اشا ره وکړ ل چي الله (کم چي محمود دي) اختيا رمند دي په هغه جميل کي کم چي علت با عثه د حمد دي .

۳-الجواب: په دي کي اشا ره وکړل چي الله پآ ک (کم چي محمود مختاردي)متصف دي په صفت د حيا ة.علم.قدرة.اراده.سره،ځکه اختيا ريت بيله دي څلورصفا تومتصورنه دي.

سوال:نه منم چي جميل علت با عثه د حمد به په اختيا رد محمود کي وي،ځکه حمد دالله پا ک په مقابل د صفات ذا تيه د الله پآ ک کي حمد دي،صفات ذا تيه جميله د ي،خود الله پا ک په اختياري نه دي، ځکه صفا ت ذا تيه چي اوه -۷- دي عندالاشعاريه،اته-۸- دي په نيزد ماترید يه چي :

۱-الحيوة.۲-العلم .۳-القد ر.۴-السمع.۵-البصر.۶-الکلا م.۷-الارا ده.۸-اواتم يي تکوين دي، صفات قد يمه د ي اختياريه نه دي،که اختيا ری سي نوحد ث به سي،

ځکه اختيا ري شي مسبوق بالاراده وي هرمسبوق بالاراده حادث وي،

اوبل تاوان لاداچي صفت الاراده به مسبوق بالاراده سي،هوتقدم الشي على النفسه وهوالمعنى الدور؟

۱-الجواب: مراد په جميل اختياري سره دا دي، چي فاعل د دي جميل به مستقل په دی جميل کي وي غيرته به محتاج په اتصا ف کي نه وي.

۲-الجواب:مراد په الاختياري سره المختاري دي (منسوب الى الفاعل المختار.

۳-الجواب:کم حمد چي واقع دي په مقا بل د صفا توذا تيه کي دا په حقيقة کي واقع دي په مقا بل دهغه افعالوکي کم چي مرتب پردا صفا ت ذا تيه دي،اودا افعال جميله اختاريه د الله پاک دي.

۴-الجواب:اختياري عا م دي حقيقتا وي،اوکه حکما ،صفات ذا تيه د الله پا ک اختياري دي حکما، ځکه مبا دي د افعال اختياريه وو دي .

۵-الجواب:داختياري معنا دا ده چي د بل په اختياركي به نه وي،که د محمود په اختيا ركي وي،اوکنه.

۶-الجواب:حمد په مقا بل د صفا ت ذاتيه ووکي حمد عرفي د ي، نه لغوي،اواختيا ريت شرط دي په حمد لغوي کي.

Maktaba Tul Ishaat.com

سوال:حمد يي ولي په د غه متعارف عنوان د حمد ووا يه ولي په يوجد يد طريقه سره نه وا يه ؟

الجواب:اقتباس يی وکي د الله پا ک د کلا م څخه چي دا اقتبا س يومحسن د محسنات بد يعيه څخه دي.

سوال:مصنف ولي وصف چي حمد دي مخکي ذکرکړي ترذا ت چي الله دي اوسره د دي چي ذا ت مخکي وي تروصف؟

الجواب:ځکه يي وصف مخکي ذ کرکړي چي مقا م تقا ضی د مزيد اهتمام د د حمد کوي چي د اول وهلة څخه معلوم سي چي مصنف په حمد مشغول دي .

سوال:اهتمام د حمد عا رضی دي ځکه د مقا م په وجه دي،اواهتمام دالله د نامه ذاتي،اهتمام ذاتي مقد م وي تراهتمام عا رضي کي مخکي کوي نه وروسته کوي خوبه يی بيخي نه؟

جواب:مصنف اهتمام عارضيته ترجيح نه ده ورکړي بلکي اهتمام ذا تي اوعا رضي سره متعارضين سوه فا ذا تعارضا تسا قطا نوکله چي د واړه سا قط سوه بيا يي په يوقا عدي عمل وکړي چي تقد يم دعا مل دي پرمعمول با ندي.

سوال:مصنف ولي جمليه اسميه وويل پکارداوه چي جمله فعليه يي ويلي وايي؟

١ ـ الجواب: ځکه اصل په جملوکي جمله اسميه ده ځکه دلالت کوي پردوام اواستمرار؟

٢-الجواب:ځکه يي جمله اسميه راوړل چي حمد پرطريقه د د وام اواستمرار اشق على نفس دي او احب و الله ته دا سي عبادت وي.

سوال:تا وويل چي جمله يي اسميه پراستمراربا ند ي دلالة کوي زه به يی د رته وښيم چي جمله اسميه به وي خواستمراربه پکښي نه وي لکه زيد قا ئم؟

الجواب:جمله ا سميه پردوه قسمه ده:١- معد وله د فعليه څخه ،٢- غيرمعد وله:کم چي پراستمرار با ندي د لالة کوي هغه جمله اسميه معدوله ده ،او"زيد قا ئم" جمله اسميه غيرمعدوله ده.

سوال:مصنف د الله پا ک په نومانوکي ولي نوم د(الله) خا ص کړي خونحمد الخالق يارازق يا داسي نوربه يي ويلي وايي؟

جواب:که يي الخالق يارازق ويلي وايي نود سا مع په خيال کي به راغلي وايي چي استحقاق دالله پاک وحمد لرمختص په صفت د خالق دي نه په نوروصفاتوسره، اوحال داچي استحقاق يي په اعتبارد تولوصفاتودي.

سوال:مصنف ولي الحمد للمتصف بجميع صفات الكمال نه وايه،چي دا توهم مذ كوربه هم نه وايي،ځكه ټولوصفات ته يي شمول درلودي؟

الجواب:په الحمد الله سره يي اشاره وكړل چي الله پآک په اعتبارد خپل ذات عا لي قطعه نظر د صفا توڅخه مستحق د ټولومحا مد ودي چي (استحقاق ذاتي يي بولي) .

(د حمد د اقسا م بيا ن)

سوال:حمد پرڅوقسمه د ي ؟

الجواب:پرڅلورقسمه دي :١- حمد د قد يم وقد يم لره لكه: حمد د الله وخپل ځا ن لره .

٢- حمد د قد يم وحد ث لره لكه: حمد د الله د خپلوبعضوبند ګا نولره.

٣- حمد د حد ث وحد ث لره لكه: حمد د يوعبد وبل عبد ته .

۴- حمد د حد ث وقد يم ته لكه :حمد د عبا دو والله پا ک لره .

سوال:دلته په نحمدالله كي ددغه څلورواقساموڅخه دحمد كم قسم دي.

الجواب:دلته هغه څلرم قسم دي.

(د حمد د اركان بيان)

سوال:اركان د حمد څودي ؟

الجواب: پنځه دي:١- حامد.٢- محمود.٣- محموبه.۴- محمودعليه.۵- صيغه د حمد:

حامد: فا عل د حمد دي.محمود هغه څوک دي چي حمد با ند ي واقع سوي وي.

محمود ا سنا د د وصف حسنه دي ومحمود ته.محمود عليه علت با عثه پرحمد با ندي دي.

صيغه د حمد هغه لفظ دال پرحمد با ندي دي .

(احتمالات په حمد كي چي مصد ردي)

سوال:په حمد كي څواحتمالات سته؟

الجواب:اوه-٧-احتمالات سته:١-مصدرمعلوم:ستودن صفت كول.

٢-مصدرمجهول:ستوده شده (صفت كيدل).

٣-مصد رمبنى للفاعل،ستود ن حامد(صفت كول د صفت كونكي،تعريف كونكي)

۴- مصدرمبنى للمفعول،ستوده شد ن محمود(صفت كيد ل دصفت سوي ،د تعريف سوي).

Maktaba Tul Ishaat.com

۵ـ حاصل با لمصد رمعلوم ،ستا ئش،(صفت كول والي).

۶-حاصل بالمصد رمجهول،ستوده شد ګي(صفت كيد ل والي).

۷-القد رالمشترک،ما يطلق عليه لفظ الحمد .

سوال:وجه د حصرد مصدرد فعل متعدي په دغه اوه ـ۷ـ اقساموکي څه ده؟

الجواب:دغه مصدرد فعل متعدي به خالي نه وي يابه په ده کي صلا حية د نسبة وفاعل ته وي بالفعل به منسوب نه وي دا مصدرمعلوم دي اويابه بالفعل منسوب وي وفاعل ته دا مصدرمبني للفاعل دي اويابه په د کي صلا حية د نسبة ومفعول ته وي دا مصد رمجهول دي اويابه بالفعل ومفعول ته منسوب وي دا مصدرمبني للمفعول دي،اوکم صفت چي وفاعلته حاصل سي د نسبة څخه د مصد رمعلوم وده ته دا حاصل بالمصدر معلوم دي ،اوکم صفت چي مفعول ته حاصل سي د نسبة څخه دمصد رمجهول ود ته دا حاصل بالمصد رمجهول دي . والله اعلم بالصواب.

(فرق په مابين د حمد او شکرکي)

سوال:حمد اوشکرفرق سره لري،اوکه سره متراد فين دي؟

الجواب:فرق سره لري:۱- مورد د حمدعا م دي ،اود شکرله خا ص دي.

۲- متعلق د حمد عام دي،اود شکرله خا ص دي.

۳-د حمد اطلا ق عام طورپر وصف قولي با ندي کيږي،او د شکرله پروصف فعلي باندي.

۴-د حمد څخه مراد باطني نعمتون دي،اود شکرڅخه مراد ظاهري نعمتون دي،۵- قيل بينهماترادف.

(فرق په مابين د حمد اومدح)

سوال:د حمد،اود مدح ترما بين فرق سته،اوکنه ؟

الجواب:۱- د جارالزمخشري په نيزسرمتراد فين دي،اوهم دغه رکم د قا ضي بيضا وي دغه رايه ده.

۲- په حمد کي اختيا ري قيد لحاظ دي،اومدح عام ده وبه قال الجمهور.

۳- د مدح عموما اطلاق پرغيراختياري وصف باندي کيږي مد حت اللؤلؤعلى صفا ئهاويلي سي، اوحمد ت على صفائها نه سي ويلي .

۴- د حمد پروصف يقني باندي اطلا ق کيږي،اومدح عام ده پريقني،اوغيريقني دواړوبا ندي اطلا ق کيږي .

۵-حمد عبارت دي د اخبارد محا سن د غيرسره د محبت ،اومدح عبارت ده د محاسن د غيربيله محبته

۶ـ حمد شرعا ماموربه دي في الاثر(من لم يحمد النا س لم يحمد الله)،اومدح غيرماموربه ده بلکي حضرت عمرفاروق فرما ئي: احثوافي وجوه المدا حين التراب.

۷- د مدح اطلا ق د احسا ن کولوڅخه مخکي اوروسته د وا ړوبا ندي کيږي ،اوحمد عام طوروروسته تراحسان کولو وي.

۸- د مد ح اطلا ق پروصف د ذي روح اوغير ذي روح دو واړوبا ندي کيږي،اوحمد خا ص دي په وصف د ذي روح پوري.

(په حمد کي د ري تعميمات او يو تخصيص دي)

سوال: د لته د ري تعميمات او يو تخصيصى د دي يوي کلمي څخه څنګه معلو ميږي؟

الجواب: د حمد تعميم دا معلو ميږي د الف لام څخه چي يا د جنس د پاره دي او يا د استغراق د پاره دي.

او تعميم الزمان: دا معلوميږي د جمله اسمي څخه . او تعميم د حامد دا معلوميږي د نه ذ کر څخه دفاعل.
۴ـ او تخصيص دا معلوميږي دلام جاره څخه چي په لله کي دي.

رب:

په دي کي د ري احتماله دي: ۱ـ صيغه د مصد ر.۲ـ صيغه د اسم فاعل .۳ـ صيغه د صفته مشبه ده.

که مصدر سي نو اصل يي ربْبٌ دي، نو بيا د قانون مطابق ادغام د متجانسينوسو "ربَّ" ځندي جوړ سو، او که صيغه د اسم فاعل سي نو اصل يى بيا "را بِبٌ" دي د باب څخه د "ضرب" "يضرب" د تخفيف دپاره الف ځندي حذ ف سو بيا د قانون مطابق ادغام د متجانسينو سو "ربَّ" سو ، او که صيغه د صفته مشبه سي نو بيا يي اصل "رَ بيبٌ " دي د تخفيف د پاره يا ء ځندي حذ ف سوه بيا د قانون مطابق ادغام جائز وسو نو "ربَّ" ځندي جوړ سو .

قوله: العلمين:

عالمين جمع دعالم ده او عالم صيغه د اسم آلي ده .

(دوهم بحث په سوال او جواب کي)

سوال: څه وجه ده چي مصنف د کتاب په سرکي حمد را وړي؟

الجواب: د درو وجهو څخه يي راوړي:۱ـ قتداء بالقرآن.۲ـ عملاً بالحد يث شريف.۳ـ اتباع سلف الصالحينو.

سوال: تر بسم الله وروسته حمد راو ړل بلا فائدي دي ځکه شروع او تبرک په بسم الله سره راغلي؟

Maktaba Tul Ishaat.com

الجواب: ځکه يي دواړه راوړل يعني شروع يي په وکړل چي اتباع د قرآن کريم راسي چي په هغه کي هم شروع په دواړو سره راغلي ده.

سوال: العلمين جمع ده او په دي کي ذوي العقول او غير ذوی العقول دواړه دا خل دي نو د دي جمع بايد په ياء او نون او ياپه واو نون سره نه واي راغلي بلکي په الف تاء سره ؟

الجواب: د لته جمع تغلبي ده غلبه يي ذوی العقول ته پر غير ذوي العقول باندي ورکړي ده.

(څلرم بحث په اجراء يا ګردان کي داقسامو)

الحمد:

سوال: په سه اقسام د کلمي کي څه دي؟ الجواب: اسم دي.

سوال: علامه داسم پکښي څه شي ده؟ الجوب: الف لام دي.

سوال: په سه اقسام د اسم کي څه شی دي؟ الجواب: ثلا ثي دي.

سوال: په شش اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: مجرد دي.

سوال: په هفت اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: صحيح دي.

سوال: په دوزداه اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: مصدر دي.

نوټ: د الله د لفظ ګردان مخکي تيرسوي دي.

رب:

سوال: په سه اقسام د کلمي کي څّه شي د؟ الجوا ب:اسم دي.

سوال: علا مه د اسم پکښي شی ده ؟ الجواب: فاعليت او يا مصدريت او يا صفته مشبه کيدل دي.

سوال: په سه اقسام د اسم کي څه شی دي؟ الجواب: ثلا ثي دي.

سوال: په شش اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: مجرد دي.

سوال: په هفت اقسام کي څه شي دي؟الجواب: مضاعف دي.

سوال: په دوو اقسام د مضاعف کي څه شي دي؟الجواب: ثلا ثي دي.

سوال: په دوزدا ه اقسام کي څه شي دي؟الجواب: دري احتمال پکښي دي اسم فاعل، مصدر،صفت مشبه

سوال: چهارده اقسام کي څه شي دي؟

الجواب: که صيغه د اسم فاعل سي نو صيغه د واحد مذ کر اسم فاعل د ه.

العلمين:

سوال: په سه اقسام د کلمی کي څه شي دي؟ الجوا ب:اسم دي.

سوال: علا مه د اسم پکښې شی ده ؟ الجواب:الف لام او یا جمعیت دي.

سوال: په سه اقسام د اسم کي څه شی دي؟ الجواب: ثلا ثي دي.

سوال : په شش اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: مجرد دي.

سوال: په هفت اقسام کي څه شي دي؟الجواب: صحیح دي.

سوال: په دوزدا ه اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: اسم آله ده.

سوال: په چهارده اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: صیغه د جمع اسم آله ده.

قوله: والعاقبة للمتقين:

دلته لا بدي ده دپیژندلو څخه ددرو شیانو:۱۔ تحقیق.۲۔ سوال اوجواب.۳۔ اجراء او کردان.

اول بحث تحقیق:

د ا عبارت په حذ ف د مضاف سره دي اصل کي "حسن العاقبة" "وخير العاقبة" د مضاف اعراب يي مضاف اليه ته وركي عاقبة مصد ر دي دا پر وزن د فاعلة دي لکه کا ذ بة چي مصد ر دي

المتقين" جمع د متقيي ده او متقی او د متقين اصل "مو تقين" وو واو تاء یوځای را غلل واو يي په تاء سره بد ل کي او تاء په تاء کي مدغم کړل او کسره پر یاء ثقله وه نو کسره یی حذ ف کړل بیا یوځاي والي راغلي د دوو ساکنینو بیا اول یاء حذ ف کړل نو "متقين" جوړ سو.

دوهم بحث سوال او جواب:

سوال: والعاقبة للمتقين ي د څه د پاره ذ کر کړي؟

الجواب: د پاره د دفعه د توهم چي د مخکي عبارت څخه پید ا سوي وو چي چابه دا توهم کوي چي الله تعالی به فیضان د خیر په اخرت کي هم پرتو عالم باندي کوي ځکه چي دي رب د ټول عالم دي ده جواب ورکړي چي پر مؤمینانو دي نه پر بل چا.

(د ریم بحث په اجراء یا کردان کي داقسامو)

والعاقبة:

سوال: په سه اقسام د کلمی کي څه شي دي؟ الجواب:اسم دي.

سوال: علا مه د اسم پکښې څه شی ده ؟ الجواب:الف لام دي.

سوال: په سه اقسام د اسم کي څه شی دي؟ الجواب: ثلا ثي دي.

سوال: په شش اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: ثلا ثي مزید فیه دي.

سوال: په هفت اقسام کي څه شي دي؟الجواب: مثال دي.

Maktaba Tul Ishaat.com

سوال: په دوزدا ه اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: اسم فاعل دي.

سوال: په چهارده اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: جمع مذ کر اسم فاعل ده.

قوله: والصلاة والسلام:.

تحقيق:

سوال: صلوة مصد ردي، که اسم مصد ر؟

الجواب:اسم مصد ردي يعني اسم د تصلية دي چي مصد رد با ب څخه د تفعيل دي.

سوال: د مصدر،اواسم مصد رترما بين فرق څه دي؟

الجواب: فرق يي دادي چي د مصد رڅخه اشتقا ق د دولس شيانوکيږي،اوداسم مصد رڅخه اشتقاق نه کيږي .

(دمصد راوعلم مصد رترما بين فر ق)

سوال: د اسم مصد راوعلم مصد رفرق څه دي؟

الجواب: فرق يي دادي د علم مصد روضع د پا رد خپل معنى سوى ده سره د لحا ظ د خصوصية ذهني چي په ذهن کي به د هغه معنا يي موضوع له لحا ظ د يوقسم تعين سره سوي وي، که څه هم تعين د وحدة وي،اوداسم مصدر معنا يي موضوع له به لحا ظ وي بيله خصوصية ذهني .

(الصلا ة لغوي اواصطلا حي معنا)

سوال: صلوة په لغة او اصطلا ح کي څه ته وايي؟

الجواب:صلوة په لغة کي په ډ يرومعناوو سره راغلي دي خومشهوريى دا څلوردي:١الدعا ء .

٢- الر حمة.٣- الاستغفار.۴- التسبيح والتهليل:

که يي نسبت عبا دو ته وسي،نودعاء ځندي مراد ده ،اوکه يى نسبت والله ته وسي، نورحمة ځندي مراد دي،اوکه يي نسبت وملئکة ته وسي نواستغفا رځندي مراد دي،اوکه يي نسبت ووحوش ،وطيور ته وسي نوتسبيح اوتهليل ځندي مراد دي .

سوال: صلوة يولفظ د ي يا به ټول معنا وي ځندي مراد وي،يا به يوه لانه په مراد وي،يا به يوه مرادوي،يوه به پريږدي،دا ټولي طريقي با طل دي،ځکه يا به اشتراک راسي، يا به لفظ مهمل په کلا م د عاقل کي راسي، يا ترجيح بلا مرجح دا ټول با طل دي؟

الجواب:زه د لته د صلوة څخه يوه معنا اخلم چي رحمة دي.

سوال: دا ترجيح بلا مرجح ده؟

الجواب:مرجح موجود دي چي هغه په صله کي لفظ د على دي چي د استعلاء د پا ره وضع دي، اوبغيرالله څخه د بل هيڅ يوچا صلوة پرنبي عليه السلا م با ندي عالي نه دى.

او په اصطلا ح کي: تعريف دا سي سوي دي :تعظيمه في الد نيا باعلا ء ذ کره واظهاردعوته وابقاء شريعته وفى الاخرة بتشيفعه فى امته والتضعيف اجره ومثوبته :

اوپه شريعت کي تعريف داسي سوي دي :الاركا ن مخصوصه في الاوقا ت مخصوصه.

(پرغيردالانبياء صلاة استقلالاًويل جا ئردي اوکنه)

سوال: پرغيرد انبيا ء صلوة استقلالاًجائزدي کنه ؟

الجواب: پدي کي دري-۳- مذهبه دي :۱- پرغيرد نبى صلوة جا ئزدي، که استقلالاً وي،که تبعاً د دي نسبت روافضوته کيږي.۲- نه تبعاً نه استقلالاً با ندي جا ئزدي د دي نسبت خوارجوته کيږي .

۳- قا ضي ثناء الله پا ني پتي په تفسيرمظهري ج۷ ص۳۷۹، کي وايي چي په تبع د نبي کي با ندي ويل جا ئزدي،اومستقل باند ي ويل يي مکروه دي :يعني داسي ويل مکروه دي: صلوة وسلا م على امام ابي حنيفه ،او داسي ويل يي جا ئز دي: صلوة وسلا م على رسو له واما م ابى حنيفه .

سوال: محمد عزوجل ويل جا ئز دي کنه ؟

الجواب: يا داسي ويل مکروه دي که څه هم محمد عزيزوجليل دي ليکن دا سي ويل په الله پوري خاص دي

سوال: الله صلى الله عليه و سلم ويل جا ئز دي کنه ؟

الجواب: يا دا سي ويل مکروه دي ځکه داسي ويل خا ص تر نبى عليه السلا م پوري د ي.

سوال: محمد رضى الله ويل جا ئز دي کنه ؟

الجواب: يا داسي ويل مکروه دي ځکه داسي ويل خا ص ترصحا به کراموپوري دي .

سوال: د صحا بي سره عليه السلا م ويل جا ئزدي کنه ؟

الجواب: يا داسي ويل مکروه دي ځکه داسي ويل خا ص ترنبي عليه السلا م پوري دي .

خلا صه: داسوه چي ،دالله سره عزيزوجل ويل کيږي ،اود رسول الله سره عليه السلا م، يا صلى الله،

Maktaba Tul Ishaat.com

اوصحابي سره رضى الله عنه اوتا بعي سره رحمةالله تعالى عليه،داوس ني علماء سره غفرله،عفاعنه .

سوال: صلوة تبعاً ولي پرغير د نبي جا ئز دي ؟

الجواب: صلوة اسنا د چي الله ته وسي مراد ځندي د رحمة معنا وي ،اورحمة د الله متنوع دي څو انواعوته :١- يوه نوع د رحمة هغه د چي سبب د معصومية د مرحوم ده چي پرچا با ندي نازل سي هغه معصوم د صغير،اوكبيركنا هونه څخه سي لكه انبيا ء .

٢- دوهمه نوع د رحمة هغه د چي سبب د محفوظية د مرحوم ده چي پرچا با ندي نازل سي هغه بيا محفوظ د كبيرګناهونه څخه سي په آئند ه كي كبيرګناه نه كوي كه څه هم مخكي ترنزل درحمة يي كبيرګناهونه كړي وي وروسته صغيرګنا هونه په كي محال نه دي ،لكه د اولياء .

٣- د ريمه نوع هغه ده چي پر ټولو مسلما نانوباندي كړي دي .

٤- څلرمه نوع هغه دي چي پركافرانوبا ند ي كړي دي.

٥- پنځمه نوع يي پرنورومخلوقا توبا ندي كړي دي،الصلوة د د غه خاص نوع رحمة نوم دي چي معصومية فا ئده كوي نه نوم د مطلق رحمة او دا سي رحمة مختص ترانبياء پوري دي ،

نوځكه استقلالاًمختص تر انبياء پوري سو،په تبع د نبي كي پراتباعود نبي ځكه جائزدي چي هغه صلوة بيا پراتباعود ده انعكا س كوي د نبي په شان كي معصومية فائده كوي خود دي انعكا س په سبب په بعضو اتبا عوكي يي محفوظية فا ئده كي اوپه بعضوكي بيا رحمة عا مه فائده كي .

سوال:رحمة په لغة كي رقة القلب ته وايى اودغه معنا يي د لته صحيح نه ده ځكه الله د قلب څخه پا ک دي، او په اصطلا ح كي په معنا د غفران الذ نوب سره دي او دا معنا يى هم د لته صحيح نه ده، ځكه نبي ته ګناه نسته فضلاً ګناهونه فضلا غفرانه ؟

١-الجواب: د رحمة څخه مراد لازم او اثرمرتب د رحمة دي چي التفضل والاحسان دي .

٢-الجواب:د لته يى نه حقيقي معنا نه مجا زي معنا مراد ده بلكي د لته عموم مجازدي چي مرادرحمة څخه افا ضة الخير ده چي د واړومعناووته شمول كوي .

سوال: د لته د صلوة څخه رحمة معنا مراد سي نه الدعاء ،نو مصنف امتثا ل په اية كريمه د صلوا عليه،اوامتثا ل په سنة دالرسول الله ونكړي د فرضى د صلوة څخه يي ذ مه فا رغه نه سوه حال داچي مصنف په قصد د امتثال او په قصد د خلا صيدودذمي دفريضي د صلوة،صلوة ويلي وو ؟

الجواب:په تفسيرجلا لين ج٢ ص٣٥٧ په ١٢حا شيه كي د صا وي عبارت دي كله چي خلګه عا جزوه

د مکا فات (عوض ورکولو،د پوره بد له ورکولو) څخه د حقوق د نبي علیه السلا م ،نوخلګودالقادر المالک جل جلا له څخه طلب د مکافات وکړي نویي وویل اي الله پا ک ته پوره بد له د احساناتود علیه السلا م ورکړه مورِ عاجزیودا مکافات موپه طا قة نه دي داسي ویل عین امتثال دي ،نوهم امتثال راغي اوهم ذ مه فا رغه سوه .

سوال: نبی علیه السلام معصوم دي بیا صلوة پرده څه فا ئده لري ؟

الجواب:د صلوة فا ئدي دوي -۲- دي: یوه یي خپله صلوة ویونکي ته راجع ده چي پریوارصلوة باندي لس-۱۰-رحمة الله پاک باندي کوي،لس-۱۰-ګناهونه یي وربخښل کیږي ،لس-۱۰-درجي یي پورته کیږی رواه احمد،والبخاري في الادب،والنسائي،والحا کم صححه،کذافي التفسیرالمظهري ج۷ص ۳۷۸،

۲- فا ئده: یی نبي علیه السلام ته راجع ده ځکه په صلوة ویلوسره یي درجي زیاتیږي واالدرجات غیرمتناه دي لا تقف علی حدٍ .

سوال: جمله د الحمد الله ،اوجمله د الصلا ة علی رسوله، دواړي خبریی دي ،او که د واړي انشائي، اوکه اوله خبریه دوهمه انشائیه،اوکه یي عکس :دا څلورشقه یولاهم صحیح نه دي،اول شق (چي دواړي خبریی سي) ځکه باطل دي چي مقصود په اية د صلوة انشاء د صلوة ده نه اخبار،اوهم دغه رکم حمد څخه انشاء د حمد مراد ده نه اخبارد حمد اوجملیه خبریه د دي سره منا في ده، دوهم شق (چي دواړي انشائي سي) ځکه باطل دي چي صورة د د واړوجملوصورة د اخباردی نه د انشاء، د ریم ، څلرم صورة ځکه با طل دي چي عطف د اخبار پرانشاء راځي، اویا عکس د دي؟

الجواب: اول دوه شقه خوښه وم ،تفصیل د جواب دا دي چي چي په اية د صلوة سره اظها رد شرافة، اوتعظیم د نبي علیه السلام دي هغه فائده سو،اوپه حمد سره اظهارد صفاتوکمالیه د الله دي،هغه فائده سو.

سوال: که د صلوة څخه الدعاء مراد سي او علی یي په صله کي راغلي دي،اوالدعاء چي په علی مستعمل سي نو بنراء ځندي مراد وي،نونبي علیه السلا م ته بنراء کول نه ده جائز،نواصلاً دعلی راوړل صحیح نه دي؟

الجواب:د لته الصلوة په علی سره مستعمل دي نه الدعاء ،که الدعاء مستعمل سي په علی سره نوبیا په معنا د بنراء سره وي،نه صلوة.

۲-الجواب:که دا ومنم چی صلوة مجازاً په معنا د الدعاء دي، اوتوهم د بنراء راځي، نوبیا دا وایم چي صلوة نه دي مستعمل په علی سربلکي د لته النازلة، یا الوارد ة پت دي هغه مستعمل دي په علی سره.

Maktaba Tul Ishaat.com

(د الصلوة په الواوسره د ليکلووجه)

سوال: صلوة ولي په (واو) سره ليکل کيږي؟

الجواب:يو تمهيد، مخکي ترجواب :صلوة په اصل کي صلْوَة وو،د واوحرکت يي ما قبل ته نقل کي نو واو ساکن ما قبل يي مفتوح ان واو را به الف بد ل کنند يعني د زرادي په قانون سره ،

اوس جواب دا دي، چي په رسم خط کي په دوو وجهوسره ،

اول وجه:عرب په الف منقلبه من الواو کي اما له کوي ،نوکه واوپه رسم خط کي با قي نه وي نوالف منقلبه، اوغيرمنقلبه نه معلوميدی،

دوهمه وجه: يي دا ده چي د اسم مشتقي، او مصد راصل الابنيه په تصغير، يا جمع تکسيرسره معلو ميږي، خوصلوة اسم مصد ردي نه تصغيرلري نه جمع تکسير، نوځکه واو باقي سوچي په اصل کي واو دي)

(هذه توجيه عجيب لايسمعک من احد لله الحمد . والله اعلم.

(دالصلاة د اقسام بيان)

سوال: صلوة پرځوقسمه دي؟

الجواب: پرشپږ-۶- قسمه دي :۱-فرض دي په ټول عمرکي يوارد د غه اية کريمه (ان الله وملئکته يصلون) په وجه .

۲- واجب دي: چي د محمد نوم په مجلس کي ذ کرسي اول وار .۳- سنة دي: په اخرقعده کي .

۴- مستحب دي: په عاموحالاتوکي .۵-مکروه دي: په لما نځه کي بيله اولي قعدي.

۶- حرام دي :په ناروا کا رو کي.کما فی الد رالمختا رمع الشا مي:جـ۲صـ۲۷۶الی۲۸۴

قوله:رسول:

(د الرسول لغوی او اصطلا حي معنا)

سوال: رسول په لغة کي څه ته وايي؟

الجواب: رسول په لغة کي "فرستا ده شده "يعني راستول سوي ته وايي، ځکه رسول پروزن د فعول دي په معنا د مرسول دي، نو په فعول په معنی د مفعول دي،

او په اصطلاح کي :هو انسان بعثه الله تعا لی الی الخلق لتبليغ الاحکام ،کما في شرح عقائد.

(د الرسول اوالنبی ترما بين فرق)

سوال: د رسول ،او نبي ترما بين فرق سته كنه او كم نسبة دي؟

الجواب: پدي كي اختلاف دي :۱- علا مه تفتا زاني،سيد شريف،جارالز مخشري،اواكثرمعتزله : وايي چي د رسول ،اونبي ترما بين نسبة د مسا واة دي.

۲- بعض: بيا وايي چي نسبة د تباين دي ،ځكه د نبي عطف پررسول با ندي سوي دي، اوعطف تقاضى د مغا يرت كوي ،نورسول د نبي څخه مغا ير دي.

۳-امام رازي :وايي چي د رسول ،او نبي ترما بين نسبة د عموم خصوص مطلق دي دوي-۲- ما دي غواړي،رسول اخص مطلق دي .۴- بعضي :وايي چي د نبي ،اورسول ترما بين نسبة د عموم اوخصوص من وجه دي ،د ري -۳- ما د ي غواړي .

۵-رسول خپل قوم ته په جد يد شريعت سره راستول سوي وي با لنسبت وقومته اګركه د د په حق كي جد يد نه وي،او نبي عام دي .۶- رسول هغه ته وايي چي ما موربا لتبليغ وي ،اونبي عام دي .

۷- رسول من له نسخ فى الجمله ته وايي ،اونبي عام دي .۸- رسول هغه ته وايي چي مامور بالجها د وي،اونبي عام دي .۹- رسول ،اونبي دواړه داسي الفا ظ د ي چي اذا اجتمعا ،افتراقا،واذا فترقا اجتمعا :كه يوځاي ذ كرسي سره جلا سي ،او كه جلا ذ كرسي نوسره يوځا يي.

سوال:الله داسما عيل عليه السلام په شان كي فرمايى چي وكان رسولاونبيا الله واسما عيل ته هم رسول يولي دي اوهم نبي يعني نبوت اورسالت يي سره جمع كړي دي اوحال دا چي داسما عيل عليه السلام د پاره نوي شريعت نه وو؟

الجواب:د لته د رسالت څخه معنا يي لغوي مراد ده.كما قاله معزالدين.

سوال:په حد يث مشهوركي راغلي دي چي رسولان دري سواوديارلس -۳۱۳- وه اوكتابونه يوسل اوځلور وه نوځنګه به درسول دپاره كي كتاب متجدد شرط صحيح سي؟

الجواب:ممكنه دي چي بعضي كتابونه دي مكررنازل سوي لكه څنګه چي دسورت فاتحي په شان كي راغلي دي چي يورا په مكه كي نازله سوه اوبيا په مد ينه كي.هكذا قاله مولى خيالي،وايوبي

سوال: رسول يي ووايه وليي نبي نه وايى ؟

۱-الجواب: ځكه مرتبه د رسالت فوق المرتبة النبوة لان الرسا لة المستلزم لسائرالصفا ت الكما ليه

۲-الجواب:ترصلوة وروسته مشهورذ كرد رسول دي نوموافقة د مشهورسره اولى دي ترمخا لفت .

Maktaba Tul Ishaat.com

(محمد لغوی اواصطلاحی معنا)

سوال: محمدصلی الله علیه و سلم په لغة اواصطلا ح کي څه ته وایی ؟

الجواب: په لغة کي صیغه د اسم مفعول ده د باب څخه د تفعیل په معنا د صفت کړل سوی، اوپه اصطلاح کي علم لمن یحمده اهل السما ء والارض هوالاول روحاً والاخرجسداً من الانبیا ء .

سوال: د نبی په زر-۱۰۰۰- نومانوکي ،اویا دری سو -۳۰۰-نو مانو کي یا -۹۹- نومانوکي ولي محمد خا ص کي په ذ کر سره ؟

الجواب: محمد یي اشهر،او اشرف د نوما نودي ،اشهر ځکه دي چي په مځکه کي د محمد په نامه سره یا د یږي که څه هم په اسما نوکي د احمد په نامه یا د یږي ،اشرفیة یي ځکه دي چي پرکثرة د محا مدودلالة کوي ،ځکه دا لفظ د مبا لغی د پاره وضع سوي دي.

اله: تحقیق: قوله:وآله)

(دال دلفظ تحقیق اوبیان)

سوال:پرال با ندي ولي درود ووایه ؟

۱-الجواب: پرال با ندي په بتع د نبي کي درود ووایه ،او د دي د پاردلائل ثلا ثه سته :۱- ځکه چي امتثال یي په حد یث مشهورسره وکي کم چي علیه السلا م په هغه کي د صلوة کیفیت بنوولي دي .

۲-سنة ماثوره دي دقدیم څخه علماءپردوی باندي درود وایي نواجماع راغلي ده پرصلوة ویلوپردوی تبعا.

۳-ال د علیه السلا م واسطه ده په وصول د نعمة دالاسلام ومورلره،نودوي منعم جازي سوه، نوشکرګزاري یي پرمورلواجب ده .

۲-جواب:یایي ځکه درود پرآل با ندي ووایه چي ردپربنوامیة والعبا سیه ووباندي راسي، ځکه هغوي به خلګ منع کول د د رود څخه پرآل باندي تبعاً .

سوال: محد یثین ولي یواځي په صلی علیه وسلم با ندي اکتفاء کوي ؟

۱-الجواب:دپاره داختصارداسي کوي،یایي دااراده ده چي ال دنبي دنبي سره داسي دي لکه یونفس.

۲-جواب: یایي ځکه داسي کول چي په هغه وخت کي بنوالامیه والعباسیه غالب وه .

سوال: آل په اصل کي څه وو ؟

الجواب:دآل په اصل کي نه-۹-قول دي دوه-۲- یي مشهوردي:اوه یي-۷-غیرمشهوردي :

١ـ قول د سيبويه دي (چي د بصريا نوامام دي) چي دآل اصل اهل وو،ځکه تصغيريي (اهيل) ده ، اوتصغيراشيا ء ردوي واصل ته،اود د قول جمهورنحا توخوښ کړي دي.

٢- قو ل د امام کسائي(چي د کوفي دعلما ء امام دي)،اويونس دي دوي وايي چي د آل اصل (اول) ځکه آل د (ال اليه يؤل) ځخه ماخوذ دي په معنا د رجع اليه يرجع اليه سره دي،او قريبان دسړي په آل سره مسمى دي،ځکه سړي خپل قريبا نوته روجع کوي .

٣- قول:د آل اصل اول دي ،خوهغه اٰل نه دي چي په معنا د رجع سره دي بل کي هغه(اٰل السطان) ځخه ما خوذ دي معنا د با چا د خپل رعاية بند بست وکړي ،اودهغويي ښا ئسته رعا ية وکړي .

٤-ال په اصل کي اول دي خوماخوذ نه د ي هغه (ال) ځخه دي چي په معنا درجع سره دي نه د(اٰل السلطا ن) ځخه،

بلکي آل فلا ن على القوم سره دي :يعني (فلانکي پرقوم باندي سرپرستي کړي دي.

٥-آل اسم منقول دي د هغه آل ځخه چي په معنا د الاطراف والجوانب سره دي،ځکه د سړي آل ته ال ويل کيږي چي تنا سلا دسړي اطراف دي .

٦- آل منقول د هغه آل ځخه دي چي په جمع د آلة ده ،اوآلة اداة العمل والفعل .

٧- آل په اصل کي عالة دي عالة جمع د عيل ده چي ماخوذ دي د دي قول ځخه عال الرجل يعول (د دغه سړي عيال ډ يردى ډ يربه سي)

٨- آل:لره دوه اصل سته يويي اهل دي چي تصغيري اهيل ده ،اوبل اصل يى اول دي چي تصغيريي اويل راځي.

٩- آل:اصل أل دي په تخفيف د همزي ،اوپه تشديد د لام(په معنا د النسب والقرابة سره راځي).

(مبحث د معنايي مراد په آل سره)

سوال:معنا يي مراد دآل څه ده؟

الجواب: په دي کي د امة د علماؤاختلاف دي چي په آل سره څوک مراد دي تقريباً ١٣ قول راغلي دي:مراد په آل سره د عليه السلا م ازواج مطهرات،الذرية،نسل، فرزند گان،فرزندذاده گان دنبي دي .

٢- مراد په آل سره فا طمه ،على،حسن ،حسين دي ،داقول جمهوراهل البيت،اوابوسعيد،اويوجماعة د تابيعينومختارکړي دي .

٣- مراد په آل سره د عليه السلا م قريبا ن دعليه السلا م دي بيله تقيد په يوخاص قريب سره .

Maktaba Tul Ishaat.com

۴- مراد په آل سره ازواج مطهرات ،حسن،حسين،علي دي وبه قا ل الامام الرازي.

۵-مراد په آل سره امها ت المؤمين دي وبه قال سعيد بن جبيرنقلاً عن ابن عبا س .

۶- مرا دپه آل سره ټول الامة الاجابيه دي چي ايما ن پرنبي عليه السلا م لري واليه مال امام مالک

۷- مراد په آل سره الذ رية دي چي اولاد د فا طمي دي که څه هم کښته وي .

۸- مراد په آل سره بنوغالب دي چي غالب د عليه السلا م لسم پلاردي په سلسله د نسب کي وبه قا ل ابن هشا م في سيرته.

۹ـ مراد په آل سراتقيا ء د امة دي لکه په يومرفوع حد يث کي چي راغلي دي چي روايت يى طبراني کړي دي آل محمد صلى الله عليه وسلم کل تقي)

۱۰-مراد په آل سره هغه څوک دي چي په وراثة سره خاص دي چي علماء دي وبه قال امام الراغب.

۱۱- مراد په آل سره هغه څوک د ي چي پرچاچي صد قه وزکا ة حرام وي،وهوقول الاکثر.

۱۲- مراد په آل سره خپل ذا ت شريف اونفس د عليه السلا م دي ،اوعطف يي پرمحمد للتأ کيد دي ، وبه قال الحسن البصري وقا ضي عيا ض فى الشفا ء والخفا جي.

۱۳ـ آل په متعدد معنا وواستعما ل سوي دي،نويوخا ص معنا د مقا م په مقتضى به ځندي مراد وو.

(مبحث فرق په ما بين دآل واهل)

سوال:دال،اواهل په ما بين کى په څوشيا نوسره فرق دي؟

الجواب:ال اواهل په اعتبا رد معنى فرق نه لري،خوپه اعتباراستعمال په ۱۶ طريقوسره فرق لري :۱- لفظ د آل يواځي اشرافوته مضا فيږي که شرافت الدنيا وي ،که الدين،اواهل عا م دي.

۲- غالبه دا وي چي مد خول دآل په حکم دآل کي وردا خل وي لکه پدي قول د الله کي :ادخلوآل فرعون أشد العذا ب) د لته پرآل د فرعون عليه اللعنة حکم د عذا ب سوي دي په دغه حکم کي فرعون وړاخل دي،اومد خول د اهل وړاخل نه وي که وويل سي چي جا ءني اهل فلان،نوپه د غه حکم کي فلان وردا خل نه دي .

۳- غا لبه دا وي چي آل بيله اضا فى نه مستعمليږي ،او اهل عام دي .

۴- آل اسم جمع ده مثل دقوم ،رهط ،سره ده په خپل نه جمع کيږي ،اواهل ډ يروخت پراهلون،اهالٍ، أ هلا ت با ندي جمع کيږي.۵-آل اضا فه واسما ؤته د نا رينه ووکيږي،اواهل عام دي اهل فا طمه ويل کيږي ،او آل فا طمه نه ويل کيږي .

۶- دآل اضا فه صرف و معرفه ته کيږي ،اواهل عا م دي :مثلا آل زيد ويل کيږي ،اوآل رجلٍ نه و يل کيږي،او اهل زيد ،او اهل رجلٍ دواړه ويل کيږي .

۷- آل وازمنه ووته نه مضا فيږي دا سي نه يل کيږي چي آل زمان کذا ،اواهل عا م دي داسي ويل کيږي اهل زمان کذا .

۸- آل وامکنه ،اوښارو ته نه مضا فيږي ،داسي نه ويل کيږي مثلا آل مکه،او اهل عام دي ،داسي ويل کيږي اهل مکه.

۹- آل والبيت ،العلم ،الفن،الحرفة،ته نه مضا فيږي،داسي نه ويل کيږي آل العلم،او اهل عام دي ،داسي ويل کيږي مثلا اهل العلم .

۱۰- غالب آل والله لفظ ته نه مضا فيږي،داسي نه ويل کيږي مثلا :آل الله ،اواهل عا م د ي،داسي ويل، کيږي مثل :اهل الله .

۱۱- غا لب داسي وي چي په الصلوة على النبي کي لفظ د آل استعما ليږي ،اولفظ د اهل نه پکښي استعما ليږي ..

۱۲- لفظ د آل پر نبي بيله على نه استعما ليږي ،او هغه نو رالفاظ چي:عتر ته ،اهل ،الذريته،ازواجه، هغه عام دي .

۱۳-آل په قرآن کريم کي ،په احا ديثو،په کلا م دمتقد مينوبلغاء،فصحاؤ،شعراؤ،خطبا ؤ،آدبا ؤ کي واسم ظا هرته مضا فيږي ،نه اسم مضمر ته ،په خلا ف د هغه نورالفا ظو:اهل، الذريه،عترته ،ازواج.

سوال: علا مه فقيه ابو الليث السمرقندي په تنبيه الغا فلين کي حد يث را نقل کړي دي :

سئل رسول الله من آلک يا رسول الله ؟ قال :آلي کل تقي الى يوم القيا مة،الحديث،د لته آل وکاف ،اويا ء ته مضا ف سوي دي چي دواړه ضميږدي ؟

الجواب: دغه حد يث فقيه ابوالليث بيله سند روا ية کړي دي غيرصحيح سو،يا دا شا ذ دي په دي سره قا عده نه ما تيږي .

اوس متا خرين آل وضميرته مضا ف وي د دي په جوازکي هيڅ شک نسته، ځکه د متا خرينو اجماع پرد غه وروسته ترمتقد مينورا غلي دي .

۱۴- آل اضا فه هغه مرکبا توکلما ت کيږي يا مثل د هغوچي نه يى تثنيه راځي نه يى جمع لکه مثلا : تأبط شراً،يا لکه حم) اواهل داسي نه استعما ليږي .

Maktaba Tul Ishaat.com

سوال: د حم جمع الحواميم د ه لکه په دي قول کي تعلمنا الحواميم ،وقرأت الحواميم ؟

الجواب: ابن خا لون پخپل کتا ب الليس کي: وايي چي حواميم د عربود کلا م څخه نه دي بل کي دا د کوچنيا نوخبرده ،الموفق البغد ادي په بيا ن د الفصيح کي وايي يقال قرأت آ ل حم، آل طا سين، لا تقل آل الحوا ميم ،مصنف د زا د المسيرد خپل شيخ ابوالمنصورلغوي څخه حکا ت کوي چي داخبره غلطه چي ته آل حواميم وايي بلکي صحيح خبره دا ده ان تقرآ آل حم .

۱۵- علا مه آلوسي وا يي چي اهل صرف وقرابة ته وايي،آل وقرابة ،اوهغه چا ته چي په حرفة، په رأيه ،مذهب ،اوکسب کي موافقت در سره لري .

۱۶- اهل و قرابة لره وايي عا م تردي که تابع ورلروي کنه،اوآل وقرا بة بتا بعها ته وايي.

سوال: په ذ کرکولود اجمعين کي د مصنف مقصد کم شي دي؟الجواب:مقصود د مصنف تاکيد دي.

سوال: د تا کيد څخه يي غرض کم شي دي ؟

الجواب: رد پرخوارجو،اومعتزلوبا ندي، ځکه هغه پربعضو صحا بوبا ندي صلاة نه وايي .

(د تاکيد اقسام)

سوال:تا کيد پرڅوقسمه دي ؟

الجواب: پردوه قسمه دي :۱- لفظي .۲- معنوي:تاکيد لفظي دادي چي لفظ اول دوهم وارمقررکړي، اوتاکيد معنوی:په يوسوخا صوالفا ظوسره راځي لکه جا ء ني القوم کلهم اجمعين .

سوال: ترحمد وروسته يي ولي صلاة ذ کرکړي؟

سوال: تا کيد معنوي يي ولي ذ کر کړي؟

الجواب: د دي د پاره وجوهاتي ډ يري دي:۱ـ د پاره د رد پر روافضو باندي هغه پرځينو اصحابو باندي صلات نه وايی .

۲ـ د پاره د رد پر خوارجو باندي دوي صلات نه وايی پر آل باندي.

۳ـ په دي سره مصنف ود يته اشاره وکړل چي زه د اهل سنت والجماعت څخه يم.

ال: پردوه قسمه دي:۱ـ نسبي.۲ـ حسبي.

اول اهل بيت د رسول الله لکه فاطمه بلا واسطي او بالواسطي لکه حسن او حسين وغيره ، اودوهم کل تقي نقي فهو الي ته وايي چي نو ر بيان يي مخکي تيرسوي دي.

او اصحابه:

د صحابي تعريف: صحابي هغه مؤمن مکلف ته وايي چي رؤيت د نبي يي کړي وي حقيقتا او يا حکماً په ويښه او بيا وفات سوی هم وي په حالت د ايمان.

(څلرم بحث په اجراء يا ګردان کي داقسامو)

الصلاة:

سوال: په سه اقسام د کلمی کي څه شي دي؟ الجوا ب:اسم دي.

سوال: علا مه د اسم پکښي څه شی ده ؟ الجواب:الف لام دي.

سوال: په سه اقسام د اسم کي څه شی دي؟ الجواب: ثلا ثي دي.

سوال: په شش اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: ثلا ثي مزيد فيه دي.

سوال: په هفت اقسام کي څه شي دي؟الجواب: ناقص دي.

سوال: دوزداه اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: اسم مصدر دي.

السلا م:

سوال: په سه اقسام د کلمی کي څه شي دي؟ الجوا ب:اسم دي.

سوال: علامه د اسم پکښي څه شی ده ؟ الجواب:الف لام دي.

سوال: په سه اقسام داسم کي څه شی دي؟ الجواب: ثلا ثي دي.

سوال: په شش اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: ثلا ثي مزيد فيه دي.

سوال: په هفت اقسام کي څه شي دي؟الجواب: صحيح دي.

سوال: په دوزداه اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: مصدر دي.

علی:

سوال:په سه اقسام د کلمي کي څه شي دي؟ الجواب: فعل دي.

سوال: علا مه د فعل پکښي څه شي ده؟ الجواب: صيغه دماضی ده.

سوال: په دوو اقسام د فعل کي څه شي دي؟ الجواب: ثلا ثي دي.

سوال: په شش اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: مجرد دي.

سوال: په هفت اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: نا قص دي.

سوال: په دوزداه اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: ما ضي ده .

سوال: په دوو اقسام د ماضي کي څه شي دي؟الجواب: معلوم ده .

سوال: په سه اقسام د معلومي کي څه شي ده ؟ الجواب: غائب ده.

Maktaba Tul Ishaat.com

سوال: په دوو اقسام دغائب کي څه شي دي؟الجواب: مذ کردي.

سوال: په سه اقسام د مذ کر کي څه شي دي؟ الجواب: صيغه د واحد مذ کر فعل ما ضي معلومه ده.

نوټ: زده کړه دا خبره چي على د علا يعلو عُلُوًّ د باب څخه دي.

رسول:

سوال: په سه اقسام د کلمي کي څه شي دي؟ الجواب: اسم دي.

سوال: علا مه د اسم پکښي څه شي ده ؟الجواب: اضافه د ه .

سوال: په سه اقسام د اسم کي څه شي دي؟الجواب: ثلا ثي دي.

سوال: په شش اقسام کي څّه شي دي؟ الجواب: مزيد فيه دي.

سوال: په هفت اقسام کي څه شى دي؟ الجواب: صحيح دي.

سوال: په دوزدا ه اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: د فعول وزن دي په معنى د اسم مفعول دي.

سوال : په چهارده اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: صيغه د اسم واحد مذ کر اسم مفعول ده.

محمد صل الله عليه وسلم :

سوال: په سه اقسام د کلمي کي څه شي دي؟ الجواب: اسم دي .

سوال: علا مه د اسم پکښي څه شي ده ؟ الجواب: علم دي.

سوال: په سه اقسام د اسم کي څه شي دي؟ الجواب: ثلا ثي دي .

سوال: په شش اقسام کي څه شي دي؟الجواب: مزيد فيه دي.

سوال: په هفت اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: صحيح دي.

سوال: په دوز داه اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: اسم مفعول دي.

سوال: په چهارده اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: صيغه د واحد مذ کر اسم مفعول ده .

اله :

سوال: په سه اقسام د کلمي کي څه شي دي؟ الجواب : اسم دي .

سوال: علا مه د اسم پکښي څه شي ده ؟الجواب: اضافه ده .

سوال: په سه اقسام د اسم کي څه شي دي؟ الجواب: ثلا ثي دي.

سوال: په شش اقسام کي څه شي دي؟ الجواب : مجرد دي .

سوال: په هفت اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: عند السيبويه مهموز دي او عند الکسائي مهموز والاجوف دي.

سوال: په دوزدا ه اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: صفت مشبه دي.

سوال: په چهارده اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: صيغه د واحد مذ کر صفت مشبه ده.

اصحابه :

سوال:په سه اقسام د کلمي کي څه شي دي؟ الجواب: اسم دي.

سوال: علا مه د اسم پکښي څه شي ده ؟ الجواب: اضافه ده .

سوال: په سه اقسام د اسم کي څه شي دي؟ الجواب: ثلا ثي دي.

سوال: په شش اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: مزيد فيه دي.

سوال: په هفت اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: صحيح دي.

اجمعين:

سوال: په سه اقسام د کلمي کي څه شي دي؟ الجواب: اسم دي.

سوال علا مه د اسم پکښي څه شي ده .؟ الجواب : جمع ده .

سوال : په سه اقسام د اسم کي څه شي ده ؟ الجواب: ثلا ثي دي.

سوال: په شش اقسام کي څه شي ده ؟ الجواب:مزيد فيه .

سوال : په هفت اقسام کي څه شي ده؟ الجواب: صحيح دي.

سوال: په دوزداه اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: اسم فاعل دي.

سوال: په چهار داه اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: جمع مذ کر سالم اسم فاعل ده .

قوله : بدان اسعد ک الله تعالى في الدا رين الخ:

ترجمه: پوسه اى طالبه نيک بخته دي کي الله تعالى تا په دواړو جهانو کي.

تشريحات: د لته لابدي ده د پيژند لو څخه د درو شيانو:١ـ تحقيق.٢ـ سوال جواب. ٣ـ اجراء يا کردان داقسامو.

اول بحث تحقيق: بدان دا امر دي د پاره د خطاب عام او پدي سره خطاب کوي هر هغه چاته چي قابل او مستحق د خطاب وي او دا د دي د پاره ذ کر کوي چي بيدار سه يوه عظيمه خبره زه تاته کوم.

اسعد: دا يوه جمله معترضه ده په ما بين د امر او مأمور به کي حُکه چي مصنف د پاره د شفقت پرطالبا نو ذ کر کړل.

"ک" ضمير منصوب متصل دي د ا مفعول دي.

دوهم بحث سوال اوجواب:

Maktaba Tul Ishaat.com

سوال: بدان امر دي او امرد ري شيان غواړي:۱ـ آمِر.۲ـ مامور.۳ـ مامور به.

او د لته څوک امردي او څوک مامور دي او څوک مامور به دي.؟

الجواب: آمِرمنصف دي ، او مامور مبتد يان طالبان دي، او مامور به دا کتاب دي.

سوال: بدان يي ووايي اعلم يي ولي وه نه وايي؟

الجواب: بدان دا صيغه د امرده په فارسي ژبه کي د ايقاظ او تنبيه د مخاطب د پاره ذ کر کوي او اولاً يي فارسي لفظ ذ کر کړي ود يته يي اشاره وکړه چي دا کتاب د فارسي ژبه دي نه دعربي ژبي نوځکه يي اعلم ونه وايي.

سوال: په فارسي کي خو بشنو او يا ببين هم دي هغه به يي ذ کر کړي وايي؟

الجواب: ځکه چي بدان تعلق لري د زړه سره او بشنو او ببين تعلق لري دغو ږو اوسترګو سره.

سوال: پرځاي د بدان يي ولي بشناس او يا باورکن ونه وايه او حالانکه دا دواړه هم پر علم باندي دلالت کوي؟

الجواب: بد ا ن مختصر دي د بشناس او باورکن څخه.

سوال: اسعد ما ضي صيغه ده او د لته ما ضي نه صحيح کيږي ځکه چي دعا عبارت ده د طلب څخه د هغه شي چي هغه فعلاً نه وي وا قع سوي اوپه دعا سره طلب د وقوع کولي سي او ما ضي زمانه تيرسوي ته وايي؟

الجواب: اسعد ما ضي په معنى د يسعد مضارع سره ده .

سوال: مصنف ولي مضارع بيا پخپله نه راوړل چي تا ويل ته به ضرورت نه واي راغلي ؟

الجواب: تفاولاً (د نيک فالي د وجي) څخه يي ذ کر کړل.

سوال: ما ضي په معنى د مضارع سره اخيستل دا مجاز دي او هرمجازد پاره قرينه ضروري وي د لته قرينه څه ده؟

الجواب: قرينه د لته دعاء ده چي کله ما ضي وا قع سي په دعاء کي نو هغه په معنى د مضارع سره وي تفاولاً.

سوال: څه وجه ده چي مصنف في الدارين ووايي او في کونين يي نه ووايي او حالانکي کونين هم د دارين معنى ورکوي؟

الجواب: الدارين خاص دي په د نيا او اخرت پوري او الکونين عام دي د نيا اخرت ته هم وايي او مځکي او اسمان ته هم وايي او مراد په دي مقام کي د نيا او اخرت دي نه مځکه او اسمان.

(دريم بحث په اجراء يا ګردان کي)

اسعد:

سوال: په سه اقسام د کلمي کي څه شي دي؟الجواب: فعل دي.

سوال: علامه د فعل پکښي څه شي ده؟ الجواب: ماضي ده .

سوال: په دوو اقسام د فعل کي څه شي دي؟ الجواب: ثلا ثي دي.

سوال: په شش اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: مزيد فيه دي.

سوال: په هفت اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: صحيح دي.

سوال: په دوزدا ه اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: ما ضي ده .

سوال: په دوواقسام د ماضي کي څه شي ده؟ الجواب: معلومه ده.

سوال: په سه اقسام د معلوم کي څه شي ده ؟ الجواب: غائب ده .

سوال: په دوواقسام دغائب کي څه شي ده؟ الجواب: مذ کر ده.

سوال: په سه اقسام د مذ کر کي څه شی ده ؟ الجواب: صيغه د واحد مذ کر ده.

تعالی:

سوال: په سه اقسام د کلمي کي څه شي دي؟ الجواب: فعل دي.

سوال: علا مه د فعل پکښي څه شي ده؟ الجواب: ماضي ده .

سوال: په دوو اقسام د فعل کي څه شي دي؟ الجواب: ثلا ثي دي.

سوال: په شش اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: مزيد فيه دي.

سوال: په هفت اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: ناقص دي.

سوال: په دوزداه اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: ما ضي ده .

سوال: په دوو اقسام د ماضي کي څه شي ده؟ الجواب: معلومه ده.

سوال: په سه اقسام د معلوم کي څه شي ده ؟ الجواب: غائب ده .

سوال: په دوواقسام دغائب کي څه شي ده؟ الجواب: مذ کر ده.

سوال: په سه اقسام د مذ کر کي څه شی ده ؟ الجواب: صيغه د واحد مذ کر ده.

نوټ: پوسه چي د دوزداه اقسام څخه وروسته مونږ چي کم اقسام ذکرکوو د دي مرجع هم چهارده اقسام دي د دا د زيراکت د پاره ذ کرکوو.

الدارين:

سوال: په سه اقسام د کلمي کي څه شي دي؟ الجواب: اسم دي.

سوال: علا مه داسم پکښي څه شي ده؟ الجواب: الف لام او تثنيه ده .

Maktaba Tul Ishaat.com

سوال: په سه اقسام د اسم کي څه شي ده ؟ الجواب: ثلا ثي دي.

سوال: په شش اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: مجرد دي.

سوال: په هفت اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: اجواف دي.

سوال: په دوزدا ه اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: اسم ظرف دي.

سوال: په چهارده اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: صيغه د تثنيه اسم ظرف ده.

قوله : جمله افعال متصرفه واسماء متمكنه برچهار نوع است الخ:

ترجمه : ټول افعال متصرفه او اسماء متمكنه پر څلور نوع دي:١ـ صحيح.٢ـ مهموز.٣ـ معتل.٣ـ مضاعف.

تشريحات: د لته لابدي ده د پيژند لو څخه د څلورشيانو :١ـ تحقيقات:٢ـ سوال او جواب.٣ـ د ځينو لغات معنى.٤ـ اجراء داقسامو.

اول بحث تحقيقات: افعال:

(د فعل تعريف)

سوال: فعل په لغة اواصطلاح کي څه ته وايي؟

الجواب:فعل په لغة کي په معنا د کارسره دي ،اوپه اصطلاح کي هغه کلمي ته وايي چي په دلالة کي پرخپله معنا باندي مستقله وي مګروه يوه د درو زمانوته محتاج وي (تيرزما نه ،راتولنکي زما نه،او س موجده زمانه) مثا ل لکه:"ضرب".

(د فعل تقسيم)

سوال:فعل په اعتبار د حروف اصلي پرځو قسمه دي ؟

الجواب: پردوه قسمه راځي:١ـ ثلا ثي لکه: ضرب.٢ـ رباعي لکه :د حرج.

سوال: واضع ولي فعل خماسي نه دي وضع کړي؟

الجواب:که چيري واضع فعل خماسي وضع کړي وايي نوهروخت چي د ده سره ضمير مرفوع متصل لاحق سوي وايي نوثقل لازميدي :١ـ د ثقل څخه د ځان ژغورلو په خاطر.٢ـ دالتباس څخه د ځان ژغورلو په خاطر .

(علا ما تي د فعل)

سوال: علا مات د فعل څودي؟

الجواب:علا مي د فعل دغه لاندي دي:۱ـ حروف اتين لكه: يضرب ،تضرب ،اضرب، نضرب۲ـ حرف د قد لكه :قد ضرب.۳ـ حرف سين لكه :سيعلمون.۴ـ حرف سوف لكه سوف تعلمون.۵ـ حرف جازم لكه :لم يضرب.۶ـ حرف نا صب لكه :لن يضربَ. ۷ـ تاي متحركه لكه :ضربت.۸ـ تاي سا كنه لكه :ضربتْ.۹ـ په اخره كي نون ثقيله لكه:ليضربنّ.۱۰ ـ نون تاكيد خفيفه لكه :ليضربنْ.۱۱ـ ياي مخاطبه لكه : تضربين.

(داسم لغوي او اصطلا حي معنا)

سوال:اسم په لغة او اصطلاح كي څه ته وايي؟

الجواب:اسم په لغة كي په معنا دعلا مي سره هم راغلي دي اوپه معنا دلوړل والي سره هم راغلي دي.

اوپه اصطلاح كي:دايوكلمه ده پرخپله معنا باندي په دلالت كولو كي مستقله ده ويوه ته د درو زمانو(ماضي،حال،استقبال) نه ده محتاجه مثال:لكه :"رجل" او "فرس".

(د اسم تقسيم)

سوال:اسم په اعتبار داصلي حروف پرځوقسمه دي؟

الجواب: پرد ري قسمه دي:۱ـ ثلا ثي.۲ـ رباعي.۳ـ خماسي.

سوال: د دي هريوه معنى څه ده ؟

الجواب: ثلا ثي معنا دري حرفيزه:لكه:" زيد" ځكه د دي دري حروف دي.رباعي څلور حرفيزه لكه: "جعفر"د دي څلور حروف دي.خماسي پنځه حرفيزه لكه : "سفرجل" د دي پنځه حروف دي.

سوال:اسم احادي اوثنائي هم راځي لكه : كاف د خطاب ،ما ،من ،اوداسي نورنودوي ولي نه دي ذ كر كړي؟

الجواب:دا اسماء غير متمكنه دي اود لته داسماء متمكنه تقسيم سوي دي.

سوال: واضع اسم ولي سداسي نه دي وضع كړي؟

Maktaba Tul Ishaat.com

الجواب:١ـ د ثقل څخه دځان ژغورلو په خاطر.٢ـ دالتباس څخه د ځان ژغورلو په خاطر ځکه: د کلمي د پاره صالح بناء کم ازکم دري حرفه دي نود سداسي په صورت کي دا وهم کيداي چي دا يوه کلمه ده او که دوي کلمي دي.

(اسم په اعتبار داشتقاق)

سوال:اسما په اعتبا رد اشتقاق پرڅوقسمه دي؟

الجواب:پر دري قسمه دي:١ـ اسماء جامد.٢- اسم مصدر.٣- اسم مشتق.

سوال: د دي هريوه تعريف څه دي؟

الجواب:اسم جامد هغه اسم دي چي نه دي د چا څخه مشتق دي اونه د ده څخه شي مشتق کيږي.مثال لکه: "رجل" او "فرس".

داسم مصدرتعريف: هغه اسم دي چي دي د چا څخه نه دي مشتق مګرد ده څخه اشياء مشتق کيږي. مثال لکه :"ضربًا".

داسم مشتق تعريف: هغه اسم دي چي دي د چا څخه مشتق دي مګر د ده څخه شي نه مشتق کيږي.مثال لکه:" ضاربٌ".

(فرق په بين د مصدر اواسم مصدرکي)

سوال:د مصدر اواسم مصد ر تر ما بين فرق څه دي؟

الجواب:مصدر هغه دي چي دلالة کوي پرمعنا حد ثي باندي اود ده څخه مختلفي صيغي مشتق کيږي، لکه ضربًا.

داسم مصد رتعريف:هغه دي چي پرمعنا يي حد ثي باندي دلالة کوي مګرد د څخه اشتقاق داشياؤ نه کيږي، مثال لکه سبحان.

(علا ماتي داسم)

سوال: علا مات داسم څه دي؟

الجواب: علا مات داسم دغه لاندي دي:١- الف لام لكه الحمد .٢- تنوين لكه زيدً.٣- حرف نداء لكه :يا عبد الله .٤- تا زائده مدوره لكه: ضاربة.٥- مسند اليه لكه :ختم الله .٦- حرف جر لكه :بزيدٍ.٧- يائي نسبتي لكه :مكي.٨- موصوف لكه :رجل عالم .٩- الف ممدوده لكه: حمراء.١٠- الف مقصوره لكه : حبلى.١١- علم لكه :بكر.١٢مصغر لكه :١٣- رجيلٌ.اضافه لكه :غلا م زيدٍ.

د زيات تفصيل د پاره ايضاح النمير شرح نحومير وګوري.

(د حرف تعريف)

سوال:حرف په لغة اواصطلاح کي څه ته وايي؟

الجواب:حرف لغة کي په معنا د طرف اوکنا ري سره راځي

اوپه اصطلاح کي: په معنا کي هغه کلمي ته وايي چي پرخپله معنا باندي په دلالة کي مستقله نه وي بلکي وضم ته د بلي کلمي محتا ج وي مګر زماني ته هم نه وي محتاج لکه :"من" الي".

(فائده)

ټول حروف عربي پر دووه قسمه دي: ١- حروف مهمله .٢- معجمه .

حروف مهمله تعريف:هغه حروف دي چي ټکي نه لري چي شميريي دغه لاندي دي:الف،ح،د، ر، س، ص، ط،ع،ک،ل، م،و،ه،.

حروف معجمه تعريف: هغه دي چي ټکي لري .

سوال:معجمه حروف پر څو قسمه د ي؟ الجواب: پر دوه قسمه دي:١- فوقانيه .٢- تحتانيه .

حروف فوقا نيه تعريف :هغه دي چي لوړ ټکي لري چي مجموعه يي دغه ده :ت،ث،خ،ذ،ز،ش،ض،ظ،غ،ف،ق،ن.

تحتانيه تعريف :هغه حروف دي چي لاندي ټکي لري چي مجموعه يي داده :ب،ج،ي..

(د حرف تقسيم)

سوال: حرف پرڅوقسمه دي؟ الجواب: پر دوه قسمه دي:١- اصلي .٢.زائده.

Maktaba Tul Ishaat.com

داصلي تعريف :هغه دي چي په مجرد او مزيد فيه ټولو ګردانو کي راځي يعني ماضي ،مضارع،اسم فاعل،اسم مفعول،جحد،امر،نهي،اسم ظرف،لکه: ضرب" (اوس ضاد او راء،او باء) په ټولو ګردانو کي موجود دي لکه: "يضرب" ،ضارب" مضروب".اودا سي نور.

حکم د اصلي:د وزن را ايستول په وخت کي به د دغو حروفو په مقابله کي فا،عين لام راوړي ،لکه: ضَرَبَ پر وزن د فَعَلَ،اويَضْرِبُ پر وزن د يَفْعَلُ اولکه ضَارِبٌ پر وزن د فَاعِلٌ

د زائده تعريف: هغه حروف دي چي د دغه با بو په ټولوګردانوکي نه راځي بلکي يوځاي وي او بل ځاي نه وي لکه:د" يضرب " ياء چي په" ضارب" کي نسته او د "ضارب" الف چي په "ضرب" کي نسته.

حکم د زائد: دادي چي د وزن را ايستول په وخت کي به دغه حروف د فاعين لام په مقابله کي نه

راوړي بلکي په خپله پرخپل ځاي باندي راځي لکه :په "يضرب" پر وزن د "يفعل" کي ياء ،اوپه "ضارب" پر وزن د فاعل کي الف پر خپلوځايو باندي راغلي دي.

(فائده)

حروف اصلي په ثلا ثي کي دري دي فا عين لام . اوحروف اصلي په رباعي کي څلور دي

فا عين او دوه لامونه ، او حروف اصلي په خماسي کي پنځه دي فا ،عين اودرى لامونه .

(د حرف زائد اول تقسيم)

حروف زائده پر دوه قسمه دي:١ـ د ما قبل د جنس څخه وي.٢ـ د ماقبل د جنس څخه نه وي.

داول حکم :دغسي زائد د حروف هجاء د نه ويشت حروف څخه هر يو کيدي سي د وزن د

را إيستول په وخت کي چي د ميزان څخه هرحرف د ده د ماقبل په مقابله کي وي هغه حرف د دغه زائده په مقابله کي هم راځي لکه :"جلبب" پروزن "فعلل"،اوله باء اصلي ده د دي په مقابله کي لام دي اودوهمه باء زائده ده د دي په مقا بله کي هم لام راوړو.

د د وهم حکم:دادي چي دغه قسمه حروف د غه خاص حروف (سَنَلْتُمُونِيْهَا) وي اوپه موزون کي

چي پر کم شکل باندي حرف زائده وجود ولري پرهغه شکل باندي به په وزن کي هم راځي لکه "ضارب" پروزن فاعل .

(د حرف زائد اول تقسيم:)

د حروف زائده د پيژند لو د پاره دري طريقي وجود لري:١ـ اشتقاق.٢ـ غبله.٣ـ عد م نظير.

اشتقاق: کم حرف چي په ګردان کي يوځاي وي او بل ځای نه وي لکه :په ضا رب کي الف په

ضربو کي واو په ضربت کي تاء .

غلبه:کم حرف چي په خا ص ځايي کي زيا تيږي لکه تا کم چي چي د دوقف په حال کي ها کيږي ،

په دا سي حال کي چي تر دغه ها مخکي به دري حروف وي لکه : حَبَّةٌ پر زون فَعَّلةٌ يا لکه الف نون زائد تان کم چي د کلمي په اخير کي زائد کيږي ،په دا سي حال کي چي تر دوي مخکي به دري حروف وي لکه : "سُلْطَانٌ" پر وزن د فُعْلَا نٌ .

عد م نظير: که چيري مورِ د دغي کلمي ټول حروف اصلي وبو لو او وزن را وبا سو نوداسي وزن

به حا صل سي چي په عربي لغت کي به د ده په شان بله کلمه نه وي لکه : "قَرَنْفَلٌ" د دغي کلمي ټول حروف که چيري اصلي وبلل سي نو به وزن دفَعَلْلَلٌ راوزي په عربي لغت کي معدوم دي ، لهذا معلومه سوه چي نون زائد دي او وزن فعنلل د يي (قرنفل د يو د رختي نوم دي) .

(اقسا م د حروف زائده)

سوال:حرف زائد پرځوقسمه دي؟

الجواب: پر دري قسمه دي:١ـ د پاره د اشتقاق.٢ـ نقل باب.٣ـ د پاره دالحاق.

زائد د پاره داشتقاق تعريف: هغه دي چي ديوي صيغي ځخه بله صيغه جوړ وي نويوحرف د حروف

زائده ځخه زيات سي لکه: د "ضرب" ځخه چي "يضرب" جوړ وي نو په اوله کي ياء زيا ته سوه .

نقل باب تعريف: هغه دي چي د مجرد د با ب ځخه مزيد باب جوړ وي نو يوحرف زائد کړي لکه :کرم چي مجرد دي نو اکرم ورځخه جوړ وي نو همزه يي راوړي چي مزيد باب سو.

Maktaba Tul Ishaat.com

زائد د پاره دالحاق تعريف:هغه دي چي په يوه وزن کي حرف زائده زيات سي د پاره د برابري او موافقت ديو بل وزن سره لکه : "جلب" يو باء په اخر کي زياته سي د پا ره د موافقت د د حرج سره "جلبب" سو.

د اول قسمه علا مه : کم حرف چي د ماضي معلومه په صيغه وا حد مذ کر غا ئب کي نه وي لکه :په "ضربت" کي چي تاء زائده ده کم چي په "ضرب" کي نسته.

د دوهم علا مه :کم حرف چي په صيغه کي د واحد مذ کر غائب ما ضي معلوم مزيد کي وي ،اود ده په مجرد کي نه وي لکه: په"اَكْرَمَ" (مزيد) کي چي همزه زائده سوي ده چي په کرم (مجرد) کي نسته .

د د ريم علا مه: د دي کمه خا صه طريقه نسته ځکه چي د دي زيات تعلق د سما ع سره دي، قياس د خل پکښي نه لري .

۱ـ فائده:

زوائد اشتقاق او نقل باب دغرض معنوي د پاره راوړل کيږي.اوزائد الحاق دغرضي لفظي

د پاره راوړل کيږي يعني دوزن اود سجعي د رعايت د پاره ، د الحاق څخه مقصود صرف د وزن مطابقت وي.

۲ـ فائده:

کم حرف چي د پاره داشتقا ق زيات سي په هغه سره کلمه د مجرد څخه مزيد ته نه اوړي.

۳ـ فائده:

صراف يوائي زائد نقل باب او الحاق ته زيات اعتبار و رکوي.

(فائده)

ميزان په لغة: کي ترازو ته ويل کيږي ،اوپه کلا م عربي کي ميزان هغه ترازو ته ويل کيږي چي په هغه باندي حروف اصلي اوحروف زائده معلوميږي دعربو د کلا م ترازو دري توري دي چي: ف ،ع ،ل چي مجموعه يي: فعل کيږي.

سوال:د ميزان د پاره د نه ويشته حروف هجاء څخه فا عين لام ولي منتخب کړل سوه ؟

الجواب:حروف هجاء ټول پر دري قسمه دي:۱۔ شفوي.۲۔ وسطی.۳۔ حلقي. د ميزان د پاره يي

د دغو درو حروف څخه يو يوحرف را واخيستي ،نو ټول د ري حروف سول يعني د شفوي څخه فاء او د وسطي څخه لام او د حلقی څخه عين .

(د لته نورسوالونه دي بيا يي په وروسته کتا بو کي و ګوري)

(وزن پردري قسمه دي:)

سوال: وزن پر څو قسمه د ي؟

الجواب: پر دري قسمه د ي:۱۔ وزن صرفي.۲- وزن صوري.۳- عروضي.

د وزن صرفي تعريف:هغه وزن دي چي په ده کي به د درو شيان اعتبا رسوي :۱۔ تعداد حروف.۲۔ حروف اصلي اوزائد.۳-حرکات او سکنات.لکه يَضْرِبُ پر وزن د يَفْعِلُ.

د وزن صوري تعريف:هغه دي چي په هغه کي د دوو شيان اعتبارپکښي سوي وي:۱- تعداد د حروف.۲- حرکات سکنات.لکه :شَرَائِفُ پر وزن دمَفَاعِلُ.

د زون عروضي تعريف:هغه دي چي په هغه کي يواځي د يوه شي اعتبا ر سوي:تعداد د حروف.لکه: شَرِيْفٌ پر وزن دفَعُوْلٌ.

نوټ: استعمال يواځي د وزن صرفي کيږي. صِرْف يوځاي وزن صوري مستعمل سوي دي

اوباقي عروضي هغه هيڅ کله هم نه دي استمعال سوي.

(شش اقسام)

۱۔ ثلا ثي ۲۔ رباعي.۳- خماسي.

هر يو بيا د دي څخه پر دوه قسمه دي:۱- مجرد .۲۔ مزيد.

ثلا ثي مجرد تعريف:هغه دي چي تر درو حروف اصلي يو شي زيات نه وي لکه:ضرب پر وزن د فعل.

ثلا ثي مزيد تعريف: هغه دي چي تر درو حروف اصلي يو شي زيات وي لکه :اکرم پر وزن دافعل .

Maktaba Tul Ishaat.com

رباعي مجرد تعريف :هغه دي چي تر څلو رو حروف اصلي يو شي زيات نه وي لكه :د حرج.

د رباعي مزيد تعريف :هغه دي چي ترڅلورو حروف اصلي يو شي زيات وي لكه :تد حرج پر وزن تفعلل.

خماسي مجرد تعريف: هغه دي چي ترپنځو حروف اصلي يوشي زيات نه وي لكه :سَفَرْجل پر وزن د فعلل.

خماسي مزيد فيه تعريف:هغه دي چي ترپنځو حروف اصلي يو شي زيات وي لكه:خند ريس پر وزن د فعلليل.

١ـ فائده:

د فعل ثلا ثي مجرد او مزيد دار مدار د ماضي پر صيغه واحد مذ كرغائب باندي دي يعني كه په صيغه د وا حد مذ كر غائب ماضي كي دري حرفه وي نوهيڅ حرف زاېد نسته نو اوس ټول ګردان ته په ثلا ثي مجرد سره ويل كيږي لكه ضرب.

اوكه چيري په صيغه د واحد مذ كر غائب په فعل ما ضى معلومه كي تر درو حروف يوبل حرف زيات سوي وي نوټول ګردان ته په مزيد فيه سره ويل كيږي لكه اَكْرَمَ كي همزه .

درباعي مجرد او مزيد هم د غه طريقه ده .

٢ـ فائده:

اسم خفيف دي نو ټول حروف اصلي وي ،اوكه زائد تراوه ـ٧ـ نه بالا كيږي : په اسم ثلا ثي كي د يوڅخه ترڅلورو حروفو پوري زياتيږي لكه:١ـ ضَارِبٌ.٢ـ مَضْرُوْبٌ.٣ـ مَقَاوِيْلٌ.۴ـ اِسْتَقْصَارٌ.

په اسم رباعي: كي د يوڅخه تردرو حروفو پوري زيا تيږي لكه:١ـ قَنْفَخِرٌ.٢ـ متد حرج.٣ـ عَبُوْثَرَانِ.

په اسم جامد خماسي كي د يوه څخه تردوو حروفو زياتيږي لكه:١ـ غظرفوط.٢ـ اصطفلين.

سوال:دا نه منم چي اسم تراوه حروفو نه زياتيږي بلكي زياتيږي لكه:كذ بذ بان؟ الجواب: داشاذ دي.

٣ـ فائده:

فعل ثقيل دي ټول حروف يې ترشيرو نه زياتيږي ،په فعل ثلا ثي کي د يوڅخه تر درو حروفو

پوري زياتيږي لکه: ۱ـ اَکْرَمَ.۲ـ اِحْمَرَّ.۳ـ اِسْتَنْصَرَ.او په فعل رباعي کي د يوڅخه تردوو حروف پوري زياتيږي لکه :۱ـ تد حرج.۲ـ احرنجم.

۴ـ فائده:

اسم چي تراوه حروفو نه سي زيا تيدلاي هغه بغير د دغوحروف څخه مراد دي:۱ـ تاء تانيث.

۲ـ الف تانثى.۳ـ ياء د تصغير.۴ـ ياء د نسبت.۵ـ علا مه د تثنيه.۶ـ علا مه د جمعي.

۵ـ فائده:

اسم مشتق او مصدر يواځي ثلا ثي او رباعي راتلا ي سي نه خماسي او اسم جامد هغه خما سي هم راځي.

(هفت اقسام)

ټول اسماء او افعال ترهفته اقسام د باندي نه دي خامخا به يو وي په دغوکي:۱ـ صحيح.۲ـ مهموز

۳ـ مضاعف.۴ـ مثال.۵ـ اجوف .۶ـ نا قص۷ـ لفيف.

۱ـ فائده:

د اسم څخه د لته اسماء متمکنه مراد دي ،او د فعل څخه افعال متصرفه ،

يعني اسماء متمکنه او افعال متصرفه د حروفو داقساموپه اعتبار اووه قسمه دي. اصول څلوردي:۱ـ صحيح.۲ـ معتل.۳ـمضاعف.۴ـ مهموز.

او فروع لس دي:۱ـ مهموز الفاء.۲ـ مهموزالعين.۳ـ مهموزاللا م.۴ـ مثال.۵ـ اجوف.۶ـ ناقص.۷ـ مضاعف ثلا ثي ۸ـ مضاعف رباعي ۹ـ لفيف مقرون.۱۰.لفيف مفروق.

سوال:په دي تقسيم کي ولي يواځي د اصول او يا يواځى د فروع لحاظ نه دي کړي بلکي داصول سره

يي بعضي فروع هم ذ کرکړي دي؟

الجواب: مصنف داصول لحاظ کړي ده ليکن د معتل فروع يي هم ذ کرکړي دي ځکه چي دا فروع په

Maktaba Tul Ishaat.com

استعمال کي د اصولو په شان وه په دي سبب ودوي ته د اوصلو درجه ورکړل سوي ده.

(د فعل متصرف او غير متصرف تعريف)

سوال: افعال پرځو قسمه دي؟ الجواب: پردوه قسمه دي:۱ـ افعال متصرفه.۲ـ افعال غيرمتصرفه.

سوال: دهريوه تعريف څه دي؟الجواب: دهر يوه تعريف دا دي:

د فعل متصرفه تعريف:د ا هغه فعل دي چي په هغه کي تصرف کيږي وما ضي او مضارع او اسم فاعل او اسم مفعول او امر او نهي وغيرته .

فعل غيرمتصرفه تعريف: هغه فعل دي چي په هغه کي تصرف نه کيږي وما ضي ومضارع وغيره ته .

(اسم متمکنه او غير متمکنه تعريف)

سوال: اسماء پرځو قسمه دي؟ الجواب:پردوه قسمه دي: ۱ـ اسماء متمکنه.۲ـ اسماء غيرمتمکنه.

اسم متمکنه تعريف:هغه اسم دي چي پر هغه اعراب جاري کيږي چي کله عامل پر دا خل سي دغه اسم متمکنه په اعتبار د اعراب پر شپاړس قسمه دي.

د اسم غير متمکنه تعريف: هغه اسم دي چي پر ده اعراب نه جاري کيږي کله چي عامل پرداخل سي او دغه غير متمکنه پر اته قسمه دي.

نوټ: د دي پوره بحث په ايضاح النمير شرح نحومير کي وګوري هلته يې پوره بحث سوي دي.

وجه د حصر يي دا ده چي چي د اصلي حروف پرځاي بي حرف علت راغلي وي او يا به ملحق د حرف علت راغلي وي، او يا به نه حرف علت او نه ملحق د حرف علت راغلي.

که اول وو هغه معتل دي.

او که دوهم وو بيا به خالي نه وي يا به پرطريقه د تعد د وي او يابه پر طريقه د انفراد وي اول بيا مضاعف دي او دوهم مهموز دي

او هغه د ريم قسمه چي نه حرف علت پکښي وي او نه ملحق د حرف علت هغه صحيح دي.

دوهم بحث سوال او جواب:

سوال څه وجه ده چي مصنف د مرح الارواح او د شافيه او د صرف بهائي او صرف مير څخه مخالفت وکړي چي صاحب د شافيه دوو اقسامو ته تقسيم کړي دي، او هغه نور بيا اوه (۷) اقسامو ته تقسيم کړي دي.

الجواب: مصنف مخالفت نه دي کړي بلکي جهتونه يي سره مخالف دي ابن حاجب واصل حال د ابنية ته کتلي دي چي هغه پر دوه قسمه دي:۱ـ صحيح.۲ـ معتل. ځکه د جمهور په نيز حروف علت دري دي که چيري حرف علت پکښي وو هغه معتل دي او که نه وو هغه صحيح دي ، او د مصنف په نيز هم دغه سي دي لکه د ابن حاجب ليکن مضاعف او مهموز يې جلا جلا قسمين وګرځول چي دد وي بحث ډ ير

دي، او صاحب د مراح او صرف بهائي او صرف مير چي دي دوي اصول او ملحق بالمعتل او فرعو دمعتل لکه مثال وغيرته کتلي دي.

خلا صه د جواب دا سوه چي دا اختلاف څه اصولي اختلاف نه دي بلکي اعتباري اختلاف دي.

د ريم بحث د ځينو لغاتو معنى:

متصرفه: د تصريف څخه دي او تصريف په لغت کي تغيرته وايي او په اصطلاح کي د صرافو مغير کول د مفرد دي و امثله مختلفو وو ته .

متمکنه : د تمکن څخه دي تمکن معنى ځاي ورکول متمکن صيغه د اسم فاعل ده معنى ځاي ورکونکي يعني اعراب ته ځاي ورکوي.

څلرم بحث اجراء يا ګردان:

صحيح:

سوال: په سه اقسام د کلمي کي څه شي دي؟الجواب: اسم دي.

سوال: علا مه داسم پکښي څه شي ده ؟الجواب: تنوين دي.

سوال: په سه اقسام د اسم کي څه شي دي؟الجواب: ثلا ثي دي.

سوال: په شش اقسام کي څه شى دي؟الجواب: مزيد فيه دي.

سوال: په هفت اقسام کي څه شي دي؟الجواب: مضاعف دي.

سوال: په دوو اقسام دمضاعف کي څه شي دي؟ الجواب: ثلا ثي دي.

سوال: په دوزداه اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: اسم فاعل دي.

سوال: په چهار ده اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: صيغه د واحد مذ کر اسم فاعل ده .

مهموز:

سوال: په سه اقسام د کلمي کي څه شي دي؟ الجواب: اسم دي.

سوال: علامه د اسم پکښي څه شي ده ؟ الجواب: تنوين دي.

سوال: په سه اقسام داسم کي څه شي دي؟ الجواب: ثلا ثي دي.

سوال: په شش اقسام کي څه شى دي؟ الجواب: مزيد فيه دي.

سوال: په هفت اقسام کي څه شي دي؟ الجواب:صحيح دي.

سوال: په دوزدا ه اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: اسم مفعول دي.

سوال: په چهار ده اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: صيغه د واحد مذکر اسم مفعول ده .

Maktaba Tul Ishaat.com

معتل:

سوال: په سه اقسام د کلمي کي څه شي دي؟ الجواب: اسم دي.

سوال: علامه داسم پکښي څه شي ده ؟ الجواب: تنوين دي.

سوال: په سه اقسام د اسم کي څه شي دي؟ الجواب: ثلا ثي دي.

سوال: په شش اقسام کي څه شی دي؟ الجواب: مزيد فيه دي.

سوال: په هفت اقسام کي څه شي دي؟ الجواب:مضاعف دي.

سوال: په دوو اقسام دمضاعف کي څه شي دي؟ الجواب: ثلا ثي دي.

سوال: په دوزدا ه اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: اسم فاعل دي.

سوال: په چهار ده اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: صيغه د واحد مذ کر اسم فاعل ده .

مضاعف:

سوال: په سه اقسام د کلمي کي څه شي دي؟ الجواب: اسم دي.

سوال: علامه داسم پکښي څه شي ده ؟ الجواب: تنوين دي.

سوال: په سه اقسام داسم کي څه شي دي؟ الجواب: ثلا ثي دي.

سوال: په شش اقسام کي څه شی دي؟ الجواب: مزيد فيه دي.

سوال: په هفت اقسام کي څه شي دي؟ الجواب:صحيح دي.

سوال: په دوزداه اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: اسم مفعول دي.

سوال: په چهار ده اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: صيغه دواحد مذکر اسم مفعول ده .

قوله : صحيح آن است که هيچ حرف اصلي او همزه الخ.

ترجمه: هرچي صحيح دي هغه دا دي چي يو حرف اصلي يی همزه او حرف علت نه وي اوعين لام يي د يوه جنس څخه نه وي مثال لکه "قتل" و"ضرب" معنی وژل او وهل.

تشريحات: دلته لابدي ده د پيژند لو څخه د درو شيانو:۱ـ د صحيح تعريف او وجه د نامه ۲ـ سوال او جواب. ۳ـ اختلاف د مذهبين په صحيح کي.

اول بحث د صحيح تعريف او وجه د نامه:

(د صحيح تعريف او وجه د نامه يي)

د صيح تعريف:هغه کلمه ده چي د فاء عين او لام پرکلمه حرف علت اوهمزه او تضعيف نه وي

راغلي لکه:" ضَرَبَ" وضَرْبٌ" پر وزن د فَعَلَ او فَعْلٌ .

وجه د نامه يي: صحيح معنی جوړ ،د غه قسمه ته ځکه صحيح وايي چي دا کلمه د حرف علت

او همزه او داسي نورو نا جو ړي څخه سالمه ده.اوبل نوم يي سالم دي.

دوهم بحث سوال او جواب:

سوال: دهيچ ذکرکول مستدرک وو ځکه چي د ده بيله ذ کر هم مفصود حاصلي دي؟

الجواب: د ا خو منم مګر ذ کرمو کړي د پاره د تاکيد دعد م حرف علت په صحيح کي .

سوال: صحيح يي ولي مقد م ذ کر کړي پر نور بابو باندي؟

الجواب: د دي د پاره پنځه جوا بونه دي:۱ـ جواب:د صحيح حفظ پرمبتد يانو باندي اسانه دي.

۲ـ جواب: تعليم د صحيح اسهل دي و دا نوروته.

۳ـ جواب: صحيح مقيس عليه دي او دا نور وربانديقياس دي مقيس عليه مقد م وي.

۴ـ جواب: مفهوم د صحيح عد مي ده او دا نور له وجودي ده او عد م مقدم دي پر وجود باندي.

۵ـ جواب: په صحيح کي تغير نسته نو دي اصل دي نسبتاً باقي ته اقساموته .

سوال: حق دعبارت خو داوو چي د اسم ظاهر پر ځاي يي ضمير ذ کر کړي وايي؟

الجواب: مصنف اسم ظاهر ذکر کړي هغه اشاره کوي دي خبري ته چي مراد په صحيح سره غير داول صحيح څخه دي ځکه مراد په اول صحيح سره ما صدق عليه د صحيح دي او په دوهم صحيح سره مفهوم د صحيح دي ځکه دا قاعده ده چي نکره رامعاد سي نو ثاني عين اول نه وي.

سوال: څه وجه ده چي مصنف پر ځاي د يک جنس درو تضعيف نباشد ونه ويل ځکه دا اخصر وو او وسادي د پاره د تعليم د مبتدي؟

الجواب: که چيري يي دا سي ويلي وايي نو د تعريف څخه د صحيح به "کرَّم" و"تکرّم" وغيره وتلي وايي ځکه چي "کرّم" په تشد يد د راء د تفعيل د باب څخه دي تضعيف پکښي موجود دي او سره د دي چي صحيح دي او مضاعف نه دي.

سوال: څه وجه ده چي مصنف د صحيح د پاره دوه مثالونه را وړل او مثال د ممثل دوضاحت دپاره راوړل کيږي او وضاحت خو په يوه مثال سره هم راتلي؟

الجواب: د پاره د زيادت وضاحت يی دوه مثالونه روړل.

۲ـ مثال پر منزله دشاهد دي او شرعي شاهدان دوه وي.

سوال: څه وجه ده چي په مثال د صحيح کي ثلا ثي مجرد ذ کرکړي او رباعي يي ذ کر نه کړي او سره د دي چي د رباعي مثال هم موجود دي لکه بعثر؟

Maktaba Tul Ishaat.com

الجواب: ځکه مراد او مقصود په ثلا ثي سره حاصل سو او ثلا ثي اصل دي نسبتاً ورباعي ته .

(د ریم بحث په اختلاف د مذهبینو په صحیح:)

په صحیح کي دوه مذهبه دي:۱ـ اول مذهب دا دي چي صحیح دا دي چي د فاء او عین او لام په مقابله کي به يي حرف علت نه وي راغلي که څه هم همزه او تضعیف پکښي وي.

۲ـ دوهم مذهب دا دي: چي نه به يي د حروف اصلي پر مقابله حرف علت راغلي وي او نه همزه او نه تضعیف.

(اختلا ف په مابین د صحیح او سالم کي)

په دي کي هم دوه مذهبه دي:۱ـ مذهب دا دي: چي کم لفظ صحیح وي هغه به سالم هم وي.

۲ـ مذ هب دا دي: چي هر سالم به صحیح وي او هر صحیح به سالم نه وي يعني د دوي په ما بین کي عموم خصوص مطلق دي دوي مادي غواړي:۱ـ يوه اجتماع.۲ـ دوي د افتراق.

اوله ماده چي هم سالم وي او هم صحیح دا ده مثال لکه:" ضرب" .

دوهم ماده چي صحیح وي سالم نه وي دا ده مثال لکه:" مدَّ ".

قوله: مهموز آن باشد که یکحرف اصلي او همزه بود الخ.

ترجمه: مهموز هغه لفظ دي چي يوحرف اصلي يي همزه وي مثال لکه : "اَمَرَ" و"سَئَلَ" و"قَرَءَ".

تشریحات: د لته لابدي د ه د پیژیند لو څخه د دو شیانو :۱ـ د د مهموز تعریف او وجه د نامه: ۲ـ سوال جواب.

اول بحث د مهموز تعریف او تقسیم او وجه د نامه:

(د مهموز تعریف او تقسیم او وجه د نامه)

مهموز تعریف: هغه کلمه ده چي يوحرف اصلي همزه وي.

سوال: مهموز پر څو قسمه دي؟

الجواب:پر دري قسمه دي:۱- مهموز الفاءٌ.۲- مهموزعین.۳- مهموز لام.

د مهموزالفاء تعریف:هغه دي چي د فاء پر کلمه يي همزه راغلي وي لکه :"اَمَرَ" پروزن د فَعَلَ .

مهموز العین تعریف: هغه دي چي دعین پر کلمه يي همزه راغلي وي لکه :" سَأَلَ" پروزن د فَعَلَ.

مهموز اللا م تعریف :هغه دي چي دلام پر کلمه یی همزه راغلي وي لکه :"قَرَءَ" پروزن د فَعَلَ.

سوال:وجه د حصر د مهموز په دغه درو اقساموکي څه ده؟

الجواب: وجه د حصر يي داده چي دغه همزه به خالي نه وي يا به د فا پر مقابله راغلي وي او يا به دعين اويا دلام ، نواول ته مهموز الفاء واي ،او دوهم ته مهموز العين وايی اودريم ته مهموز اللا م وايي.

وجه د نامه: مهموز معنی همزه ورکړل سوي ،چونکه په دي کلمه کي هم همزه وي.

دوهم بحث سوال او جواب:

سوال: څه وجه ده چي مصنف مهموز مخکي کړي پر معتل باندي؟

الجواب: ځکه يي مخکي کړي چي همزه حرف صحيح دي او تصرف د ده لکه تصرف د صحيح.

سوال: نو بيا دي ولي پر صحيح نه مخکي کوي؟

الجواب: لکه څنګه چي د صحيح سره يي مناسبت ډ ير دي مګر کله کله بيا هم په حرف علت سره بدليږي.

سوال: مثال د ممثل د وضاحت د پاره راوړل کيږي يو مثال کافي وو؟

الجواب: مصنف دري مثالونه راوړل ود يته يي اشاره وکړل چي مهموز پردري قسمه دي او دهريوه دپاره يي يو يو مثال راوړي.

سوال: مصنف د ثلا ثي مثالونه راوړل د رباعي مثالونه يي رانه وړل سره د دي چي د رباعي مثال هم سته لکه "كأ كأ" پر زون دفَعْلَلَ ؟

الجواب: مراد او مقصود په ثلا ثي سره حاصل سو رباعي ته ضرورته نه دي پاته سوي او بل دا چي ثلا ثي اصل دي نسبتاً ورباعي ته.

سوال: څه وجه ده چي مصنف يکحرف ووايي او داسي ونه ويل چي که حرف ځکه بناء د متون پر اختصار ده؟

الجواب: په دي سره منصف ود يته اشاره وکړل چي په مهموز کي د ثلا ثي وزن څخه دوي همزي نه راځي.

قوله: ومعتل آن است كه يكحرف اصلي الخ:

ترجمه: معتل هغه دي چي يو حرف اصلي يي حرف علت وي مثال لکه وعد او قال او رمیٰ.

تشريحات: د لته لابدي ده د پيژند لو څخه د دو شيانو:١ـ سوال او جواب.٢ـ د ځينو لغات معنی.

Maktaba Tul Ishaat.com

(اول بحث سوال او جواب)

سوال منصف خو په تعريف کي د معتل وويل چي يو حرف اصلي به يي حرف علت وي خو زه به دا سي مثال دروښيم چي دوه حرف اصلي به يي حرف علت وي خو بيا به هم معتل وي لکه "وقَّىٌ"؟

الجواب: مصنف چي کم قيد لګولي دي چي يک حرف دا احترازي نه دي بلکي د پاره د اد نا اندازه د معتل د معلومولو د پاره دي يعني چي يو حرف اصلي به يي حرف علت وي دا معتل دي او چي دوه حرف اصلي يي حرف علت وي نو په طريقه اولى سره معتل دي.

سوال: د اصلي قيد يي ولي ولګوي؟

الجواب: ځکه چي د معتل د تعريف څخه "ضاربٌ" او "مضروبٌ" خارج سي ځکه په اول کي الف او په دوهم کي واو حرف علت دي خو بيا هم معتل نه دي بلکي صحيح دي.

(دوهم بحث د ځينولغاتو معنى:)

(د معتل تعريف او تقسيم او وجه د نامه)

معتل تعريف:هغه کلمي ته وايي چي پدي کي حرف علت راغلي وي .

ثم اعلم: معتل پر دري قسمه دي:١ـ معتل په يوه حرف سره .٢ـ معتل په دوو حروف سره .

٣ـ معتل کل .

وجه د نامه : دغه قسم ته ځکه معتل وايي چي په دي کي حرف علت راغلي دي.

قوله: وحرف علت سه است واو الخ:

ترجمه: حروف علت دري دي يو الف دي دوهم واو دي د ريم ياء ده چي مجموعه يي "وايٌ" کيږي او الف هميشه ساکن وي بيله سختي د خولي ادا کيږي مثال يي لکه الف په د غه دومثالو کي " ما" "لا" او هرچي متحرک وي او په صورت کي د الف وي مثال لکه: " اَخَذَ" و" اَكَلَ" يا سا کن وي خو په سختي سره د خولي ادا کيږي ودغه دوو ته همزه وايى مثال لکه : "رَءْسٌ" بُؤْسٌ" او ما قبل د الف هميشه مفتوح وي او که چيري دالف څخه د مخکي حرف حرکت مخالف وي دغه الف د مخکي د حرکت موافق په حرف علت سره بد ليږي مثال لکه قُوْتلَ" او بُوْيِعَ" او اُسْتُبْقِيَ".

تشريحات: د لته لابدي ده د پيژندلو څخه د درو شيانو:١ـ سوال او جواب.٢ـ فرق په ما بين کي دهمزه او الف.٣ـ د ځينو لغاتو معنى.

(اول بحث سوال او جواب:

(د حرف علت بيان)

سوال: حرف علت څو حروف دي او کم دي؟

الجواب: حروف علت دغه دري لاندي حروف دي: واو ،الف ،يا. چي مجموعه يي: وايٌ کيږي.

سوال: مقصد د مصنف خو تعريف د صحيح او مهموز او معتل دي هغه د مخکي څخه عبارت څخه معلوم سو نو بيا يي د ا عبارت دځه د پاره ذ کر کړي چي حرف علت سه است ؟

الجواب: پيژند ل د حد موقوف دي پر پيژند لو د اجزاؤ چي مأخوذ وي په حد کي او حرف علت ځيني اجزاء د حد دي نو ځکه مصنف وويل حرف علت سه است.

سوال: حروف اصلي خو هم ما خوذ دي نو بيا خو پکار وه چي د دوي تعريف يي هم کړي وايي؟
الجواب: د لته مقصود بيان د معتل دي نو ځکه د حروف اصل بيان يي ونه کي.

سوال: دا حروف ولي نامدار سوه په دغه نا مه سره ؟

الجواب: د دي مجموعه "وايٌ "کيږي او دغه مجموعه دهغه سړي دخولي څخه وځي چي هغه مريض وي علت معنى مرض نو دوي ته مي ددغه وجي نوم د حرف علت کښيښو وي.

سوال: مصنف ولي دهمزه او الف فرق وکړي؟الجواب: ځکه په ما بين کي د دوي فرق وو.

سوال: نو بيا خو پکار وه چي دهمزه او واو فرق يي بيان کړي وايي ځکه د دوي په مابين کي هم فرق وو؟

الجواب: ځکه مصنف د الف او دهمزه فرق بيان کړي او د دا نورولە يي بيان نه کړي ځکه الف من وجه منا سبت لري دهمزي سره هغه همزه چي متحرک وي او په شکل د الف وي ځيني خلګ مجازاً الف ورته وايي.

Maktaba Tul Ishaat.com

سوال: مثال او ممثل دي مطابق نه سوه ځکه ممثل دي الف دي او مثال دي "ما " او "لا" دي او مطابقت شرط دي؟

الجواب: اصل عبارت په حذ ف د مضاف سره دي اي الف د"ما" او "لا".

(دوهم بحث فرق دهمزه او الف)

فرق دهمزه اوالف په دوو شيانو سره دي: ۱ـ همزه هميشه په سختي سره د خولي ادا کيږي او الف په نرمي سره ادا کيږي او همزه هميشه متحرک وي او الف هميشه ساکن وي او هغه همزه چي په شکله دالف وي هغه هم همزه دي خو مجازاً هغه ته الف وايي.

۲ـ فرق: يي دادي چي د الف مخکي حرف به هميشه زبر لري او دهمزه له دا رکم نه وي لزوماً.

(دريم بحث د ځينو لغات معنى)

ضغط: معنى سختي."اَخَذَ"اکل": اخيستل او خوړل.رأس"سر "بؤسٌ" په سختي مبتلا کيدل. قوتل"يود بله جنګ کول ،بو يع" يو د بل خرسول. استبقى" د بقى طلب کول.

قوله: ومضاعف آن باشد که يکحرف اصلي او مکرر باشد الخ:

ترجمه: مضاعف هغه دي چي په ده کي يو حرف اصلي مکرر سوي وي مثال لکه:" مدَّ" په اصل کي "مدْ دَ" او "فَرَّ" په اصل کي "فرْرَ" او "سَبَّ "په اصل کي "سبْبَ "وو او "حَبَّ" په اصل کي "حَبْبَ" وو وغيره.

تشريحات: د لته لابدي ده د پيژندلو څخه د دوو شيانو :۱ـ سوال او جواب.۲ـ د ځينولغاتو معنى.

(اول بحث سوال اوجواب:)

سوال: تعريف دي جامع او مانع نه سوځکه "کرَّمَ" او "اِحْمرَّ" وغير پکښي د ا خل سوه او جامع نه دي ځکه خپل افراد ځيندي ووتل ځکه رباعي ځندي خارج سو چي په هغه کي دوه حرف اصلي مکرر دي يوه نه دي مکرر؟

الجواب: مراد د مصنف د يکحرف څخه دعين او لام کلمه دي يعني عين لام به يي د يوه جنس څخه وي ځکه د مثالو څخه دا سي معلوميږي او کم چي معترض په سوال کي پيش کړي دي هغه دغه رکم نه دي

نو مانع سوه او بل دغه تعريف چي مصنف کړي دي دا د ثلا ثي دي نه ده رباعي نو بيا په خروج د رباعي کي حرج نسته.

دوهم بحث د ځينو لغاتو معنى:)

(د مضاعف تعريف او تقسيم او وجه د نامه)

مضاعف تعريف:هغه کلمه ده چي دوه حروف اصلي يي د يوه جنس څخه وي.

سوال: مضاعف پر څو قسمه دي؟جواب: پردوه قسمه دي: ١- ثلا ثي.٢- رباعي.

مضاعف ثلا ثي تعريف :هغه دي:چي په ثلا ثي کي دوه حروف د يوه جنس څخه راسي لکه :مد د پر وزن فعل.

(قاعده په بيان کي د شرط د مضاعف ثلا ثي)

په مضاعف ثلا ثي کي شرط دا دي چي عين اولام کلمه به يي د يوه جنس څخه وي

اوکه چيري يي فا وعين اويا فا ولام د يوجنس څخه وه هغه ته مضاعف نه وايي لکه:" ببر،بلب".

مضاعف رباعي تعريف:هغه دي چي په رباعي کي د وه حروف اصلي د يوه جنس څخه وي لکه:"زلزل" پر وزن فعلل.

(قاعده په بيان کي د شرط د مضاعف رباعي)

په مضاعف رباعي کي شرط دادي چي د فا اولامي اول پرمقابله يوحرف راغلي وي او دعين

اولامي ثاني پرمقابله يو حرف راغلي ،که چيري فا اوعين د يو جنس څخه وي اويا فا اولامي ثاني

اوعين اولامي اول د يوه جنس څخه وي د يته مضا عف رباعي نه وايي.

وجه د نامه: مضاعف ته ځکه مضاعف وايي چي مضا عف معنى دوچندي چونکي په دي کي هم دوه

حروف اصلي د يوه جنس څخه راغلي وي.

نوټ: "مدَّ" د نصر د باب ما ضي ده . او "فرَّ" د ضرب د باب ما ضى ده ، او "سبَّ" د نصر د باب ما ضي ده . او "حبَّ" د شرف د باب ما ضي ده.

Maktaba Tul Ishaat.com

قوله: وصرف صحيح اينجا فروگذشته شد بنا آن كه درميزان مقدم الخ.

ترجمه : د صحيح ګردان مي په دي كتاب چي زرا دي ده ونه كړي يعني تغير وما ضي ومضارع ته ځكه چي په ميزان صرف كي مي مخكي د دي بيان كړي دي مصنف وايي زما مخكي تصنيف دي نو دلته ضرورت ورته نه وو او ګردان او تغير وما ضي ومضارع ته د مهموز په شان د صحيح دي مګر يو څو ځايه سره مخالف دي چي ذ كر به سي.

تشريحات: دغه عبارت د اما صرف صحيح څخه بيا ترافتاده است د يوه سوال جواب دي:

سوال: دا دي چي صحيح هم يو قسم د افعال متصرفه او اسماء متمكنه دي نو بيا ولي مصنف دهغه بيان په شان د مهموز او معتلا تو وه نه كړي مصنف په مذ كور عبارت سره جواب وركړي؟

الجواب:چي يو وار مي مخكي د صيحيح بيان پخپل مخكني كتاب ميزان صرف كي كړي وو بيا ورته ضرورته نه وو چي مكرر كړي مي وايي.

قوله: واما مهموز تر اخيره الخ: د يو بل سوال په جواب كي وا قع سوي دي چي د مخكي جواب څخه پيدا سوي دي .

سوال: دا دي چي مهموز هم د صحيح سره برابر دي نو مهموز به دي هم نه ذ كر كولاي نو مصنف په دي عبارت سره جواب وركړي؟

الجواب: چي دا خبر منم چي مهموز د صحيح په شان دي ليكن په يو څو ځايو كي سره مخالف دي هغه ذ كركوم.

(د قوانينو ترمخ يوځو ضروري فوائد)

١ـ فا پده :

قانو ن عبراني لفظ او يا سرياني لفظ دي .

سوال: قانون په لغة او اصطلا ح كي څه ته وايي؟

جواب: په لغة كي معنا مسطر الكتا ب يعني د كاتبانو د لكي د سمه ولو آله .

اوپه اصطلاح کي :قاعدة کلية منطبقة علي جميع جزئيات موضوعها .ترجمه : يعني داسي قا عده کليه ده چي د خپلي موضوع پرټولوجزئياتو باندي صا د قه راسي.

۲ـ فائده :

په قا نون کي دري شيان وي:۱- حکم .۲ـ شرط.۳ـ مثال .

سوال: حکم پر څو قسمه دي؟ الجواب: حکم پردوه قسمه دي:۱ـ وجوبي.۲- جوازي.

وجوبي تعريف:هغه حکم ته وايي چي پر هغه دعمل کولو د پاره فقط يوه طريقه متعينه وي.

جوازي تعريف: هغه حکم ته وايي چي دعمل کولو د پاره يي يوه طريقه متعينه نه وي.

سوال:شرط پرڅو قسمه دي؟الجواب: پردوه قسمه دي:۱ـ وجودي.۲ـ عد مي.

وجودي تعريف:هغه دي چي د قانون دجاري کولو د پاره دهغه وجود ضروري وي.

عدمي تعريف: هغه دي چي د قانون د جاري کولو د پاره دهغه نيستي کول ضروري وي.

بيا وجودي اوعد مي هر يو پر دوه قسمه دي:۱- کا مل .۲ـ نا قص.

چي جمله يی داسي کيږي: ۱ـ وجودي کا مل .۲- وجودي ناقص.۳ـ عدمي کا مل .

۴ـ عدمي نا قص.

وجودي کامل تعريف:هغه دي چي د يو شرط په راتلو سره قا نون جا ري سي.

وجودي نا قص تعريف: هغه دي چي د يوه شرط په جو د سره قانون جا ري نه سي بلکي د

قانون د پاره چي څونده شرطو نه ذ کرسوي وي هغه به ټول موجود وي نو بيا قانون جاري کيږي.

عد مي کا مل تعريف: هغه دي چي د يوشر ط په نيستي کيدو سره قانون جا ري سي.

عد مي نا قص تعريف:هغه دي چي د يو شرط په نستي کيدو سره قانون جا ري نسي بلکي د

قانون چي څونده شرطونه ذ کر سوي دي هغه به ټول نستي وي بيا قانون جا ري کيږي.

مثال پر دوه قسمه دي:۱- اتفاقي مثال.۲- احترازي مثال.

Maktaba Tul Ishaat.com

سوال: دهريوه تعريف څه دي؟

الجواب:اتفاقي تعريف: هغه دي چي په هغه کي شرطونه موجود وي.

احترازي تعريف: هغه دي چي په هغه کي شرطونه موجود نه وي.

۱ـ قوله: قانون هر همزه که ساکن باشد وما قبل او مفتوح روابود که اورا بالف بدل کنند چون يأمُنُ)

ترجمه: هرهمزه چي ساکنه وي او ما قبل يي مفتوح وي رواده چي دغه په الف سره بدل کړي مثال لکه يأمن په اصل کي يأْ مُنُ وو.

تشريحات: د لته لابدي ده د پيژند لو څخه د څلورشيانو :۱ـ تحقيقات.۲ـ د قانون حکم.۳ـ شرايط.۴ـ مثال.

اول بحث حقيقات:

د مهموز تعريف او تقسيم او وجه د نامه مخکي تيرسوه بيايي نه راګرځو وو.

دوهم اودريم او څلرم بحث :

(۱ـ د يامن قانون:)

د دي قانون د پاره يو حکم او پنځه شرطونه دي:

حکم: د ساکني همزي چي مخکي حرف يي مفتوح وي په الف سره بد لول جا ئز دي او که چيري مخکي همزه وي بيا بد لول وا جب دي.

۱ـ شرط: همزه به ساکن وي ، احترازي مثال: سئل دي د لته متحرک دي.

۲ـ شرط: همزه به مظهر وي ،احترازي مثال:سئّل دي د لته مدغم دي.

۳ـ شرط: دهمزي مخکي حرف به مفتوح وي ، احترازي مثال:يسئل دي د لته ما قبل ساکن دي.

۴ـ شرط: دهمزي د متحرک کيدو سبب به موجود نه وي ،احترازی مثال: يئمم دي د ادغام په

صورة کي ساکنه همزه متحرک کيږي نود متحرک کيدوسبب موجود دي.

۵ـ شرط: که چيري ترهمزي مخکي همزه وي نو هغه به په جلا کلمه کي وي اوکه چيري

غير وي بيا مطلقا دي، احترازي مثال: اء من دي د لته همزه اود همزي ماقبل دواړه په يوه کلمه کي دي.

اتفاقي مثال: "يَأْمن" څخه "يَامن" ويل جائز دي.

د دووهمزو اتفاقي مثال: يَقْرَء اءزر لنيقرء اء زر بقارء اء زر همزه وصلي درج كلا م په سبب ساقط سو وروسته د ماقبل حركت موافق همزه ساكن په حرف علت سره بد لول يقرء وءزر ليقرءازر،

اوبقارءي زر ويل جائز دي.

۲ـ قوله: قانون هر همزه كه ساكن باشد يا مفتوح وما قبل او مضمومه يا واو مده زائده روابود كه اورا بواو بدل كنند چون يُؤمِنُ ومَقْرُوَّةٌ ويُؤاخِذُ الخ.

ترجمه : دوهم قانون يا قاعده هرهمزه چي ساكنه وي او يا مفتوحه وي او ما قبل د دي مضمومه او يا واو مده زائده وي روا ده چي دغه همزه په واو سره بد ل كړي مثال لكه يومن مقروة يواخذُ.

تشريحات: د لته لابدي ده د پيژند لو څخه ددرو شيانو:۱- دقانون حكم.۲ـ شرايط.۳ـ امثله.۴ـ اجراء يا گردان داقسامو؟

دوهم بحث د قانون حكم:

(۲ـ د يو مِنُ مقْرُوْوَّةٌ او يُوَا خِذُ قانون)

د دي قانون يو حكم دي: هغه دا دي چي همزه سا كنه وي او يا مفتوح وي او مخكي حرف يي مضموم وي او يا "يا"مخكي واو زائده مده وي ، نو رواده چي دغه همزه په واو سره بد له كړي يعني حكم يي جوازي دي.

د ريم بحث د قانون شرايط: د دي قانون څلور شرطونه دي:

۱ـ شرط: همزه به ساكنه وي او يا به مفتوح .احتراز راغلي دهغه همزي څخه چي مكسوره يا مضمومه وي.

۲ـ شرط: همزه به بنكاره وي. احتراز راغلي د هغه همزي څخه چي مد غم وي.

۳ـ شرط: مخكي حرف د همزي به يا مضمومه وي او يا به واو مد ه زائده وي. احتراز راغلي دهغه همزي څخه چي مخكي حرف يي مفتوح يا مكسور يا الف مده يا " يا" مده زائده وي.

۴ـ شرط: مخكي د دغي همزي څخه به بله همزه نه وي .

Maktaba Tul Ishaat.com

څلرم بحث د مذ کور قانون اتفاقي مثال: لکه:" يُوْ مِنُ" په اصل کي "يُؤُ مِنُ" وو، دا مثال دهغي همزي دي چي ساکنه وي او مخکي حرف يي مضموم وي، او لکه: "مَقْرُوْوَةٌ " په اصل کي "مَقْرُوْءَةٌ " وو، دا مثال دهغه همزي دي چي دا مفتوح وي او مخکي حرف يي واو مد ه زائده وي ،

او لکه "يُوَاخِذُ" په اصل کي يُؤَاخِذُ" وو، د ا مثال د هغه همزي دي چي مفتوح وي او مخکي حرف يي مضموم وي نو بيا د قانون مطابق په اول کي همزه په واو سره بد ل سو او په دوهم کي همزه په واو سره بد ل سو بيا التقاء سا کنين راغله چي دوه واوه دي نو بيا ادغام وسو، او په دريم کي هم په واو سره بد ل سو.

(پنځم بحث اجراء:)

يُوْمِنُ:

سوال: په سه اقسام د کلمي کي څه شي ده ؟الجواب: فعل دي.

سوال: علامه د فعل پکښي څه ده ؟الجواب: مضارع ده .

سوال: په د دو اقسام د فعل کي څه شي دي؟ الجواب: ثلا ثي دي.

سوال: په شش اقسام کي څه دي؟ الجواب: مزيد فيه دي.

سوال: په هفت اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: مهموز دي.

سوال: په سه اقسام د مهموز کي څه دي ؟ الجواب: مهموزالفاء دي.

سوال: په دوزدا ه اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: مضارع ده .

سوال: په دوو اقسام د مضارع کي څه شي دي؟ الجواب: معلوم ده .

سوال: په سه اقسام د معلوم کي څه شي دي؟ الجواب: غائبه ده .

سوال: په ددو اقسام دغائب کي څه شي دي؟ الجواب: مذ کر دي.

سوال: په سه اقسام د مذ کر څه شي دي؟ الجواب: صيغه د واحد مذ کر فعل مضارع معلومه ده.

نوټ: د يُوْمِنُ ما ضي "امن" ده د اکرم د باب څخه دي.

مقروة:

سوال: په سه اقسام د کلمي کي څه شي ده ؟ الجواب: اسم دي.

سوال: علا مه د اسم پکښي څه ده ؟ الجواب: تنوين دي .

سوال: په سه اقسام د اسم کي څه شي دي؟ الجواب: ثلا ثي دي.

سوال: په شش اقسام کي څه دي؟ الجواب: مجرد دي.

سوال: په هفت اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: مهموز دي.

سوال: په سه اقسام د مهموز کي څه دي ؟ الجواب: مهموزاللا م دي.

سوال: په دوزدا ه اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: اسم مفعول دي .

سوال: په چهارده اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: صيغه د واحد مؤنث اسم مفعول دي.

نوټ: "مقروَّةٌ" د منع يمنع د باب اسم مفعول دي.

يُواَخذُ:

سوال: په سه اقسام کي څه شي ده ؟ الجواب: فعل دي.

سوال: علا مه د فعل پکښي څه ده ؟ الجواب: مضارع ده .

سوال: په د دو اقسام د فعل کي څه شي دي؟ الجواب: ثلا ثي دي.

سوال: په شش اقسام کي څه دي؟ الجواب: مزيد فيه دي.

سوال: په هفت اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: مهموز دي.

سوال: په سه اقسام د مهموز کي څه دي ؟ الجواب: مهموزالفاء دي.

په دوزدا ه اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: مضارع ده .

سوال: په دوو اقسام د مضارع کي څه شي دي؟ الجواب: معلوم ده .

سوال: په سه اقسام د معلوم کي څه شي دي؟ الجواب: غائبه ده .

Maktaba Tul Ishaat.com

سوال: په ددو اقسام دغائب کي څه شي دي؟ الجواب: مذ کر دي.

سوال: په سه اقسام د مذ کر څه شي دي؟ الجواب: صيغه د واحد مذ کر فعل مضارع معلومه ده.

نوټ: يُواَخَذُ" د مفاعله د باب مضارع ده.

۲ـ قوله: هرهمزه كه ساكن يا شد يا مفتوح وما قبل او مكسوره يا ى مده زائده الخ.

ترجمه: د د ريم قانون:هرهمزه چي ساكنه يا مفتوح وي او ما قبل د هغه مكسوره

يا ياء مده زائده وي روا ده چي دغه همزه په ياء سره بد له کړي مثال لکه "ميمن" په اصل کي "مئمن" وو او "مير" په اصل کي "مئرٌ" وو او "خطيّة" په اصل کي "خطيئة" وو.

تشريحات: د لته لابدي ده د پيژند لو څخه د څلور شيانو:۱ـ د قانون.۲ـ شرايط.۳ـ امثله. ۴ـ اجراء.

اول اودوهم او دريم بحث:

(د ميمن او مير او خطية قانون)

ددي قانون يو حكم هغه دا چي د همزه په ياء سره بد لول جا ئز دي

۱ـ شرط: همزه به ساكنه وي او يا به مفتوح وي ، احتراز راغلي دهغه همزي څخه چي مكسوره يا مضمومه وي.

۲شرط: همزه به بنكاره وي ،احتراز راغلي دهغه همزي څخه چي مد غم وي.

۳ـ شرط: د همزي مخكي حرف به يا مكسوره وي او يا به ياء مده زائده وي ، احتراز راغلي دهغه همزي څخه چي مخكي حرف يي مفتوح يا مضمومه وي يا واو مده زائده وي.

۴ـ شرط: مخكي به يي بله همزه نه وي كه نه بيا وا جب دي .

امثله : "مِيْمَنٌ" په اصل كي "مِئْمَنٌ" وو معنى يوه آله د آمن بيا د قانون مطابق همزه په ياء سره بد له سوه.

او مثال دهغي همزي چي مفتوح وي او مخكي حرف يي مكسوره وي لكه : "مِيَرٌ" په اصل كي مِئَرٌ" وو معني د بنمني كول د مذ كور قانون مطابق همزه په ياء سره بد له سوه،

مثال دهغي همزي چي مفتوح وي او مخكي ياء مده زائده وي وي لكه : " خطيْئَةٌ" وو معني خطاكول ديوي ښځي.

مِيْمَنٌ:

سوال: په سه اقسام د كلمي كي څه شي ده ؟ الجواب: اسم دي.

سوال: علا مه د اسم پكښي څه ده ؟ الجواب: تنوين دي .

سوال: په سه اقسام د اسم كي څه شي دي؟ الجواب: ثلا ثي دي.

سوال: په شش اقسام كي څه دي؟ الجواب: مجرد دي.

سوال: په هفت اقسام كي څه شي دي؟ الجواب: مهموز دي.

سوال: په سه اقسام د مهموز كي څه شي دي ؟ الجواب: مهموزالفا ء دي.

سوال: په دوزدا ه اقسام كي څه شي دي؟ الجواب: اسم آله دي .

سوال: په چهارده اقسام كي څه شي دي؟ الجواب: صيغه د واحد مذ كر اسم آله ده.

نو تِ: ميمنٌ د آمن يامن دعلم د باب اسم آله ده .

نوټ: د جوړولو طريقه يي دا ده چي د ثلا ثي مجرد د مضارع څخه حرف مضارعت حذ ف كړه په عوض كي ميم مكسوره رواړه او د عين كلمه كه چيري مفتوح وه پر خپل حال يي پريږ ده او كه چيري مضمومه او يامكسوره وه نو بيا يى ضمه او يا كسره په فتحه سره بد ل كړه يعني ميم به يي مكسوره وي او د عين كلمه به يي مفتوح وي.

نوټ: اسم آله د ثلا ثي مجرد څخه راځي چي متعدي وي او دلازمي څخه نه راځي او د مزيد فيه څخه هم نه راځي او د افعال قلوب څخه هم نه راځي.

ميرٌ او يا ميسرٌ:

سوال: په سه اقسام د كلمي كي څه شي ده ؟ الجواب: اسم دي.

سوال: علامه داسم پكښي څه ده ؟ الجواب: تنوين دي .

Maktaba Tul Ishaat.com

سوال: په سه اقسام د اسم کي څه شي دي؟ الجواب: ثلا ثي دي.

سوال: په شش اقسام کي څه دي؟ الجواب: ازروي لفظ مجرد دي او ازروي ما دي مزيد فيه دي.

سوال: په هفت اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: مهموز دي.

سوال: په سه اقسام د مهموز کي څه دي ؟ الجواب: مهموزالعين دي.

په دوزدا ه اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: اسم جنس دي .

نوټ: په متن کي لفظ د ميسرٌ ليکلي دي مګر په اصل کي ميرٌ دي لکه نا کت چي ورته اشاره کړي ده او په کتابو کي هم ميرٌ ليکلي دي.

نوټ: تحقيق د دي لفظ دا دي چي دا جمع د "ميرةٌ "ده صِرف فرق د واحد او جمع په تاء سره دي په وا حد کي تاء وي او په جمع کي نه وي خو دا پر قول ضعف جمع ده او بنا پر تحقيق دا جمع نه ده بلکي اسم جنس دي لکه څنګه چي د تاء سره يي پر واحد اطلاق کيږي هم دغه ركم يي بلا تا هم پرواحد اطلاق کيږي دغه مذهب د اهل تحقيق والا دي او ابن حا جب په شافيه کي هم دغه تحقيق کړي دي.

خطيَّةٌ:

سوال: په سه اقسام د کلمي کي څه شي ده ؟ الجواب: اسم دي.

سوال: علامه داسم پکښي څه ده ؟ الجواب: تنوين دي .

سوال: په سه اقسام د اسم کي څه شي دي؟ الجواب: ثلا ثي دي.

سوال: په شش اقسام کي څه دي؟ الجواب: مزيد فيه د دي.

سوال: په هفت اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: مهموز دي.

سوال: په سه اقسام د مهموز کي څه دي ؟ الجواب: مهموزاللا م دي.

سوال : په دوزدا ه اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: اسم فاعل دي .

سوال: په چهارده اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: صيغه واحد مؤنث اسم فاعل ده.

نوټ: خطيَّةٌ: د فعيل د باب څخه دي او فعيل کله په معنی د فاعل سره وي او کله په معنی د مفعول سره وي نو فرق يي دا دي چي که چيري په معنی د مفعول سره وي نو مذ کر او مؤنث پکښي سره برابر دي يعني دمؤنث د پاره به تاء نه راوړي مثال لکه "رجلٌ قتيلٌ" او "إِمْرأَةٌ قتيلٌ" اي مقتولين" او که چيري په معنی دفاعل سره وو نو بيا د مذ کر او د مؤنث فرق به کوي يعني د مؤنث د پاره به تاء راوړي مثال لکه :رجلٌ عليمٌ" وخطيَّ" او امرأ ةٌ عليمة وخطيَّةٌ.

۲۔ قوله: هر همزه که ساکن با شد وما قبل او همزه د يکر متحرک با شد الخ)

ترجمه: قانون قاعده دا ده چي هرهمزه چي ساکنه وي او د هغي مخکي بله همزه متحرکه وي نو همزه يي ساکنه وا جب ده چي بد ل کړي په حرف علت سره چي د مخکي همزي د حرکت سره موافق وي يعني مخکي همزي که ضمه درلو ده نو په واوسره بد له کي او که کسره يی د رلوده په ياء سره بد له کړه او که يي فتحه د رلو ده نو په الف سره بد له کړه مثال لکه : اٰمن" او أُوجب" او اِيسرْ".

(۴۔ دامن أُوْمِنَ اِيْمَانًا قانون:)

د دي قانون د پاره دوه حکمونه دي داول حکم پاره پنځه شرطونه دي،اود دوهم حکم دپاره اوه شرطونه دي.

۱۔ حکم: ساکنه همزه د ما قبل د حرکت موافق په حرف علت سره بد لول واجب دي.

۱۔ شرط:همزه به ساکنه وي ،احترازی مثال:سئل دي.

۲۔ شرط: همزه به بنکا ره وي ،احترازی مثال: سئّل دي.

۳۔ شرط: ترهمزي مخکي به يو بله متحرکه همزه وي ،

احترازی مثال: قرءء دي د لته متحرکه همزه نسته .

۴۔ شرط: دوړي همزي ګاني به په يوه کلمه کي وي ،احترازی مثال:يقرءزر دي.

۵۔ شرط:دهمزي د متحرک کيدو سبب به موجود نه وي،

احترازي ائمم دي داغام په صورة کي همزه متحرکه کيږي.

اتفاقي مثال:دَاٰمَنَ أُٰمِنَ اِٰمْ مَانًا څخه اٰمَنَ أُوْمِنَ اِيْمَانًا ويل واجب دي.

Maktaba Tul Ishaat.com

١ـ فائده:

د درج کلا م په حال کي د مر په لفظ کي د دوهمي همزي باقي پريښول فصيح دي

کما في قوله تعالى :وامر اهلک بالصلوٰة اود ابتداء کلا م په حال کي د مر په لفظ کي د دواړو همرزو حذف کول فصيح دي، کما في قوله عليه السلام مروا صبيانکم بالصلوٰة .

٢ـ حکم: همزي وصلي حذف کول او حذف سوي همزه بير ته وخپل اصلي حال ته راوړل واجب دي.

١ـ شرط: اول پنځه شرطونه د مخکي حکم په شان سره دي.

۶- شرط: اوله همزه به وصلي وي،احترازی مثال:اامن دي.

٧- شرط: همزي وصلي به د کلا م په مابين کي واقع وي ،

احترازی مثال: اؤتمن دي د لته همزه وصلي په درج کي نه ده .

اتفاقي مثال:ضارب اءتمن دي د يامن يو من په قانون سره همزه ساکن په حرف علت سره بدل سول نو ضاربوتمن سو اوس دهم دغه حکم مطابق دوهمه همزه چي په واو سره بدلول سوي بير ته وخپل اصلي حالت ته راوکړئيد ل او ضاربتمن ويل واجب دي.

امثله،أُوْمِنَ،اِيْمَانًا، اٰمَنُوْ،وَؤْتُمِرَ،اَمُرُ،اَتِيْکَ،اِيْتِ،أَتَوَهَمَ..

(اجراء يا ګردان داقسامو)

اٰمن:

سوال: په سه اقسام کي څه شي ده ؟الجواب: فعل دي.

سوال: علا مه د فعل پکښي څه ده ؟الجواب: ماضی ده .

سوال: په د دو اقسام د فعل کي څه شي دي؟الجواب: ثلا ثي دي.

سوال: په شش اقسام کي څه دي؟الجواب: مزيد فيه دي.

سوال: په هفت اقسام کي څه شي دي؟الجواب: مهموز دي.

سوال: په سه اقسام د مهموز کي څه شي دي ؟الجواب: مهموزالفاء دي.

سوال: په دوزداه اقسام کي څه شي دي؟الجواب: ماضي ده .

سوال: په دوو اقسام د ماضي کي څه شي دي؟ الجواب: معلوم ده .

سوال: په سه اقسام د معلوم کي څه شي دي؟الجواب: غائبه ده .

سوال: په ددو اقسام د غائب کي څه شي دي؟ الجواب: مذ کر دي.

سوال: په سه اقسام د مذ کر څه شي دي؟ الجواب: صيغه واحد مذ کر فعل ماضي معلومه ده.

نوټ: " امن" د اَکرم د باب ما ضي ده معنی په امن کيد ل د پخوا په زمانه کي.

اُوجب، يا أوجرَ:

سوال: په سه اقسام د کلمي کي څه شي ده ؟الجواب: فعل دي.

سوال: علا مه د فعل پکښي څه ده ؟الجواب: ماضي ده .

سوال: په ددو اقسام د فعل کي څه شي دي؟الجواب: ثلا ثي دي.

سوال: په شش اقسام کي څه دي؟الجواب: مزيد فيه دي.

سوال: په هفت اقسام کي څه شي دي؟الجواب: مهموز دي.

سوال: په سه اقسام د مهموز کي څه شي دي ؟الجواب: مهموزالفاء دي.

سوال:په دوزداه اقسام کي څه شي دي؟

الجواب: ډ يراحتمالونه لري خو البته زما رايه دا ده چي ما ضي ده والله اعلم.

سوال: په دوو اقسام د ماضي کي څه شي دي؟ الجواب: مجهول ده .

سوال: په سه اقسام د معلوم کي څه شي دي؟ الجواب: غائبه ده .

سوال: په د دو اقسام دغائب کي څه شي دي؟ الجواب: مذ کر دي.

سوال: په سه اقسام د مذ کر کي څه شي دي؟ الجواب: صيغه د واحد مذ کر فعل مضارع معلومه ده.

Maktaba Tul Ishaat.com

نوټ: د اکرم باب مجهوله ده اوجب او یا اوجر بنابر اختلاف.

اِیسرْ:

سوال: په سه اقسام کي څه شي ده ؟الجواب: فعل دي.

سوال: علامه دفعل پکښي څه ده ؟الجواب: امر دي .

سوال: په د دو اقسام د فعل کي څه شي دي؟الجواب: ثلا ثي دي.

سوال: په شش اقسام کي څه دي؟ الجواب: مجرد دي.

سوال: په هفت اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: مهموز دي.

سوال: په سه اقسام د مهموز کي څه شي دي ؟ الجواب: مهموزالفاء دي.

په دوزداه اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: امر ده .

سوال: په چهار دا ه اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: صیغه د واحد مذ کر امرحا ضر معلوم ده.

نوټ: اِیسر د ضرب د باب امر دي.معنی بندي نیولو،پید ا کولو، محکم کولو، او داوښ پالانه په رسي تړلو ته وایی.

قوله: هرهمزه که متحرک باشد وما قبل او حرف صحیح ساکن روابود که حرکت همزه نقل کنند الخ

ترجمه: هرهمزه چي متحرکه وي او مخکي حرف صحیح ساکن وي رواده چي حرکت دهمزي نقل کړي او مخکي صحیح ساکن حرف ته يي ورکړي او همزه حذ ف کړي مثال لکه:" يَسَلُ" چي په یو کلمه کي وي همزه او حرف صحیح ساکن او "قدْ اَفْلَحَ" چي په دوو کلمو کي وي یعني حرف صحیح ساکن دیوي کلمي په اخیره کي وي او همزه متحرکه د بلي کلمي په شروع کي وي او واجب والي د دغه اعلال په باب د یری کي شاذ او نا د ر دي یعني چي مهموز العین او نا قص یایي وي.

تشریحات: د لته لابدي ده د پیژند لو څخه د پنځو شیانو:۱ـ تحقیق.۲ـ د قانون حکم.۳ ـ د قانون شرایط.۴ـ د قانون امثله. ۵ـ اجراء یا ګردان داقسامو.

اول بحث تحقیق: *ولزوم این اعلال درباب یری شاذ ست:*

دغه عبارت د يوه سوال په جواب کي واقع سوي دي اصل سوال: دا دي چي قياس تقاضا د جواز د دي اعلال دي او نه د جوب او په "يرى" کي ولي واجب دي مصنف جواب ورکړي؟

الجواب: چي خپله دا اعلا ل شاذ نه دي ځکه دا د قياس او استعمال دواړو سره موافق دي خو لزوم او وجوب يي په باب د "يرى" کي شاذ دي او د قياس خلا ف غورکول د کثرة استعمال په وجه سوي دي.

پوسه د " يَرَيٰ" د باب په مجردو کي په مصد ر، ما ضى، او اسم فاعل، کي حذ ف نه کيږي او په مضارع ، جحد، نفي، نهي، امر،باللا م کي حذ ف واجب دي او په اسم مفعول ، ظرف، امر بلا لام او اسم آله کي حذ ف جا ئز دي او د مزيدو په صيغو کي حذ ف دهمزي وا جب دي يعني مراد د لته "ارى" "يرى" دي.

(د شا ذ تعريف)

شُذُوذَ" په ضمه د شين سره په لغت کي را وتلو ، تنها کيدلو او کم پيدا کيد لو ته وايي او په اصطلاح کي د قياس او استعمال يا دواړو مخالف ته وايي خو د علماوو په عباراتو کي اکثر د مخالف القياس په معنى وي او د لته هم همدا مراد دي.

(۵ـ د يَسَلُ قانون:)

د دي قانون د پاره يوحکم اواوه يي شرطونه دي څلور وجودي او دري عدمي:

حکم: دهمزه حرکت ما قبل ته نقل جائز دي او بيا همزه حذ ف کول واجب دي.

۱ـ شرط: همزه به متحرکه وي ،احترازى مثال: يآمن دي د لته ساکن دي.

۲- شرط: دهمزه ماقبل به ساکن وي، احترازى مثال: سئل دي د لته متحرکه دي.

۳-شرط: همزه به بنکا ره وي ، احترازى مثال: سئّل دي د لته مدغم دي.

۴ـ شرط: دهمزه ما قبل به د حرکت قابل وي ،

احترازي مثال: سائل او تسائل دي د لته ماقبل متحرک نه دي.

۵ـ شرط:دهمزي ما قبل به ياء د تصغير نه وي،

احترازى مثال: سويئل اوافيئس دي د لته ماقبل ياء د تصغير دي.

Maktaba Tul Ishaat.com

۶ـ شرط:دهمزي ما قبل به د انفعال د باب نون به نه وي،

احترازی مثال: انئطر دي د لته نون دانفعال دي.

۷ـ شرط:دهمزي ما قبل به مده زائده وي واو اوياء به په يوه کلمه کي نه وي،

احترازی مثال: خطيئة او مقروء ة دي د لته ترهمزي مخکي مده واو اوياء مخکي په يوه کلمه کي دي.

اتفاقي مثال: د يَسْئَلُ څخه يسل ويل واجب دي.

امثله: قَدْ اَفْلَحَ،يَسَلُوْنَ،اَلَمْ تَرَ،مُرْءٍ، مُرٍ، يَرٰى،يَرَوْنَ.

(۱ـ فائده:)

مرآة شاذ دي وجه يي داده چي مرآة په اصل کي مرء ة وو د قانون تقاضا داوه چي دهمزي حرکت به نقل کړي ما قبل ته به يي ورکړي اوهمزه به يي حذ ف کړي نومرة به ځني جوړسي خود لته يي دهمزي د حرکت د نقل کيدو وروسته يي همزه د حذ ف کيدو پرځاي شاذا په الف سره بدل کړي.

(۲ـ فائده:)

درؤيت د مادي فقط په افعالو کي دا قانون وجوبي جاري کيږي هغه که مجرد وي لکه: رأي يرآي اوکه مزيد وي لکه : ارى يري او رؤيت د مادو په اسماؤ کي دغه قانون جاري کول جائز دي واجب دي نه دي لهذا مرء او مر دواړه جائز دي.

(اجراء يا گردان داقسامو)

يَسَلُ:

سوال: په سه اقسام کي څه شي ده ؟الجواب: فعل دي.

سوال: علا مه د فعل پکښي څه ده ؟الجواب: مضارع ده .

سوال: په ددو اقسام دفعل کي څه شي دي؟الجواب: ثلا ثي دي.

سوال: په شش اقسام کي څه دي؟الجواب: مجرد دي.

سوال: په هفت اقسام کي څه شي دي؟الجواب: مهموز دي.

سوال: په سه اقسام د مهموز کي څه دي ؟الجواب: مهموزالعين دي.

سوال: په دوزدا ه اقسام کي څه شي دي؟الجواب: مضارع ده .

سوال: په دوو اقسام د مضارع کي څه شي دي؟ الجواب: معلوم ده .

سوال: په سه اقسام د معلوم کي څه شي دي؟ الجواب: غائبه ده .

سوال: په د دو اقسام دغائب کي څه شي دي؟ الجواب: مذ کر دي.

سوال: په سه اقسام د مذ کر څه شي دي؟ الجواب: صيغه د واحد مذ کر فعل مضارع معلومه ده.

نوټ: "يسلُ" د منع د باب مضارع ده سَئَلَ يَسْئَلُ سُؤالاً معنى سوال کول.

قد افلح:

سوال: په سه اقسام کي څه شي ده ؟الجواب: فعل دي.

سوال: علامه د فعل پکښي څه ده ؟الجواب: ماضي ده .

سوال: په ددو اقسام د فعل کي څه شي دي؟الجواب: ثلا ثي دي.

سوال: په شش اقسام کي څه دي؟الجواب: مزيد فيه دي.

سوال: په هفت اقسام کي څه شي دي؟الجواب: صحيح دي.

سوال: په دوزدا ه اقسام کي څه شي دي؟الجواب: ماضي قريبه ده .

سوال: په دوو اقسام د ماضي کي څه شي دي؟ الجواب: معلوم ده .

سوال: په سه اقسام د معلوم کي څه شي دي؟ الجواب: غائبه ده .

سوال: په ددو اقسام دغائب کي څه شي دي؟ الجواب: مذ کر دي.

سوال: په سه اقسام د مذ کر څه شي دي؟الجواب: صيغه واحد مذ کر فعل مضارع معلومه ده.

نوټ: افلح د اکرم د باب ما ضي ده افلح يُفلِحُ اِفْلاحًا، فلاح معنى د تکالفو څخه خلاصون ته وايي او نجات ورکول، بقا ترلاس کول.

Maktaba Tul Ishaat.com

يرى:

سوال: په سه اقسام کلمي کي څه شي ده ؟الجواب: فعل دي.

سوال: علامه د فعل پکښي څه ده ؟الجواب: مضارع ده .

سوال: په ددو اقسام دفعل کي څه شي دي؟الجواب: ثلا ثي دي.

سوال: په شش اقسام کي څه دي؟الجواب: مجرد دي.

سوال: په هفت اقسام کي څه شي دي؟الجواب: مهموز دي.

سوال: په سه اقسام د مهموز کي څه دي ؟الجواب: مهموزالعين او ناقص يايي دي.

سوال: په دوزدا ه اقسام کي څه شي دي؟الجواب: مضارع ده .

سوال: په دوو اقسام د مضارع کي څه شي دي؟ الجواب: معلوم ده .

سوال: په سه اقسام د معلوم کي څه شي دي؟ الجواب: غائبه ده .

سوال: په د دو اقسام دغائب کي څه شي دي؟ الجواب: مذ کر دي.

سوال: په سه اقسام د مذ کرکي څه شي دي؟الجواب: صيغه واحد مذ کر فعل مضارع معلومه ده.

نوټ: "يرى" د منع د باب مضارع ده رأى يرى رؤية معنى ليد ل.

۶ـ قوله: قانون هرجا که دوهمزه متحرک دریک کلمه بهم آیند الخ)

ترجمه: هرځاي چي دوي همزه ګاني متحرکه په يوه کلمه کي را سي که چيري يوه د دوي دوو څخه مکسوره وه نو دوهم همزه په ياء سره بدله کړه مثال لکه : أَيِمَّةٌ" وجَاءٍ" پريوه د دوو قولو او که يوه پکښي مکسوره نه وه نو دوهمه همزه په واو سره بد له کړه مثال لکه : أُوا دم، "أُويِدِمُ" ليکن دغه اعلا ل جا ئز دي په مثال د"آيمة " کي لازم دي په ما سوى کي او هرچي اعلال د کل او خذ لزوما او د مر جوازاً نادر او لږ دي.

تشريحات: د لته لابدي ده د پيژند لو څخه:۱ـ تحقيق.۲ـ د أيمةٌ او جاءٍ فرق. ۳ـ د قانون حکم.۴ ـ د قانون شرايط.۵ـ د قانون امثله. ۶ـ اجراء يا ګردان داقسامو.

اول بحث تحقيق:

پوسه مصنف د دي قانون په بيان کي د جهمور نحاتو پر پله تللي دي کنه نو محقيقن وايي چي دوي متحرکه همزي په يوه کلمه کي يو ځاي راسي که دوهمه د لام د کلمي په مقابله کي وه د هغي په ياء سره بدلول وا جب دي او که دوهمه مکسوره او ما قبل يی مفتوح يا مکسور وي هم بايد په ياء بد له سي او که يی ما قبل مضموم وي نو د سيبويه په نيز بايد په ياء سره بد له سي او د اخفش په نيز په واو سره او که دوهمه مضمومه وي او ما قبل يي هم مضمومه او يا مفتوح وي په واو سره بد ليږي او که يي ما قبل مکسوره وي د سيبويه په نيز بايد په واو او د اخفش په نيز بايد په ياء سره بد له سي او که دوهمه همزه مفتوحه او ما قبل يي مضمومه وي بايد په واو که مکسوره وي په ياء بد له سي او که مفتوح وي بايد په واو سره او د ما زني په نيز په ياء سره بد ليږي.

قوله على احد القولين: يعني د دي قاعدي د پاره په جاء سره مثال ويل دا يو اځي پر يوه قول بناء دي اتفاقي خبر نه ده ځکه نو دا " على" بنا ئيه بولي اوس د مصنف دا قول على احد القو لين دوه احتماله لري:١ـ يو دا چي سيبويه او خليل د قول څخه يو مراد دي چي هغه د سيبويه قول دي.

٢ـ د ا چي د خليل د دوو قولو څخه يو مراد دي ځکه د خيل خپله مشهور قول د سيبويه قول ته رجوع روايت سوي ده ځکه د ده څخه حکايت سوي چي کله په يوه کلمه کي دوي همزي يو ځايي راسي د دوهمي تخفيف غوره کيږي لکه جاءأُ او ءُآدم نو ده حکم وکړي چي د جاءيٌ يا ء د همزي څخه منقلبه ده او دا عيناً د سيبويه مذهب دي نو په احد القولين سره د ده هغه قو ل مراد دي چي د روجوع ورته کړي خو د دي دواړو توجيه ګانو مأل يو دي.

نوټ: دغه مذ کر اختلاف چي ذ کر دي د ا يوا ځي تعلق د جاءٍ سر لري او د آيمةٌ سره يي نه لري.

او ما اعلال کل وخذ لزوما داعلال مرجوازاً شاذست: د دي عبارت تعلق د آمن او اوجب ايسر د قانون سره دي او دا جواب د سوال مقدر دي اصل سوال دا ركم دي چي ستا قانون خومات سو په مثل د کل خذ او مر ځکه دا په اصل کي اُأْکل او "اُأْ خذْ" او "اُأْمر" وو او سر ه د دي چي دوهمه همزه يي په واو سره نه کړه بد له نو مصنف جواب ورکړي؟

حاصل د جواب: دا دي چي دا شاذ دي حذ ف کول د دوهمي همزي خلا ف القياس دي ځکه دا سي قانون نه وو پکښي چي د دوهمي همزي د حذ ف کول تقاضا وکړي، نو د دوهمي همزي حذ ف کول خلاف

Maktaba Tul Ishaat.com

القياس دي او وروسته يي اوله همزه حذ ف کړل ځکه دهغي څخه استغناء راغله ځکه حاجت به هلته ورته وو چي تردي وروسته حرف ساکن وايي، نو دغه دواړي همزي حذف کول شاذ دي او دغه شاذ په کل او خذ کي وجوبي دي او "مر" کي جوازي دي.

فرق يي دا دي چي په کل او خذ کي وجوبي دي او په مرکي جوازي ځکه کل او خذ کثير الاستعماله دي او مر لږ استعماليږي.

ديوي غلطي ازاله: ځيني طالبان دا ګومان کوي چي شذوذ په دي کي دي چي "أاخذ" يی لازم الاعلا ل او "مر" يي جا ئز الاعلا ل ګرځولي دي او قياس د ا ده چي لازم الاعلا ل او يا جائز الاعلا ل وايي خو دا ګمان سره د دي چي في نفسه فاسد دي د متن د ظاهري عبارت خلاف هم دي.

خلا صه دا چي دا شذوذ په اصلي اعلا ل کي دي نه په لزوم او جواز کي.

دوهم بحث فرق د أيمّة او جاءِ: الاعلال جا ئز في نحو ائمة ولازم في غيرالخ: دا عبارت د يو سوال جواب دي.

سوال: دا دي چي ظاهر د مصنف کلام د دي تقاضا کوي چي ايمة او جاء به په اعلال کي سره برابر وي يعني يا به په دواړو کي جا ئز وي او يا به واجب

نو حاصل د جواب دا دي چي د دوي په ما بين کي فرق سته اعلا ل ايمة کي جا ئز دي او په جاءٍ کي وا جب دي ځکه په "أأمّةٌ" کي د دوهمي همزي په مشهور ډول بين بين والي د قراو څخه صحيح دي اود دواړوهمزو تحقق هم صحيح دي اوهمزه په ياء سر نه ده بدله سوي مګر د ځينو قاريانو په نيز او په شافيه کي دا هم سته چي په "أأمة " کي په صريحه ياء سره د دوهمي همزي قلب په هيڅ يو قرائت کي نسته.

(۶- أُوَيْدمٌ او جَاءٍ او شَاءٍ او أَأْممة قانون:)

د دي قانون د پاره دري حکمونه دي او د هر حکم د پاره څلور څلور شرطونه دي:

۱- حکم: دوهمه همزه په ياء سره بد لول واجب دي.

۱- شرط: دوي همزګاني به وي، احترازی مثال: سئل دي د لته يوه همزه دي.

۲- شرط: دواړي همزي ګاني به متحرکه وي ،احترازی مثال:اء من دي دلته دواړي متحرکه نه دي.

۳- شرط:د واړي همزه ګاني به په يوه کلمه کي سره جمعه سوي وي،

احترازی مثال:یقرء ابو ک دي د لته په یوه کلمه کي نه دي.

۴۔ شرط: دواړو همزه ګانو څخه به یوه مکسوره وي ،

احترازي مثال:اء ید م دي د لته یوه لا هم نه ده مکسوره.

اتفاقي مثال: د جَاءِءٌ او شَاءِءٌ څخه جَاءِيٌ شَاءِيٌ ویل بیا د یدعو او یرمي په قانون سره جَائِيْن او شائین سول بیا دالتقاء ساکنین په قانون سره جاء شاء سول .

۲۔ حکم:دوهمه همزه په واو سره بد لول واجب دي.

اول دري شرطونه یي د مخکي حکم په شان دي.

۴۔ شرط:د دواړو همزه ګانو څخه به یوه هم نه وي مکسوره،

احترازي مثال: جا ء ء دي د لته یوه مکسور دي.

اتفاقي مثال: اَءَ ا دِ مُ او اُاَيْدِمُ څخه اَوَادِمُ اُوَيْدِمُ ویل واجب دي.

دریم حکم: دوهمه همزه په یاء سره بد لول جائز دي.

اول دری شرطونه یي داول حکم په شان دي ،

څلرم شرط: د دواړو همزو څخه به یوه مکسور وي په کسره یي عاریضي سره.

اتفاقي مثال:ایِمَّةٌ په اصل کي اَاْ مِمَةٌ وو نو د میم کسره یی نقل کړل وساکني همزي ته نو اَ اِمْمَةٌ سو بیا ادغام د اول میم په دوهم میم کي وسو اَاِمَّةٌ سو بیا د قانون مطابق دوهمه همزه په یاء سره بد له سوه جوازاً اَیِمَّةٌ سو.

امثله:اَوَادِمُ، بَاءٍ، ضَاءٍ، اَوَائِلُ، اُوَيْدِ مُ،طَاءٍ،فَاءٍ، اَوَاخِرُ، اَوَاثِرُ، اَوَادِبُ.

(فا ئده:)

ائمة په اصل کي اء مة وو د میم حرکت یي نقل کړي ما قبل ته یي ورکړي او میم یي په میم کي مدغم کړی ائمة ځندي جوړ سو .

سوال: په االکرم کي د دوهم حکم ټول شرطونه موجود دي قانون ولي نه جاري کیږي؟

Maktaba Tul Ishaat.com

جواب:شاذ يي دوهمه حذ ف کړل د کثرت الاستعمال په وجه .

(اجراء يا ګردان داقسامو)

جاءٍ:

سوال: په سه اقسام د کلمي کي څه شي ده ؟الجواب: اسم دي.

سوال: علامه د اسم پکښي څه ده ؟الجواب: تنوين دي .

سوال: په سه اقسام د اسم کي څه شي دي؟الجواب: ثلا ثي دي.

سوال: په شش اقسام کي څه دي؟الجواب: مزيد فيه د دي.

سوال: په هفت اقسام کي څه شي دي؟الجواب: مهموزاللا م او نا قص ياي دي.

سوال: په دوزداه اقسام کي څه شي دي؟الجواب: اسم فاعل دي .

سوال: په چهارده اقسام کي څه شي دي؟الجواب: صيغه د واحد مذ کر اسم فاعل.

اَو اَدِ مُ:

سوال: په سه اقسام د کلمي کي څه شي ده ؟الجواب: اسم دي.

سوال: علا مه داسم پکښي څه ده ؟الجواب: جمع دي .

سوال: په سه اقسام د اسم کي څه شي دي؟الجواب: ثلا ثي دي.

سوال: په شش اقسام کي څه دي؟الجواب: مزيد فيه د دي.

سوال: په هفت اقسام کي څه شي دي؟الجواب: مهموز دي.

سوال: په سه اقسام د مهموز کي څه دي ؟الجواب: مهموزالفا ء دي.

سوال: په دوزداه اقسام کي څه شي دي؟الجواب: اسم فاعل دي .

سوال: په چهارده اقسام کي څه شي دي؟ صيغه جمع مؤنث اسم فاعل.

اُوَيدِ مُ:

سوال: په سه اقسام د کلمي کي څه شي ده ؟الجواب: اسم دي.

سوال: علامه د اسم پکښي څه ده ؟الجواب: تصغير دي .

سوال: په سه اقسام د اسم کي څه شي دي؟الجواب: ثلا ثي دي.

سوال: په شش اقسام کي څه دي؟الجواب: مزيد فيه د دي.

سوال: په هفت اقسام کي څه شي دي؟الجواب: مهموز دي.

سوال: په سه اقسام د مهموز کي څه دي ؟الجواب: مهموزالفا ء دي.

په دوزداه اقسام کي څه شي دي؟الجواب: اسم فاعل دي .

سوال: په چهارده اقسام کي څه شی دي؟ الجواب: صيغه دواحد مذ کر مصغر اسم فاعل ده.

نوټ: اَوادُمُ :جمع دآدم ده او اُوَيدمُ تغصير د آدم ده د اکرم د باب څخه که څه هم اختلاف پکښي دي خو بيا هم دهغه جواب څلرم نمبر حاشي ورکړي دي.

جائزٌ:

سوال: په سه اقسام د کلمي کي څه شي ده ؟الجواب: اسم دي.

سوال: علا مه د اسم پکښي څه ده ؟الجواب: تنوين دي .

سوال: په سه اقسام د اسم کي څه شي دي؟الجواب: ثلا ثي دي.

سوال: په شش اقسام کي څه دي؟الجواب: مجرد د دي.

سوال: په هفت اقسام کي څه شي دي؟الجواب: اجوف دي.

سوال: په دوزداه اقسام کي څه شي دي؟الجواب: اسم فاعل دي .

سوال: په چهارده اقسام کي څه شي دي؟الجواب: صيغه دواحد مذ کر اسم فاعل ده.

نوټ: جائزٌ: د ضرب د باب اسم فاعل دي جَوَزَ" يَجِوْزُ جوْزاً، فهو جاوِزٌ بيا په هر صيغه کي د خپل قانون مطابق اعلال وسو بيا نو جاز يجيز جوزاً فهو جائزٌ سو.

کل وخذ مُرْ:

Maktaba Tul Ishaat.com

سوال: په سه اقسام د کلمي کي څه شي ده ؟الجواب: فعل دي.

سوال: علامه د فعل پکښي څه ده ؟الجواب: امرده .

سوال: په دوو اقسام دفعل کي څه شي دي؟الجواب: ثلا ثي دي.

سوال: په شش اقسام کي څه شي دي؟الجواب: مجرد دي.

سوال: په هفت اقسام کي څه شي دي؟الجواب: مهموز دي.

سوال: په سه اقسام د مهموز کي څه شي دي ؟الجواب: مهموزالفاء دي.

سوال: په دوزداه اقسام کي څه شي دي؟الجواب: امرونه ده.

سوال: په چهارده اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: صيغي د واحد مذ کر امر حاضر معلوم دي .

د مهوز بيان خلا ص سو بالخير. وخت ۱۳۹۳ـ ۴ـ ۸ .

هم دغه اوس تاريخ چي تنقيح او تهذ يب يي وسو دا دي: ۱۳جوزا،۱۴۰۰. مطابق: ۲۲ شوال، ۱۴۴۲.

قوله : صرف المعتل بدا نکه معتل بردو نوع ست معتل بيکحرف ومعتل بدو حرف الخ)

ترجمه: صرف المعتل هذا او هذا صرف المعتل اويا په وقف سره ادا کيږي د فصل اود باب په ډول،

پوسه: اي طالبه چي معتل پر دوه قسمه دي: ۱ـ په يو حرف علت سره معتل وي.۲ـ په دوو حروفو علتو سره معتل وي.

او اول بيا پر د ري قسمه دي:۱ـ معتل الفاء.۲ـ معتل العين .۳ـ معتل اللا م .

دوهم: هغه دي چي معتل په دوو حرف علتو سره وي او د ا بيا پردوه قسمه دي: ۱ـ هغه دي چي حروف علت يي سره يو ځاي راغلي وي، مثال لکه : "يَوْمٌ " او يا "حَيِيٌ" اول مثال د دي دي چي د فاء او عين په مقابله باندي حرف علت راغلي وي، اود وهم د دي مثال دي چي د عين اولام پرمقابله باندي حرف علت راغلي وي، او د يته لفيف مقرون هم وايی.

۲ـ هغه دي چي حروف علت يي جلا جلا سره راغلي وي مثال لکه :"وَحْيٰ" او يا "وَجٰی" او دغه ته لفيف مفروق هم وايي .

او يو د ريم قسم د معتل هم سته چي مصنف نه دي ذ كر كړي چي هغه معتل په د رو حروف علتو سره وي مثال لكه : "يَيْيَتُ ياءً" "وَوَّيْتُ واوً" دغه مثالونه د قلت په وجه مصنف نه كړل ذ كره.

تشريحات: د لته لابدي ده د پيژند لو څخه د درو شيانو :١ـ تحقيق.٢ـ د ځينو لغاتو معنى.٣ـ اجراء يا گردان د اقسامو.

اول بحث تحقيق: كله چي مصنف عليه رحمه د مهموز د بيان څخه فارغ سو نو يي شروع وكړل په بيان د معتل او معتل پر دري قسمه دي:

(د معتل تعريف او تقسيم)

معتل تعريف:هغه كلمي ته وايي چي پدي كي حرف علت راغلي وي .

ثم اعلم: معتل پر دري قسمه دي:١ـ معتل په يوه حرف سره .٢ـ معتل په دوو حروفو سره .

٣ـ معتل كل .

(د مثال تعريف او تقسيم او وجه د نامه)

د مثال تعريف:هغه كلمي ته وايي چي د فاء پر مقابله يي حرف علت راغلي وي .

سوال: مثال پرځوقسمه دي؟ جواب:پر دوه قسمه دي:١- مثال واوي.٢ـ مثال يايي.

د مثال واوي تعريف:هغه دي چي د فاء پر مقا بله يي واو راغلي وي لكه:"وَعَدَ" پر وزن د فَعَلَ .

د مثال ياي تعريف : هغه دي چي د فاء پر مقابله يي ياء راغلي وي لكه :"يَسَرَ" پر وزن فَعَلَ.

وجه د نامه: مثال ته ځكه مثال وايي چي مثال معنى هم مثل نودي هم د قلت تعليل په وجه د صحيح هم مثل دي.

(داجوف تعريف او تقسيم او وجه د نامه)

د اجوف تعريف: هغه كلمي ته وايي چي دعين پر كلمه باندي حرف علت راغلي وي .

سوال:اجوف پر څو قسمه دي؟ جواب:پر دوه قسمه دي:١- واوي .٢- ياي.

د اجواف واوي تعريف :هغه دي چي دعين پر كلمه باندي واو راغلي وي لكه:"قَوْلٌ" پروزن فَعْلٌ .

Maktaba Tul Ishaat.com

د اجوف ياي تعريف:هغه دي چي دعين پر كلمه باندي ياء راغلي وي لكه : "بَيْعٌ" برزون فعل.

وجه د نامه: اجوف ته ځكه اجوف وايي چي اجوف معنى خالي نسي چونكي په دي كي هم دعين په مقابله كي حرف صحيح نه وي.

(د ناقص تعريف او تقسيم او وجه د نامه)

د ناقص تعريف:هغه كلمي ته وايي چي دلام پر كلمه يي حرف علت راغلي وي.

سوال: ناقص پر څو قسمه دي؟ جواب:پر دوه قسمه دي:١- واوي.٢- ياي.

د ناقص واوي تعريف :هغه دي چي دلام پر كلمه باندي واو راغلي وي لكه :"دَعَوَ" پروزن فَعَلَ.

د ناقص ياي تعريف:هغه دي چي دلام پر كلمه باندي ياء راغلي وي لكه :"رَمىٰ" بروزن فَعَلَ.

وجه د نامه: ناقص ته ځكه ناقص وايي چي ناقص د نقصان څخه دي او په دي كي هم دلام په مقابله كي حرف علت راځي كم چي د تعليل په سبب يا ساقطيږي اويا تبد ليږي نو په كلمه كي تاوان پيدا كيږي.

سوال:مثال الفي او اجوف الفي او ناقص الفي ذ كريي ولي وه نه كړي؟

جواب:صاحب د د ستورالمبتدي يوه قاعده ذ كركړي ده چي په افعال متصرفه او اسماء متمكنه كى هيڅكله الف اصلي نه راځي بلكي دي به د "واو" او"ياء" څخه بد ل سوي وي، اجوف الفي او ناقص الفي راتلا ي سي ،ليكن په استعمال كي نسته.

معتل په دوو حروف سره

(د لفيف تعريف او تقسيم او وجه د نامه)

د لفيف تعريف:هغه كلمي ته وايى چي دوه حروف علت پكښي راغلي وي.

سوال: لفيف پر څو قسمه دي؟ جواب:پر دوه قسمه دي:١- مقرون.٢- مفروق.

د لفيف مقرون تعريف:هغه دي چي دوه حروف علت سره متصل وي لكه :"طيٌ" او "طوى".

د لفيف مفروق تعريف:هغه دي چي دوه حروف علته سره متصل نه وي لكه :"وشيٌ" "وشيَ".

وجه د نامه: لفيف ته ځكه لفيف وايي چي لفيف معنى پيچل سوي چونكي د دي اكثره حروف

حرف علت وي نو ګويا کلمه پر حرف علت باندي پيچل سوي ده.

سوال: د لفيف فوق الذ کر تعريف د (وَيْلٌ او يَوْمٌ) غوندي کلماتو باندي نه صاد يقيږي سره د دي چي دغه کلماتي هم د مقرون د جملي څخه دي؟

جواب:د لفيف مقرون فوق الذ کر تعريف اکثري دي کلي نه دي، په اصل کي تعريف دا ډول دي لفيف مقرون هغه کلمه ده چي په دي کي بلا فصل دوه حرف علته راغلي وي اوهغه دواړه به اصلي هم وي.

(د معتل کل تعريف)

د معتل کل تعريف: هغه دي چي حروف اصلي يي ټول حروف علت وي خو دغه په کلا مي عربي کي نه دي مستعمل لکه "وَايٌ".

(اجراء يا ګردان داقسامو)

"يَيْيْتُ"، "وويْتُ":

سوال: په سه اقسام د کلمي کي څه شي دي؟ الجواب: فعلونه دي.

سوال: علا مه دفعل پکښي څه شي دي؟ الجواب: ما ضي ده .

سوال: په دوو اقسام د فعل کي څه شي دي؟ الجواب: ثلا ثي دي.

سوال: په شش اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: مجرد دي.

سوال: په هفت اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: معتل کل دي.

په دوز دا ه اقسام کي څه شي دي؟الجواب: ما ضي دي.

سوال: په دوا قسام د ما ضي کي څه شي دي؟ الجواب: معلوم دي.

سوال: په سه اقسام د معلوم کي څه شي دي؟ الجواب: متکلمي دي.

سوال: د متکلمي په دوو اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: صيغه د واحد متکلم فعل ما ضي معلوم دي.

قوله : صرف المثال الوا وي وعد يعد وعداً وعدةً الخ)

Maktaba Tul Ishaat.com

ترجمه: د مثال واوي صيغي، "وعد" ما ضي معلوم ده ، "يعدُ" مضارع معلوم ده ، "وعداً" "وعدةً"، "وميعاداً"، دا مصدورنه دي "وا عدٌ" اسم فاعل دي، "وُعدَ" ما ضي مجهول ده، "يُوعَدُ" مضارع مجهول ده "وعدا" "وعدةً،" "ومعياداً"، دا مصدرونه دي. او "موعُودٌ" اسم مفعول دي ،او امر دد غه باب "عِدْ" دي، او نهي د دي باب "لا تعدْ" دي

او مصنف وايي صيغي د مثال د صحيح سره برابر دي مګريوځو ځايه سره مخالف دي چي ذ کر به سي.

تشريحات: د لته لابد ده د پيژند لو څخه د دو شيانو:١ـ تحقيق.٢ـ اجراء يا ګردان.

اول بحث تحقيق: کله چي مصنف د معتل د اجمالي بحث څخه فارغ سو ،

اوس يې شروع وکړل په بيان د معتل تفصيلي نو مصنف وويل صرف مثال واويي.

سوال: مصنف معتل په يوه حرف سره مخکي کړي ترمعتل په دوو حروف سره؟

الجواب: ځکه معتل په يو حرف سره په هغه کي يو حرف علت وي او معتل په دوو حروف سره په هغه کي دوه حرف علت وي نو يو مخکي تردوو دي.

سوال: مثال يي ولي مخکي کړي تر باقي معتلا تو؟

الجواب: ځکه مثال د يته وايي چي د فاء پر مقابله يې حرف علت وي او فاء کلمه مخکي ده ترعين او لام کلمي.

سوال: مثال واوي يي ولي ترمثال ياي مخکي کړي؟

الجواب: مثال واوي کثر الاستعمال دي العزة للتکا ثر.

پو سه: چي مثال واوي د پنځوبابو څخه راځي: ١ـ د " ضرب يضرب" د باب څخه لکه:" وعد يعدُ"،

٢ـ د" فتح يفتحُ" د باب څخه ، لکه :"وَهَبَ يَهْبُ".٣ـ د "سمع، يسمعُ" د باب څخه لکه:" وجل يو جلُ"، ۴ـ د "کرم ، يکرمُ" د باب څخه لکه:" وجُه يو جُهُ". ۵ـ د"حسب، يحسب" لکه:" ورم، يرمُ".

قوله: مګر د رچند جا که: د ا عبارت د سوال جواب دي.

سوال: دا دي چي مصنف وويل چي مثال د صيحيح سره برابر دی نو بيا ذ کر ولي کړي نو مصنف جواب ورکړي؟

الجواب: دا چي يو څو ځاي سره مخالف دي هغه به ذ کر کړو.

سوال: په تصريف کي مصدر ولي دوه واره ذ کر کيږي؟

الجواب: ځکه چي د مصدر نسبت وفاعل ته وسي نو مصدر معلوم او مبني للفاعل ورته وايی، او چي مفعول ته يي نسبت وسي نو بيا مصدر مجهول او مبني للمفعول ورته وايي نو ځکه مکرر يي ذ کرکوي.

سوال: "ميعادٌ، عدةٌ ، عدْ ،لا تعدْ، يعد" څنګه د مثال وا وي مثالونه کيدي سي ځکه په دوی کي واو نسته؟

الجواب: ځکه دوي د مثال واوي مثالونه دي چي د دوي په اصل کي واو سته.

دوهم بحث اجراء يا ګردان د اقسامو:

"وعد، وُعِدَ"

سوال: په سه اقسام د کلمي کي څه شي دي؟ الجواب: فعلونه دي.

سوال: علا مه د فعل پکښي څه شي دي؟ الجواب: ما ضي ده .

سوال: په دوو اقسام د فعل کي څه شي دي؟ الجواب: ثلا ثي دي.

سوال: په شش اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: مجرد دي.

سوال: په هفت اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: معتل دي.

سوال: په سه اقسام د معتل کي څه شي دي؟ الجواب: مثالونه دي.

سوال: په دوو اقسام د مثال کي څه شي دي؟ الجواب: مثال واوي.

سوال: په دوز دا ه اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: ما ضي دي.

سوال: په دو ا قسام د ما ضي کي څه شي دي؟ الجواب:اوله معلومه ده او دوهمه مجهوله ده.

سوال: په سه اقسام د معلوم اومجهولي کي څه شي دي؟ الجواب: غائبي دي.

سوال: د غائبي په دوو اقسام کي څه شي دي؟ الجواب:مذ کر .

سوال:دمذکرپه سه اقسام کي څه شي دي؟

Maktaba Tul Ishaat.com

الجواب: صيغه د واحد مذ كرغائب فعل ما ضي معلومه ده اوله او دوهمه بيا مجهوله ده.

يعدُ يُوْعدُ:

سوال: په سه اقسام د كلمي كي څه شي دي؟ الجواب: فعلونه دي.

سوال: علا مه د فعل پكښي څه شي دي؟ الجواب: مضارع ده .

سوال: په دوو اقسام د فعل كي څه شي دي؟ الجواب: ثلا ثي دي.

سوال: په شش اقسام كي څه شي دي؟ الجواب: مجرد دي.

سوال: په هفت اقسام كي څه شي دي؟ الجواب: معتل دي.

سوال: په سه اقسام د معتل كي څه شي دي؟ الجواب: مثالونه دي.

سوال: په دوو اقسام د مثال كي څه شي دي؟ الجواب: مثال واوي.

سوال: په دوز دا ه اقسام كي څه شي دي؟ الجواب: مضارع دي.

سوال: په دو ا قسام د مضارع كي څه شي دي؟ الجواب:اوله معلومه ده او دوهمه مجهوله ده.

سوال: په سه اقسام د معلوم اومجهولي كي څه شي دي؟ الجواب: غائبي دي.

سوال: د غائبي په دوو اقسام كي څه شي دي؟ الجواب:مذ كر .

سوال:د مذ كرپه سه اقسام كي څه شي دي؟

الجواب: اوله صيغه دواحد مذكر غائب فعل مضارع معلوم ده، او دوهمه بيا مجهوله ده.

"ودعداً، عدةً، ميعاداً:

سوال: په سه اقسام د كلمي كي څه شي دي؟ الجواب: اسمونه دي.

سوال: علا مه د اسم پكښي څه شي دي؟ الجواب: تنوين دي.

سوال: په سه اقسام د اسم كي څه شي دي؟ الجواب: ثلا ثي دي.

سوال: په شش اقسام كي څه شي دي؟ الجواب: مجرد دي.

سوال: په هفت اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: مثال واوي دي.

سوال: په دوزداه اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: مصدورنه دي.

واعدٌ، موعُودٌ:

سوال په سه اقسام د کلمي کي څه شي دي؟ الجواب: اسمونه دي.

سوال: علا مه د اسم پکښي څه شي دي؟ الجواب: تنوين دي.

سوال: په سه اقسام د اسم کي څه شي دي؟ الجواب: ثلا ثي دي.

سوال: په شش اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: مجرد دي.

سوال: په هفت اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: مثال وا وي دي.

سوال: په دوزداه اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: واعدٌ اسم فاعل دي او موعودٌ اسم مفعول دي.

سوال: په چهارداه اقسام کي څه شي دي ؟ الجواب: صيغي د واحد مذ کر اسم فاعل او مفعول دي.

"عدْ لا تعدْ:

سوال: په سه اقسام د کلمي کي څه شي دي؟ الجواب: فعلونه دي.

سوال: علا مه د فعل پکښي څه شي دي؟ الجواب: امر او نهي ده .

سوال: په دو اقسام د فعل کي څه شي دي؟ الجواب: ثلا ثي دي.

سوال: په شش اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: مجرد دي.

سوال: په هفت اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: مثال وا وي دي.

سوال: په دوز دا ه اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: امر او نهي دي.

سوال: په چهار ده اقسام کي څه شي دي؟

الجواب: عد صيغه د واحد مذ کرامر حا ضر معلوم ده،او "لاتعدْ" صيغه دواحد مذ کرمخاطب نهي ده.

قوله: اول آنکه هروا وي که ميان ياء وکسره لازمي باشد وحرکت يا مخالف الخ)

Maktaba Tul Ishaat.com

ترجمه: اول د هغه ځایو څخه چي مثال د صحیح څخه مخالف وي هغه دا دي، پوسه ای طالبه چي هروا و چي په مابین د "یاء" او د "کسري لازمي" کي وي او د "یا" حرکت د "واو" څخه مخالف هم وي یعني ضمه نه وي نو د غه واو وغور ځوه لکه "یعد" چي په اصل کي "یوعدُ" وو واویي وغور ځوي یعدُ سو.

تشریحات: د لته که څه هم مصنف صراحتاً قانون نه دي ذ کرکړي خو مونږ یي د اساني د پاره ذ کر کوو د لته لابدي ده د پیژند لو څخه د درو شیانو:

۱ـ د قانون حکم.۲ـ د قانون شرایط.۳ـ مثالونه.

(۷ـ د یعد قانون)

د دي قانون د پاره یو حکم او د شرطویي دري جماعتونه دي اودهر جماعت د پاره دوه دوه شرطونه دي.

اول او دوهم او دریم بحث:

حکم: په فعل مضارع معلومه کي د فاء د کلمي حذ ف کول واجب دي.

جماعت:اول شرط: د مثال واوی باب به وي ،احترازي مثال: یسر دي د لته دا یاي دي.

۲ـ شرط:د مَنَعَ اویَمْنَعُ پروزن باندي به وي ،احترازي مثال:وسم یوسم دي دا د منع یمنع پر وزن باندي نه دي.

اتفاقي مثال: د وَضَعَ یَوْ ضَعُ څخه یَضَعُ ویل واجب دي.

۲ـ جماعة:اول شرط:د مثا ل واوي باب به وي،احترازي مثال:یسر دي .

۲ـ شرط: داسي باب به وي چي ما ضي یي کمه استعما لیږي، احترازي مثال:وسم یوسم دي.

اتفاقي مثال:د یَوْزِرُ او یَوْ دِعُ څخه یَذَرُ او یَدَعُ .

۳ـ جماعة: اول شرط:د مثال واوی باب به وي ،احترازی مثال الخ.

۲- مضا رع به مکسور العین وي،احترازي مثال:وسم یو سم دي د لته مضارع مضمومه العین ده .

اتفاقي مثال: د یَوْعِدُ یَوْرِمُ څخه یَعِدُ یَرِمُ ویل واجب دي.

امثله: يَعِدُوْنَ ،تَضَعِيْنَ، اَضَعُ، تَزِرُ،يَسَعُ، يَطِئُوْنَ، تَعْدِ يْنَ،لَمْ يَضَعْ، عِدْ.

۱ـ فائده

:مضارع به مکسور العين ماضي عامه ده که مکسوره العين وي اوکه مفتوح العين.

۲ـ فائده

:دعلم يعلم پر وزن باندي دوه داسي بابونه سته چي سماعا يی په مضارع کي د فاء کلمه

حذف سوي ده هغه دوه بابونه دادي :۱ـ وسع يو سع ځخه يسع،۲ـ وطئ يوطئ ځخه يطئُ .

قوله : ود ر يوجل واو نيفتاد زيراک ميان ياء وکسره لازمي نيست الخ)

ترجمه: په يو جل کي واو نه وغور ځيدي ځکه چي په ما بين د ياء او کسره لازمي کي نه دي بلکي د فتحي او ياء په مابين کي دي او هرچي "يهب" دي په اصل کي "يوهبُ" وو "واو" يي وغورځوي "يهب" سوه وروسته دعين د کلمي کسره يي په فتحي سره بد له کړل د پاره د رعايت د حرف حلق چي حرف حلق ثقيل دي او کسره هم ثقيل ده او فتحه خفيف ده نو "يهبُ" سو او "يعدُ" کي پر خپل اصل پريښول سو د دي د پاره چي پر اصل باب دلالت وکړي، او "يَذَرُ" کي (کسره په فتحي بد له کړل) چي دي محمول دي پر "يد عُ" باندي او په "يوجب" کي "واو" ونه غورځوي ځکه چي حرکت د ياء د واو موافق دي چي کله يي د "يعدُ" ځخه واو وغورځوي نو "تعد، اعدُ ، نعدُ" ځخه يي هم وغورځوي چي د باب حکم مختلف نه سي.

تشريحات: د لته لابدي ده د پيژند لو ځخه دوو شيانو:۱ـ تحقيق.۲ـ سوال او جواب.

اول بحث تحقيق: "ميان" په کسره د ميم وسط، ما بين د کناري ضد، ملا او د توري تيکي ته وايي.

"فکنند " د حذ ف او غورځولو په معنی دي.

د کسري، تغير د دروشيانو د پاره وي:۱ـ د ا چي د عين يا دلام کلمه يی حرف حلق وي.

۲ـ د خپلو اخواتو د متابعت په خا طر لکه:" يَذَرُ" چي اصل يي "يَذِرُ" وو خو د"يَدَعُ" په منا سبت مفتوح العين وويل ځکه هم لفظي او هم معنوي منا سبت سره لري ، لفظي دا چي دوا ړي په عربي کلا م کي ماضي نه لري او معنوی دا چي دوا ړي د پريښولو (او خوشي کولو) په معنی دي.

Maktaba Tul Ishaat.com

۳ـ د التقاء ساكنين د د فع د پاره لكه:" لم يَلْدَهُ" چي په اصل كي "لم يلَدَهُ "وو بيا د "كتفٍ "په منا سبت يي لام ساكن سو او دلام او دال ترما بين التقاء د ساكنين راغله دال ته يي فتحه وركړل "لم يَلْدَهُ" سو .

قوله: واما يذ ر محمول ست بريدعُ الخ:

پوسه: د لته د ري فائدي دي:۱ـ د ا چي حمل ده يو لفظ د بل سره شريكول په يو حكم د احكامو كي وروسته تر دي څخه چي د هغو لفظينو تر ما بين به په يوه وجه د وجوهو منا سبت وي لكه د لته چي د"يذر، يدع "سره د خپل ما بيني لفظي او معنوي منا سبت پربناء په يوه حكم كي شريک سوه چي هغه تغير د كسري دي وفتحي ته نو اوس "يذ ر" ته محمول او "يدعُ "ته محمول عليه او تغير د كسري ته محمول فيه او پخواني منا سبت ته وجه د حمل وا يي.

۲ـ فائده: د ا چي حمل د لفظ پر لفظ سما عي دي قياسي نه دي دا سي نه چي چيري يو لفظ د بل سره منا سب وَ وينو نو بس به يي ورسره شريک وو دِ ير طالبان ورځځخه غافله دي.

دوهم بحث سوال:

سوال: تا وويل چي كله واو د ياء او كسري په ما بين كي را سي دغه واو به حذ ف كوي نو په مالک يوم الد ين كي دي ولي نه دي حذ ف كړي؟

الجواب: د لته كسره موقيده د ه په قيد لازمي سره د لته د ميم كسره عارضي ده د اضافت په وجه لازمي نه ده.

سوال: موقيد كول د كسري دي په لازمي سره صحيح نه دي ځكه كسره د"يهب " "لم يلد" لا زمي نه دي بياهم واو حذ ف سوي دي اوځكه لا زمي نه دي چي په دي كي تغير كيږي او تغير په كسره عاريضي كي وي نه په لازمي كي؟

الجواب: زمورِ مراد د لزوم د كسري دا دي چي تغير به په سبب د عواملو پكښې نه راځي او په دي كي شک نسته چي په دي كسري كي په سبب د دخول د عواملو تغير نه راځي.

سوال: په "يو جل" كي دي واو ولي نه دي حذ ف كړي؟

الجواب: ځكه په مابين د ياء او كسري نه دي بلكي د ياء او فتحي كي دي.

سوال:په "يهب" كي خو واو په ما بين كي د ياء او كسري هم نه دي بيا دي ولي حذ ف كړي دي؟

الجواب: کسره عا مه ده چي لفظي تحقيقي وي لکه په "يعد" کي او که مقد ره وي لکه په "يهب" کي.

سوال: "يوهب" د "منع يمنع " د باب ځخه ده او که د "ضرب يضربُ" د باب ځخه که اول سي نو قول د مصنف چي "يو هِبُ" دي نه صحيح کيږي او که دوهم سي بيا د اکثرو علماوو قول نه صحيح کيږي چي دوي د"منع يمنع" ځخه يي بولي؟

الجواب: د باب ځخه د "منع يمنع" دي او قول د منصف صحيح دي او که چيږي قول د مصنف صحيح نه سي نو د"منع يمنع" باب على حده باب سي او سره د دي چي دا على حده باب نه دي.

سوال: په کار خودا وه چي "يهبُ" په کسره دعين وايي؟

الجواب: د لته کسره دعين په فتحه سره بد له سوه ځکه کسره پرحرف حلق وه هغه ثقيل وو او کسره هم ثقيل وه او فتح بيا خفيف ده رعايت د حرف حلق مو وکړي.

سوال: په "يعد" کي به مو هم رعايت د حرف حلق کړي وايي؟

الجواب: ځکه مو بد له نه کړه چي پر اصل باب باندي دلالت وکړي چي مکسوره العين دي يعني فعل مضارع د مثال واوي چي حلقي العين يا لام وي نو فاء کلمه يې حذ ف کوي او بيا مفتوح العين ګرځوي وروسته ترحذ ف د واو.

سوال: په "يذر" کي دي کسره د عين ولي په فتحي سره بد له کړل او سره د دي چي د لته خو حلق العين لام نه ده ؟

الجواب: دا محمول ده پر "يدع " باندي هغه حلقي العين دي.

سوال: په "يو جب" کي دي ولي واو نه کي حذ ف؟

الجواب: د لته د ياء حرکت د واو موافق دي چي ضمه ده.

سوال:د"تعد، اعد ، نعد" ځخه دي ولي واو حذ ف کړي؟

الجواب: کله چي په "يعدُ" کي واوحذ ف کړي نو په دوي کي موهم حذ ف کړي چي حکم د باب سره مختلف نه سي.

Maktaba Tul Ishaat.com

نوټ: "يَعِدُ" د ضرب د باب څخه ده" يَوْجَلُ" د علم د باب څخه ده "يُوْجِبُ" د "اِفعَال" د باب څخه دي "يذَرُ د"وزر يذِرُ وَزْراً" "يدع" د "وَدَعَ يَدَعُ وَدْعاً" څخه دي.

قوله : قانون هرواوي كه بجاي فا كلمه د رمصد ر بروزن فعلٌ اوفتد الخ)

ترجمه: هر واو چي د فاء پر ځاي په مصدر کي پروزن د فعلٌ وي او په مضارع کي حذف سوي وي روا ده چي دغه واو حذ ف کړي او په ا خيره کي تاء عوض را وړي ، مثال لکه : "عدةً او سَعَةً" او هرچي "وِجْهَةٌ" دي دا قليل دي يعني واو يي نه دي حذ ف کړي او تائي په اخيره کي راو ړي ده .

تشريحات: د لته لابدي ده د پيژند لوڅخه د د روشيانو: ۱ـ د قانون حکم.۲ـ. د قانون شرايط.۳ـ امثله.

اول بحث.

(۸ ـ دعدة قانون)

د دي قانون دپاره يو حکم او څلور شرطونه دي:

حکم: د واو حرکت وما بعد ته ورکول او واو حذ ف کول اوبيا د حذف شده حرف عوض کي په اخرکي تاء متحرکه راوړل واجب دي. داقامة اواستقامة په قانون سره.

۱ـ شرط: واو به وي احترازي مثال: يسر دي دلته ياء ده.

۲ـ شرط: د فاء د کلمي په مقابله کي به وي،احترازي مثال:قول دي دلته دعين په مقابله کي دي.

۳ـ شرط:د مصدر صيغه به وي ،احترازي مثال:وزر او وتردي دلته د مصدر صغيه نه ده.

۴ـ شرط: مصدر به د فعل پروزن باندي وي ،

احترازي مثال:وصل دي د لته مصدرد فعل پر وزن باندي نه دي.

۵ـ شرط:واو به هم د دغه باب په مضا رع معلومه کي حذ ف سوي وي ،

احترازي مثال:وجل دي د لته په مضارع کي نه دي حذف سوي حُکه مضارع يي يوجل ده.

اتفاقي مثال: عدة دي چي په اصل کي وِعْدٌ وو په مذ کورقانون سره عِدٌ اوبيا داستقامة اواقامة په قانون سره عد ة ويل واجب دي.

امثله: صِلَةٌ،جِهَةٌ، سِطَةٌ، تِنَةٌ،سِعَةٌ، هِبَةٌ، زِنَةٌ، تِحَةٌ.

قوله: وعوض آن تاي تا نيث د رآرند:

ترجمه:هر حرف چي په مصد ر کي حذ ف سي بيله التقاء د تنوين نو په بدل کي تا په اخيره کي راو ړل وا جب ده .

تشريح: د لته لابدي ده د پيژند لو څخه د درو شيانو:١ـ دقانون حكم.٢ـ د قانون شرايط.٣ـ د قانون امثله

نوټ : دلته كه څه هم مصنف قانون نه دي ذ كر كړي خو موږ د اسانتيا د پاره قانون ذ كر كړي..

(٩ـ داقامة او استقامة قانون)

د دي قانون د پاره يوحكم او دوه شرطونه دي.

حكم: په مصدر كي د حذ ف سوي حرف په عوض كي تاء متحركه راوړل واجب دي.

١ـ شرط:حرف به په مصدر كي حذ ف سوي وي.

احترازي مثال:يعد دي د لته په مضارع كي واو حذ ف سوي دي.

٢ـ حذ ف سوي حرف به دالتقاء تنوين په وجه به نه وي حذ ف سوي ،

احترازى مثال:هدًى دي چي په اصل كي هدىٌ وو.

اتفاقي مثال:چي هلته دوهم ساكن د تنوين نون نه وي بلكي د تنوين د نون پرځاي باندي بل ساكن وي د: اِقْوَامٌ او اِسْتَقوَامٌ څخه اِقَامَةٌ او اِسْتَقَامَةٌ

اودهغه اتفاقي مثال :چي هلته د سره هيڅ ساكن نه وي لكه: د وعد څخه عد ة ويل .

(١ـ فائده)

التقاء تنوين د يته وايي چي دوهم ساكن يي نون د تنوين راغلي وي لكه :

هد چي په اصل كي هديٌ (هُدَيُنْ) وو.

(٢ـ فائده)

هدي په اصل كي هدي وو د قال اوباع په قانون سره هدان سو بيا دوه ساكنان سره جمع سوه

Maktaba Tul Ishaat.com

اول ساكن مده وو حذف سو نو هدي ځندي جوړسو د لته زير بحث قانون نه جا ري کيږي ځکه دوهم ساکن د تنوين نون دي.

(۳ـ فائده)

اقامة په اصل کي اقوام وو د قال په قانون سره اقاام سو دواړه الفان ساکنان سوه اودغه بل ساکن د تنوين نون نه دي

امام اخفش اول الف حذ ف کوي .اوامام سيبويه دوهم الف حذ ف کوي وروسته يی د حذ ف شده حرف په عوض کي په اخره کي تاء متحرکه راوړل چي په نتيجه کي اقامة سو ، اواستقامة پر دغه باندي قياس دي.

داضافت په وخت کي د دغي تاء حذف کول جائز دي لکه :اقام الصلاة او عد الامر چي په اصل کي اقامة اوعدة وه .

سوال:لغة اومأة په اصل کي لغواومأي وه د قال اوباع په قانون سره لغان او مأان سوه .

نو دالف اونون تنوين په ما بين کي التقاء ساکنين راغله اول ساکن د مده والي په وجه حذف سو او د ده په عوض کي په اخره کي تاء راوړل سوه .

خلا صه: داچي د دوهم شرط دمفقود والي با وجود تا د الحاق ولي مابين ته راغلي ده؟

جواب:داسوال: د قلت توجه في عبارت المصنف نتيجه ده ،ځکه مصنف خپله تصريح کړيده

چي دا شاذ دي يعني د استعمال موافق او د قانون مخالف دي چي ودی شاذ ته احسن وايي.

قوله: امانحو وجهة قليل ست:

تشريح: که د مصنف دا مقصد وي چي په "وجهة" کي قياس عدم ذ کر د تاء دي ځکه چي د تاء ذ کر هغه مهال وي چي واو حذ ف سي او د لته يي د واو په شتون کي تا عوض راوړي ده نو دا نه منوچي دا تاء عوضي ده چي اجتماع د عوض او معوض راسي ځکه کيدلاي سي چي "وجهة" دي د اصلي وضع پردي وزن راغلي وي لکه : "وِلْدَةٌ" چي د "والد" جمع ده.

او که د مصنف دا مقصد وي چې په "وجهة" کې د اعلا ل ټول شرایط موجود دي او حال دا چې اعلا ل نه دي پکښې سوي ځکه واو يي سلا مت پاته دي نو وایم چې "وجهة" مصدر نه دي بلکې اسم د هغه "جهت" دي چې تو جه ورته سوي وي او که يي مصد ریت ومنم لکه چې ځینو ویلي دي نو بیا پروزن د "فِعْلٌ" نه دي راغلي بلکې د"فِعْلَةٌ" دي او په مستقبل کې يي اعلا ل نه دي سوي.

قوله: قانون هرواوي که ساکن مظهر باشد وما قبل او مکسوره آن واو الخ)

ترجمه: هر واو چې ساکن ښکاره وي او مخکې حرف يي مکسوره دغه واو په یاء بد ل کړه ، مثال لکه : "میعادٌ" و"میزانٌ" او په "اجلِوَّازاً" کې سالم پاته سو په یاء يي واو بد ل نه کړي ځکه دغه واو ښکاره نه دي بلکې مدغم دي.

تشریحات: د لته لابدي ده د پیژند لو څخه د څلور شیانو :۱ـ تحقیق.۲ـ د قانون.۳ـ شرایط.۴ـ امثله.

اول بحث تحقیق:

دا د مثال واوي یو بل قانون دي یعني هرهغه واو ي چې ساکن مظهر او مخکې حرف يي مکسوره وي هغه په یاء بد لیږي لکه : د"میعادٌ او "میزانٌ" واو اودغه که اصلي وي او که زائد مبد ل وي، که غیر مبدل وي په ساکن سره احتراز راغلي د "عَوَضٌ" څخه ځکه دغه واو متحرک دي او په مظهر سره احتراز راغلي د مدغم څخه لکه "اجلوازً" او مخکې مکسوره که په یوه کلمه کې وي او که په دوو کلمو کې وي او د مخکې کسره اصلي وي او که عاریضي خو واو د مخکې د مناسبت په وجه په یاء بدلیږي،

پوسه : هغه واو چې د دي قانون په وجه په یاء بد ل سي که د یاء ما قبل مضموم سي لفظاً بیرته راګرځي کتابتاً نه راګرځي .

دوهم اود ریم،او څلرم بحث:

(۱۰ د میعاد قانون)

د دي قانون د پاره یو حکم او شپږیي شرطونه دي:

حکم:واو په یا سره بد لول واجب دي.

۱ـ شرط: واو به وي ، احترازي مثال: یسر دي د لته یاء ده.

۲- شرط:واو به ساکن وي ،احترازي مثال: عِوَضٌ دي دلته واو متحرک دي .

Maktaba Tul Ishaat.com

۳ـ شرط: ساکن واو به مظهر یعني بنکا ره وي مدغم به نه وي ،

احترازی مثال:اِجْلِوَّازٌ دي د لته ساکن واو مدغم دي.

۴ـ شرط:واو به د افتعال د باب د فاء په مقابله کي نه وي،

احترازي مثال:اتقد دي چي په اصل کي اوتقد وو د لته واو د افتعال د باب د فاء په مقابله کي راغلي دي.

۵ـ شرط: د واو ما قبل به مکسوره وي ،

احترازي مثال: قول ،اوموجب دي د لته ماقبل مفتوحه او مضمومه دي.

۶ـ شرط: دغه واو ته د حرکت ورکول سبب به نه وي موجود،

احترازي مثال:اِوْزَةٌ دي چي په اصل کي اوززة وو یوزاء په بلي زاء کي د مدغم کولوپه صورت کي واو ته د حرکت ورکول سبب موجود دي.

اتفاقي مثال:د مِوْعَادٌ او مِوْعَدَةٌ څخه مِيْعَادٌ او مِيْعَدَةٌ ویل واجب دي.

امثله: مِيْعَادٌ،مِيْجَلٌ،اِيْجَلٌ،مِيْضَعَةٌ، مِيْجَالَانِ، مِيْضَاعٌ،اِيْجَابٌ،مِيْزَانُوْنَ.

قوله: قانون هر یا ئیکه ساکن باشد وماقبل او مضموم آن یارا الخ)

ترجمه: هریاء چي ساکنه وي او مخکي حرف یي مضمومه وي دغه یاء په واو بد له که مثال لکه : يُوْقِنُ څخه ترلاتُوْ قِنْ پوري.

تشریحات: د لته لابدي ده د پیژند لو څخه د پنځو شیانو:۱ـ فوائدي.۲ـ دقانون حکم.۳ـ شرایط.۴ـ امثله.۵ـ اجراء یا گردان..

اول بحث په بیان کي د فوائدو:

۱ـ فائده

:افعل په اعتبا ر دوزن دري قسمه دي :۱ـ اسمي .۲- تفضلي .۳ـ صفتي.

افعل اسمي تعریف :هغه دي چي کلمه دافعل پروزن باندي راسي اود یوچا نوم وي لکه :احمد.

افعل تفضلي تعريف:هغه دي چې دافعل پروزن باندي راسي زياد ت او ډيرښت دمعنا پکښې معتبروي لکه: اَضْرَبُ ډ ير وهل کونکي سړي .

افعل صفتي تعريف: هغه دي چې دافعل پر وزن باندي راسي او په معنا کي د صفت اعتبا رکړي وي لکه :اَبْيَضُ .

۲ـ فائده

:فعلا ء په اعتبار دوزن پر دوه قسمه دي: ۱ـ اسمي.۲ـ صفتي.

فعلاء اسمي تعريف: هغه دي چې د فعلاء پر وزن راسي اوديو شي نوم وي لکه :صُحْرَاءَ.

فعلا ء صفتي تعريف:هغه دي چې د فعلاء پر وزن راسي او په معنى کي د صفت اعتبا رکړي وي لکه: بُيْضَاء.

۳ـ فائده

:فعلي: په اعتبارد وزن پر دري قسمه دي:۱ـ اسمي .۲ـ تفضلي.۳ـ صفتي.

فعلى اسمي تعريف: هغه دي چې د فعلى پر وزن راسي او ديوشي نوم وي لکه:طوبى دا ديودرختي نوم دي.

فعلى تفضيلي تعريف: هغه دي چې د فعلى پروزن باندي راسي اوپه معنى کي د زياد تي اعتبار کړي وي لکه : د ضُرْبىٰ ډير وهل کونکي ښځه

فعلى صفتي تعريف:هغه دي چې د فعلى پروزن باندي راسي اوپه معناء کي د صفت اعتبار وسي لکه : حيکي په ناز او نخرو سره تلونکي ښځه.

دوهم او دريم او څلرم بحث:

(۱۱ـ د يو سر قانون)

د دي قانون دپاره دوه حکمونه دي داول حکم دپاره اوه ـ۷ـ شرطونه دي او د دوهم حکم دپاره

د شرطو دري جماعتونه دي دهرجماعت دپاره پنځه شرطونه دي:

۱ـ حکم: ياء په واو سره بدلول واجب دي.

Maktaba Tul Ishaat.com

۱ـ شرط: يا ء به ساكنه وي ،احترازی مثال: يسر دي د لته ياء متحركه دي.

۲- شرط: يا به مظهر (يعني بنكاره) وي، احترازي مثال: ميّز دي دا مدغمه ده .

۳ـ شرط: دياء ما قبل به مضمومه وي،احترازي مثال: بيع دي د لته مفتوحه دي.

۴ـ شرط:ياء به دافتعال د باب د فاء كلمي په مقابله كي نه وي ،

احترازي مثال:ايتسر دي د لته باب دافتعال دي.

۵ـ شرط: دافعل صفتي، اوفعلا ء صفتي په جمع كي به نه وي ،

احترازي مثال: بيض دي دا د ابيض او بيضاء مذكر او مؤنث مشتركه جمع ده.

۶ـ شرط:په فعلى صفتي كي به نه وي ،احترازي مثال: حيكي دي د لته صفتي دي .

۷ـ شرط:د ثلا ثى مجرد داجوف ياي په اسم مفعول كي به نه وي ،

احترازي مثال:مبيوع دي چي په اصل كي مبيوع وو،

اتفاقي مثال: د بيسر څخه يو سر.

(۴ـ فائده)

د لته مصنف دفعلى سره د صفتي قيد په لګولو سره فعلى اسمي خارج كړي دي ځكه چي دفعلى

اسمي ياء په واو سره بدليږي لكه : طيبى او كيسى څخه طوبى او كوسى ،ځكه په دوي كي اسميت غالبه دي ، پا ته تفضلي سوه هغه هم داسمي په حكم كي ده ځكه چي تفضلي بيله اضافت ،اومن ،اوالي نه استعماليږي او دغه دري سره داسم د خواصو څخه دي.

سوال: په فعلى اسمي كي ياء په واو سره بدليږي په صفتي كي ولي نه بد ليږي؟

جواب:د پاره د اسمي او صفتي په مابين كي د فرق كول په وجه سره بد ليږي.

سوال: فرق د دغه په برعكس كي هم كيداي سو؟جوب:په صفت كي د معنى په اعتبارثقل موجود

دی او واو تر یاء ثقیل دي نو که چیرې یاء په واو سره بد له کړي نولفظي او معنوي ثقل دواړه لازمیږي کم چي جائز نه دي ،هم دا وجه ده چي په صفتي کي دیاء ماقبل ضمه په کسري سره بد لو وو.والله اعلم بالصواب.

۲ـ حکم: تریاء مخکي چي کمه ضمه ده دهغي په کسره سره بدلول واجب دي.

۱ـ جماعت :اول څلور شرطونه یي داول حکم په شان دي.

۵ـ شرط: دافعل او فعلاء صفتي په جمع کي به وي ،احترازی مثال:یو سر دي .

اتفاقي مثال: بیض جمع دابیض مذکر او بیضاء مؤنث څخه بیض ویل واجب دي.

۲ـ جما عت :اول څلورشرطونه یي داول حکم په شان سره دي.

۵ـ شرط: په فعلی صفتي کي به وي ، احترازي مثال:طیبی دي د لته په فعلی صفتي کي نه دي.

اتفاقي مثال:دحیکی څخه حیکي ویل واجب دي.

۳ـ جماعت: اول څلور شرطونه داول حکم په شان دي.

۵ـ شرط: د ثلا ثي مجرد اجوف یاي په اسم مفعول کي به وي ،احترازي مثال:مَبْیُوْعٌ څخه مَبِیْعٌ.

(۵ـ فائده)

مبیع په اصل کي مبیوع وو د بیع په قانون سره مبیوع سو بیائي د مافوق الذ کرقانون ددوهم حکم

هغه ضمه چي تر یا ء مخکي وه په کسره سره بد له کړه نومبیوع ځني جوړسو،وروسته بیا د واو یاء په مابین کي یوځایوالي د دوو ساکنین راغلي اول ساکن مده وو حذف سو نو مبوع سو بیا د میعاد په قانون سره مبیع ځني جوړسو.

امثله: یُوْنَعُ، یُوْ سَرَانِ، یُوْقِنُوْنَ،اُوْسِرَ، تُوْ قِنِیْنَ، یُوْنَعُوْنَ.

څلرم بحث اجراء یا ګردان:

اَیْقَنَ،یُوْقِنُ، اَیْقِنْ، لا تُوْقِنْ:

سوال: په سه اقسام د کلمي کي څه شي دي؟ الجواب: فعلونه دي.

Maktaba Tul Ishaat.com

سوال: علا مه د فعل پکښي څه شي دي؟ الجواب: ما ضي ومضا رع وامر و نهي ده .

سوال: په دوو اقسام د فعل کي څه شي دي؟ الجواب: ثلا ثي دي.

سوال: په شش اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: مزيد فيه دي.

سوال: په هفت اقسام کي څه شي دي؟ الجواب: مثال يايي دي.

سوال: په دوزدا ه اقسام کي څه شي دي؟

الجواب: "ايقن" ما ضي ده، "يوقن" مضارع "ايقن" امردي، "لاتقن" نهي دي.

سوال: په چهار ده اقسام کي څه شي دي؟

الجواب: صيغي د واحد مذ کر معلوم دي.

۱۲ـ قانون: هرواو مضموم که بجاي فا کلمه باشد وبعده واو د يکر متحرک نباشد روا بود الخ:

دولسم قانون: ترجمه: هرواو چي مضمومه وي او د فاء پر کلمه باندي وي او وروسته يي واو متحرک نه وي روا ده چي دغه واو په همزه سره بد ل کړي مثال لکه : "اُقتت"، او "وقتت"، او "اُوْرِيَ"، او "وُوْرِيَ" او په مکسور کي لکه "وِسادَةٌ" اختلا ف دي، ځيني وا يي په همزه سره يي بد لول روادي او ځيني وايي نه دي روا، او په واو مفتوحه کي چي د فاء پر کلمه باندي راغلي وي په اتفاق نه دي روا او هرچي واو د "اَحَدٌ" او"اناة" دي چي په دوي کي واو په همزه سره بدل سوي دي دا شاذ دي يعني خلاف القياس دي.

تشريحات: د لته لابدي ده د پيژند لو څخه پنځو شيانو:۱ـ تحقيق.۲ـ د قانون حکم.۳ـ شرايط.۴ـ امثله. ۵ـ اجراء يا گردان.

اول بحث تحقيق:

اما در واو مکسور: په واو مکسوره کي دوه مذهبه دي:۱ـ مذهب : والا وايي چي واو د فاء پر کلمه باندي راسي هغه په همزه سره بد لول جائز دي چي دا مذهب د ابو عثمان مازني دي .

۲ـ دوهم مذهب: والا وايي چي نه دي روا خو د دي مذهب والا مطلب دا نه دي چي قلب يي مطلقا روانه دي بلکي غرض يي دا دي چي د قياس او اطراد په ډول سره جائز نه دي لکه چي ما زني ګمان کړي دي بلکي پر سما ع موقوف دي لکه : "اِشَاحٌ" او "اِعاءٌ" چي په اصل کي "وِشاحٌ "او "وِعَاءٌ"وو.

واما د رمفتوح: يعني هغه واو چي مفتوح وي او د فاء پر کلمه باندي راغلي وي او تړده وروسته بل واو متحرک نه وي د قياس او اطراد په ډول په همزه سره يي اړول په اتفاق سره د مذهبينو روانه دي.

سوال : دا کيږي چي په "احد" او "اناة" کي ولي بد ل سوي دي چي اصل يي "وحد" وناة" دي ؟

الجواب: دا شاذ دي يعني خلا ف القياس دي او د قياس او اطراد مخ نه سي نيولاي.

د"احد" معنى: يو، لومړي" يوه سړي" او يک شنبي ته وايى، او د "اَناةٌ" معني: ځنډ، سوکه والي ، سستي بنځي، او هغه پوسه ته وايي چي د ځايه په ګرانه پورته کيږي.

دوهم اودريم اوځلرم بحث د قانون حکم:

(۱۲ـ داعد او اشاح قانون)

د دي قانون د پاره يو حکم دي دري يي شرطونه دي:

حکم:د واو په همزه سر بد لول جائز دي.

۱ـ جماعت اول شرط:واو به مضمومه او يا مکسوره وي،

احترازي مثال: وَعد دي د لته واو مفتوحه دي .

۲ـ شرط: واو به د کلمي په اوله کي راغلي وي ،

احترازي مثال: قول دي د لته په مابين کي راغلي دي .

۳ـ شرط:تر واو وروسته به بل متحرک واو نه وي ،

احترازي مثال: وويعد دي د لته بل واو راغلي دي .

اتفاقي مثال: دُوقِتت، وُعِدَ، او وِشَاحٌ ،او وُوْعد، څخه اُ قِتَتْ اُعد اِشاح اُوعد ويل جائز دي.

(فائده)

Maktaba Tul Ishaat.com

په دريم شرط کي ترواو وروسته د متحرک واو نفي سوي البته که چيري تر واو وروسته ساکن واو، او يا د سره واو نه وي بيا قانون جاري کيږ لکه: د وعد او ووعد څخه اعد اواوعد ويل جا ئزدي.

۱۳ـ دولسم قانون: و اما اگر دو واو متحرک د ریک کلمه بهم آیند واجب ست که اول رابهمزه بدل کنند الخ

دولسم قانون ترجمه: دوه واوه چي په يوه کلمه کي راسي وا جب دي چي اول واو په همزه سره بدل کړي که څه هم مفتوح وي مثال لکه "اواصل" چي جمع تکسير د "واصلة" ده او لکه "أُواعدُ" چي تصغير د"واعدٌ" ده .

نوټ: د لته که څه منصف صراحتاً قانون نه دي ذ کر کړي، خو بيا هم مورږ د اسانتيا د پاره ذ کر کي.

تشريحات: د لته لابدي ده د پيژند لو څخه د څلورو شيانو :۱ـ د قانون حکم.۲ـ د قانون شرايط.۳ـ امثله.۴ـ فوائدي.

اول او دوهم او دريم بحث :

(۱۳ـ د اواعد او اويعد قانون)

د دي قانون د پاره يو حکم او څلوريی شرطونه دي.

حکم: اول په همزه سره بد لول واجب دي .

۱ـ شرط: دوه واوه به وي ،احترازي مثال: وعد دي دلته يو واو دي .

۲ـ شرط: دواړه واوه به متحرکه وي ،احترازي مثال: ووري دي د لته دواړه متحرکه نه دي.

۳ـ شرط: دواړه به يوځاي وي ،احترازي مثال: ولول دي.

۴ـ شرط: دواړه به د کلمي په شروع کي وي ،احترازي مثال: قوودي د لته د کلمي په اخر کي دي .

اتفاقي مثال: د وَوَاعِدٌ او وُوَيْعِدٌ او وَوَاصِلُ څخه اواعد او اويعد اَوَاصِلُ ويل واجب دي .

امثله:أُوَيْرِمٌ، اَوَاسِعُ، أُوَيْسِعٌ، اَوَاضِعُ، اَوَايْقٌ، اَوَاسِطُ، اَوَاجِبُ، أُوَيْثِقٌ.

څلرم بحث فوائدي:

۱ـ فائده:

په دي قانون کي مصنف يواځي دابن حاجب پرمذهب باندي اقتفاء کړي ده،

کنه د محقيقنو مذهب داسي دي که چيري دوهم واو د حرف زائده څخه بدل وو نودا جا ئزده چي اول واو په همزه سره بدل کړي لکه:ووري په ماضي مجهولي کي دوهم دالف څخه بدل دي چي په اصل کي واری دي.

۲ـ فائده.

:اول واو په همزي سره وجوبا ځکه بد ليږي چي د کلمي په شروع کي دوه متجا نسين

جمع کيد ل ثقيل دي خاص بيا په حرف علت کي اوهغه بيا هم واو ځکه په حرف علت کي واو زيات ثقيل دي د دغه ثقا لت د ليرکولو دپاره اول په همزه سره بدل سو.

سوال: دوهم واو ولي په همزي سره نه بدليږي ځکه دهغه په وجه سره ثقالت راغلي دي؟

جواب: ځکه د دوهم واو د حذف په صورت کي مقصد نه حاصليږي ځکه چي د واوي

عا طفه اويا واو د قسم په وخت کي هم ثقل با قي پا ته کيږي.

څوارلسم قانون: هرواو ويا که د رباب افتعال بجاي فاکلمه افتد وآن واو وياء بدل ازهمزه نباشد الخ.

د څوارلسم قانون ترجمه: هرواو اوياء چي د افتعال د باب د فاء پر کلمه راسي (او يا د تفعيل اويا تفاعل) او دغه واو اوياء بد ل د همزي څخه نه وي واجب دی په افتعال کي (او جائز دي په تفعيل او تفاعل يکي) بد لول د دغه واو اوياء په تاء سره بيا تاء په تاء کی مدغمول (د دواړو مثالونه په متن کي ذ کر دي) او په "ايتمر" او "ايتکل" کي ياء نه کړل بد له په تاء سره ځکه دا ياء بد له دهمزي څخه ده او په "اتخذ" کي چي سره د دي چي ياء بد له دهمزي څخه وه بياهم په تاء سره بد له کړل دا شاذ دي يعني خلاف القياس دي :

تشريحات: د لته لابدي ده د پيژند لو څخه د درو شيان:۱ـ د قانون حکم.۲ـ شرايط.۳ـ امثله.

فائده: د قانون په باب د افتعال کي وجوبي او په تفعل او تفاعل کي جوازي جاری کيږي.

اول او دوهم او دريم بحث:

(۱۴ـ د اتقد يتقد اتسر قانون)

Maktaba Tul Ishaat.com

د دي قانون دپاره دوه حکمونه دي او دهرحکم د پاره دري دري شرطونه دي:

۱ـ حکم: واو اويا په تا سره اړول او تا په تا کي مدغمول واجب دي.

۱ـ شرط:واو او يا به وي ،احترازي مثال: اجتهد او اکتسب دي دلته واو اويا نسته.

۲ـ شرط: واو او يا به دهمزي څخه بدل سوي نه وي ،احترازي مثال:ايتمر او اوتمر دي چي په اصل کي اءتمر او اءتمر وه او د لته واو او يا دهمزي څخه بدل راغلي دي.

۳ـ شرط: د افتعال د باب د فاء پر کلمه باندي به راغلي وي ،احترازي مثال: اجتوب اواختير دي د لته دعين کلمي پرمقابله باندي راغلي .

اتفاقي مثال:د واوي د اِوْتَقَدَ څخه اِتَقَدَ ،اوياي دايْتَسَرَ څخه اِتَسَرَ ويل واجب دي.

۲ـ حکم: چي واو او يا په تاسره اړول جائز دي او تا په تا کي مدغمول واجب دي.

۱ـ شرط: واو اويا به وي ،احتراز ي مثال:تضرب او تضارب دي د لته واو اويا نسته .

۲ـ شرط: واو او يا به د همزي څخه بد ل سوي نه وي ،احترازي مثال: تُوُدِّ بَ او تُوُوْدِ بَ دي چي اصل يي تؤد ب او تؤود ب وو.

۳ـ شرط: د تفعل او يا تفاعل د باب د فاء پر کلمي باندي به راغلي وي ،احترازي مثال:تقول تحير تقاول او تبايع دي دلته دعين د کلمي په مقا بله کي راغلي دي.

اتفاقي مثال:د تَوَعْدَ او تَيَسَرَ څخه اِتّعدَ او اِتّسرَ.اود تَوَاعَدَ او تَيَاسَرَ څخه اِتاعَدَ او اِتاسَرَ دي.

امثله: اتقد ،اِتَّعَدَتْ، اِتَارَکَ ،لَنْ اَتَاعَدَ ،مُتَّقِدَاتٌ،

قوله : صرف الاجوف من قال "الى" مِقْوَالٌ" "قال" د راصل "قول" بوده است واو بالف بد ل کشت قال شد قانون هرواوي ويائي که متحرک باشد الخ:

ترجمه: صرف اجوف پر نورو د تقد يم وجه بنکاره ده او د تعريف او تسميه وجه يي مخکي تيره سوي ده "قال" ما ضي معلومه ده ، او په اصل کي "قول" وه بيا واو په الف بدل سو "قال" سو قانون او قاعده دا ده چي هرواو او ياء چي متحرک وي په حرکت لازمي سره وروسته يی الف د تثنی او الف د ضمير او حرف ساکن چي لازم وي تحقوق دهغه او سکون هم نه وي او مخکي تړده په دا غه کلمه کي حرف

مفتوح وي او دغه واو او ياء محمول پر واو او ياء صحيح ضروري نه وي او مصد ر يی پروزن د فعلی او فعلان نه وي او په لام کلمه کي تغير نه وي سوي دغه واو اوياء په الف بدل کړه ، مثال لکه :" قال ،باع، وباب، ونابٌ، وعصا، ورحی".

نوټ: دا پنځلسم قانون دي)

تشريحات: د لته لابدي ده د پيژند لو څخه د څلورو شيانو :۱ـ دقانون حکم.۲ـ شرايط.۳ـ امثله.۴ـ فوائدي.

اول او دوهم او دريم بحث:

(۱۵ـ د قال او باع قانون)

د دي قانون دپاره يوحکم اواتلس ـ ۱۸ـ يي شرطونه دي اول څلور وجودي او باقی عدمي دي:

حکم: واو او ياء په الف سره بد لول واجب دي.

۱ـ شرط:واوياء به متحرک وي ،احترازی مثال:قول بيع دي د لته ساکن دي.

۲ـ شرط:دواو ياء حرکت به لازمي وي عا رضي به نه وي.

احترازی مثال: لوستطعنا او جيل دي چي په اصل کي لواستطعنا اوجيئل وو.

۳ـ شرط:دواو او ياء ماقبل به مفتوحه وي ،احترازي مثال: قول او بيع دي .

۴ـ شرط:واو ياء او مخکي فتحه به په يوه کلمه کي وي،

احترازي مثال: فوعد اوسيقول دي د لته په جلا جلا کلموکي دي.

۵ـ شرط: واو ياء به د فاء پر کلمه نه وي راغلي ،احترازي مثال: توعد تيسر دي .

۶ـ شرط: واو ياء به د ناقص دعين په مقابله کي نه وي راغلي،

احترازي مثال:قوي اوحيی دي د لته د ناقص دعين په مقابله کي دي.

۷ـ شرط:وو اويا به حکما د ناقص دعين په مقابله کي نه وي،

احترازی مثال:ارعوو او ارميی دي د لته اول واو يا ء په حکم د ناقص دعين پر کلمه دي.

۸ـ شرط:مده زائده چي ثابت پريښوول يي لازم وي نه به وي اود يوخاص معنا د حا صلولو

Maktaba Tul Ishaat.com

دپاره به هم نه وي راوړل سوي ،احترازي مثال: سواد او بيا ض دي دلته الف مده لازمي دي اود لون د معنى د حاصلو د پاره راوړل سوي دي او ثابت پريښول يى هم لازم دي.

۹ـ شرط:تر واو اويا وروسته به الف د تثنيه نه وي ،احترازي مثال:عصوان رحيان عصوين رحيين دعووا او رميا دي .

۱۰ـ شرط: ترواو او يا وروسته به د جمع مونث سالم الف نه وي ،

احترازي مثال:عصوات او رحيات دي د لته ترواو او ياء وروسته د جمع مونث سالم الف راغلي دي.

۱۱ـ شرط: ترواو او ياء وروسته به ياء مشد ده نه وي،

احترازى مثال:عصوي اورحوي دي د لته ياء د نسبت ده ،يا عصوية دي د لته ياء د مصدرية ده .

۱۲ـ شرط:تر واو او يا ء وروړسته به نون د تاكيد نه وي ،

احترازي مثال:ارعون اخشين او ارعون او اخشين دي د لته د تاكيد نون راغلي دي .

۱۳ـ شرط: په كمه كلمه كي چي واو ياء وي هغه به پروزن د فعلا ن باندي نه وي ،

احترازي مثال:جولان حيوان دي د لته دا دواړه د فعلا ن پر وزن باندي دي.

۱۴ـ شرط: په كمه كلمه كي چي واو ياء وي هغه به د فعلى پروزن باندي نه وي ،

احترازي مثال: صورى او حيدى دي دا دواړي كلمي د فعلى پر وزن باندي دي.

۱۵ـ شرط:په كمه كلمه كي چي واو اوياء دي دابه د داسي كلمي هم معنى نه وي چي په هغي كي اعلا ل نسي كيدي، احترازى مثال:عور او عين دي چي دوي دارعون او عين په معنى سره دي اوپه دغه دوو كلمو كي چي ترواو ياء مخكي كم حرف دي هغه ساكن دي دغه سكون يى مانع د اعلا ل څخه دي.

۱۶ـ شرط:واو ياء به د ملحق دعين د كلمي په مقابله كي نه وي،

احترازى مثال: قولول او بيعوع دي چي په قربوس پوري ملحق دي.

۱۷ـ شرط: وو او او ياء به دعين په مقا بله كي د حرف صحيح څخه بد ل سوي نه وي،

احترازي مثال: شير دي چي په اصل كي شجر وو يا د جيم څخه بدل سوي ده .

۱۸ـ شرط:واو اويا ء دفعل غير متصرف دعين كلمي په مقابل كي نه وي .

احترازي مثال:قول او بيع دي د لته دعين په مقابله كي دي .

د فعل اتفاقي مثالونه:د قَوَلَ بَيَعَ دَعَوَ رَمَیَ څخه قال باع دَعَا رَمٰی ويل واجب دي.

داسم اتفاقي مثالونه:د بَوَبٌ نَيَبٌ عَصَوٌ رَحَیٌ څخه باب نا ب عصا رحي ويل واجب دي.

امثله:دَعَا،اِخْتَارَ،مُخْتَارٌ،نَجْتَابُ، بَا عَتْ، اِنْقَادَتْ، قَالَتَا، جَاءَ، بَاعُوْ.

څلرم بحث بيان د فوائدو:

۱ ـ فائده

:د دوهم شرط متعلق :

د حركت عارضی تعريف هغه حركت ته وايي چي د سكون په

حكم كي دي.

اوحركت عارضي پر دري قسمه دي:۱ـ په سبب نقل.۲ـ په سبب دالتقاء ساكنين.

۳ـ د پاره د متابعت.

۱ـ په سبب دنقل :هغه ته وايی چي د يوه حرف حركت د يوعذر د وجه څخه د نقل وروسته و

ماقبل ته وركول سی لكه :په حوء ب او جيئل كي دهمزه حركت نقل كړي دي او ما قبل ته يی وركړي دي تردغه وروسته يي همزه حذ ف كړي دي نوحوب او جيل ځني جوړ سوه .

۲ـ په سبب دالتقاء د ساكنين:هغه ته وايی چي داجتماع د وجهي څخه يوحرف ته حركت وركړل

سوی وي لكه: په لواستطعنا او دعو الله كي همزه وصلي په درج د كلا م كي حذف سوه بيا التقاء ساكنين راغله يعني واو سين نو بيا واو ته حركت وركول سو په نتيجه كي لو استطعنا او دعوالله سول .

۳ـ په سبب د متا بعة: هغه ته وايی چي حرف ته حركت وركول سي چي د بل تابع كړل سي يعني

Maktaba Tul Ishaat.com

که د مُتَابِع او مُتَابَع د واړو مفرد د فعلة پروزن وي نو د دوي جمع د فعلا ت پر وزن باندي راځي لکه :جوزات او بيضات دا په اصل کي جوزات او بيضات وه د تمرات د متابعت د وجهي څخه واو يا ته حرکت ورکړل سو.

(۲ـ فائده)

داوهم شرط متعلق:په حکم دعين د کلمي مطلب دا دي چي د ناقص دلام کلمه به مکرر وي

نو اوس اول حرف په ما بين کي سو نو په دي سبب دي دعين د کلمي پر منزله سو اودوهم حرف د مخکي والي په وجه دلام پر مقابله سولکه : ارعوو اول واو که څه هم دلام کلمه ده ليکن د تکرار په وجه دی په وسط کي راغلي نو اوس دي دعين په حکم کي سو نو اوس که چيري په عين کلمه کي اعلال وکړل سي نوبيا په دوو اصلي حروفو کي پر لپسي اعلا ل به راسي او دا جائز نه دي.

(۳ـ فائده)

داتم شرط متعلق:د مده زائده څخه مراد هغه حرف دي چي نه خو د کلمي جز وي

او نه پريو خاص معنا باندي دلالت کوي لکه :جواد، طويل ، اوغيور که چيري په دوي کي تعليل وسي نو لازم به سي دا خبره چي مده دي خودي پا ته سي اوکم حرکت چي دی مده ګرځولي دي هغه دي حذ ف سي کنه نو قانون نه جاري کيږي لکه :تدعون او ترمين چي په اصل کي تدعوون او ترميين وه دلته واو اوياء تر هغه مده زائده مخکي دي کم چي د جمعيت اوتانيث معنی ورکوي.

(۴ـ فائده)

ديولسم شرط متعلق: ياء مشدده عامه ده خواه که ياء نسبت وي او که ياء مصدريه وي ،که چيري

په دغو صغو کي تعليل وسي نوترياء مشد ده مخکي چي کمه کسره مطلوب ده هغه به پاته سي.

(۵ـ فائده)

که چيري د ياء مشد ده سره تاء زياته کړل سي نودغه ياء ته مصدريه وايي لکه : فاعلية

فاعل کيدل.

(۶ـ فائده)

د دولسم شرط متعلق : كه چيري په دغه نون کی تعليل وکړل سي نوترنون مخکي چي کمه فتحه په څلورو صيغو کي لازمه ده پر خپل حال باندي به پاته نه سي خلا ف وضع کار لازميږي.

(۷ـ فائده)

دڅوارلسم شرط متلعق .:د فعلا ن او فعلی په وزن کي د اعلال نه کولو وجه داده چي په دغو دواړ وزنو کي حرکت معنوي لازم دي نو په لفظ کي به هم متحرک وي چي پر معنوي متحرک والي باندي دلالت وکړي.

(۸ـ فائده)

د شپاړلسم شرط متعلق : واو يا که چيري په مقابله کي دلام کلمي د ملحق وي نو بيا قانون جاري کيږي لکه قلسی او تقلسی چي د د حرج او تد حرج ملحق دي په اصل کي قلسو او تقلسووه .

قوله : و د رجيل ولواستطعنا سلا مت ماند زيراکه حرکت واو وياء عرضي ست لا زمي نيست الخ :

ترجمه: په "جيل" او "لوستطعنا" کي واو اوياء سالم پاته سوه ځکه حرکت د واو اوياء عارضی دي چي د "جيل" د همزي څخه ورته نقل سوي دي چي اصل يي "جيئل" وو او "لوستطعنا" کي د يوځاي والي د دوساکنينو په وجه دي چي يو واو دی او بل سين دي او په "ليقولن" کي ياء سالمه په ته سوه ځکه په دا غه کلمه کي مخکي ترياء مفتوح حرف نسته لام چي هغه د داغی کلمي نه دي او په "عصوان" او "رحيان" کي وو ياء سالم پاته سوه ځکه تردوي وروسته الف د ضمير دي او په "اخشين" کي ياء سالمه پاته سول ځکه دا محمول دي پر "اخشيا" باندي ځکه د مشابهت په وجه چي د دوي په ما بين کي دي هغه دا دي چي وجوب د فتحي د مخکي د ملحق د دوي دي او په "سوادٌ، بياض" کي واو اوياء سالم پاته سول ځکه تردوي وروسته حرف لازم الوقوع دی مخالف حکم دي د "دعت" او "رمت " چي د لته واو اوياء په الف بد ل سوه او بياحذ ف سوه ځکه تحقوق د تاء په دغه ځايي کي لازمي نه دي جلا والي يي جائز دي او په "عور" او "حور" او "عين" او "اجتور" کي واو اوياء سالم پاته سوه ځکه دا محمول دي پر "اعور" او "احور" او "اعنی" او"تجاور" باندي چي د دوي معنی يوه ده او په "حيوان" او "موتان" کي واو ياء سالم پاته سول ځکه مصد ر يي پروزن د فعلان دي او په "حيدا" کي ياء سالمه پاته سول ځکه مصدر يي پروزن د فعلی دي او په "قوي" او "طوي" کي واو سالم پاته سو ځکه چي دلام په کلمه کي

Maktaba Tul Ishaat.com

اعلال سوي دي او هرچي صحيح پاته کيدل د واو په "قودٌ" او "خونة" کي دا شاذ دي لکه څنګه چي اعلال په "طائيٌ" کي لزوماً دي اوپه "جيل" کي جوا زاً دا شاذ دي.

تشريحات: د لته لابدي ده د پيژند لو څخه د سوال او جواب :

سوال: په جيل او لوستطعنا کي دي واو اوياء په الف سره ولی نه کړل بدل؟

الجواب: ځکه چي د دوي حرکت عارضي دي لازمي نه دي ځکه جيل په اصل کي جيئلٌ وو دهمزي حرکت يي نقل کړي وياء ته ، او په دوهم کی واو په اصل کي ساکن وو "لْ" وو بيا د يو ځاي والي د دوو ساکنينو په وجه چي يو واو اوبل سين دي نو واو ته يي حرکت ورکي.

سوال: دوه مثالونه يی ولی راوړل يو هم کفايت کوي؟

الجواب: ځکه يي دوه مثالونه راوړل چي حرکت عارضي پر دوه قسمه دي يو منقلبه دي دوهم حاصل سوي وي د التقاء ساکنينو په وجه .

سوال: په ليقولن کي ياء ولی په الف بدل نه کړل؟

الجواب: ځکه د ياء ماقبل د داغی کلمي مفتوح نه دي بلکي لام د تاکيد دي.

سوال: په عصوان او رحيان کي ولي واو اوياء په الف سره بدل نه کړل؟

الجواب: ځکه تردوي وروسته الف د تثنيي دي.

سوال: په دعوا او يدعيان او اخشيا کي واو اوياء ولي په الف سره بدل کړل؟

الجواب: تردوي وروسته الف د ضمير دي.

سوال: الف د تثنيه او الف د ضمير څه فرق دي؟

الجواب: الف چي کله په اسم کي راسي هغه ته الف د تثنيي وايي او چي کله په فعل کي راسي هغه ته الف د ضمير وايی .

سوال: په اخشين کي ولي ياء په الف بد له نه سوه ؟

الجواب: ځکه دا محمول دي پر اخشيا باندي او وجه د حمل يي دا ده چي د دواړو په اخيره کي الحاق راغلي دي د اخشيا په اخيره کي الف د ضمير دي او د اخشين په اخير کي نون د تاکيد دي چي د دواړو مخکي حرف مفتوح کول وا جب دي.

سوال: په سوادٌ او بياضٌ کي واو اوياء ولي په الف بدل نه کړل ؟

الجواب: ځکه تردوي وروسته داسي حرف ساکن وو چي هغه لازم الوقوع دی يعني الف ساکن وضعي دي حرکت نه قبلوی.

سوال: په دعت او رمت کي ولي واو اوياء په الف بدل کړل او سره د دي چي تردوي وروسته ساکن حرف دي .

الجواب: ځکه دا لازم نه دي جلا والي يی روادي.

سوال: په عور او حور او عين او اجتور کي ولي اعلال نه دي کړي؟

الجواب: ځکه د ا محمول دي يعني د دوي عد مي اعلال حمل دي پر اعور او احور او اعينَّ او تجاور باندي او وجه د حمل يي دا د ه چي د دوي معنی يوه ده عور ، ړوندوالي، پريښول ، او د باندي وتل، د حور د سترګو د توربيخی توروالي، او د سترګو د سپين بيخي سپين والي ، عين د سترګو پراخوالی اجتور يو د بل سره ګاونډ يتوب کول د مزيد هم دغه معنی ده .

سوال: په حيوان کي ولي اعلال نه دی کړي؟

الجواب: ځکه مصد ريی پروزن د فعلانٌ دي او بل په دوي کي تحرک معنوي لازم دي او په لفظ کي پريښو وي چي د لفظ تحرک د معنی پر تحرک دلالت وکړي.

سوال: "موتانٌ" کي ولي اعلال ونه کړي سره د دي چي سکون معنوي لري؟

الجواب: دا محمول دي پر حيوان باندي وجه د حمل يي يو د بل نقيض دي.

سوال: په حيدَ کي ولی اعلال ونه کړی؟ الجواب: مصد ريي پروزن د فعلی دي.

سوال: په قوي او طوی کي ولي اعلال نه کړي؟

Maktaba Tul Ishaat.com

الجوب: ځکه د دوي دلام په کلمه کي اعلال سوي دي بيا توالی د اعلا لينو را تلل د، "قوي" اصل "قوِوَ" او د"طوی" اصل "طوىَ " وو .

سوال: په "قوادٌ" او "خونةٌ" کي ولي اعلال نه دي کړي؟

الجواب: دا شاذ دي يعني خلاف القياس دي.

سوال: په طائيٌ کي لزوم د اعلال او په يا جل کي جواز ولی دي؟ الجواب: دا شاذ دي.

نوټ : "استطَعْنا" په اصل کي اِستطوَعنا وو مصدريي اِسْتَطَوَعٌ وو بيا واو په الف بدل سو او اخير کي تاء را وړل استطاعة سو چي مجرد مصد ر يي "طوعٌ "بيا طاعةٌ سو د استفعال باب.

نوټ: اِجْتور د افتعال د باب ما ضي دي ، اعوَرَّ اِحْوَرَّ اِعْيَنَّ" د افعلالً د باب ما ضي دي تجاور د تفاعل د باب ما ضي دي عور او عين دعلم د باب ما ضي دي او حور د سمع د باب ما ضي دي.

نوټ: "خَوَنَةٌ" جمع مکسر د"خا ئنٌ" اسم فاعل ده.

قوله : قلن د راصل قوَلْنَ بوده است نقل کرده ازقوَلْنَ قوُلْنَ آورندالخ:

دا شپاړلسم قانون دي: ترجمه : قلن په اصل کي "قوَلْنَ" وو بيا د "قَوَلْنَ" څخه نقل کي "وقَوُلْنَ" ته او واو حرف علت ضعيف وو حرکت د ضمي پر ده ثقيل وو نو هغه حرکت يی ما قبل ته ورکي وروسته تروړلو د حرکت واو يي وغورځوي نو "قلْنَ" سو،

سوال: څه رکم دي د"قولنَ" څخه" قوُلْنَ" ته نقل کړي؟ جواب: ځکه که چيري پر خپل اصل باندي پاته وايي او واو الف ګرځيد لي وايي او بيايی حذف کړي وايي نو پر حذف به يی د ليل نه وايی.

تشريحات: د لته لابدي ده د پيژند لو څخه د څلورو شيانو:۱ـ فوائدي.۲ـ د قانون حکم.۳ـ شرايط.۴ـ امثله.

(۱۶ـ دالتقاء ساکنين قانون)

د دي قانو ترمخ يو فايده ازده کول ضروري ده .

اول بحث په بيان کي د فوائدو:

۱ـ فايده:

التقاء ساکنين پر دوه قسمه دي:۱ـ علي حده .۲ـ على غير حده.

على حده تعريف:هغه ته وايي چي په هغه کي دغه دري شرطونه موجود ووي:١ـ ساکن اول به مده او يا ياء د تصغير وي.٢ـ ساکن ثاني به مدغم وي.٣ـ يوه کلمه به وي.لکه : احمارّ.

دعلی غير حده تعريف: که چيري په دغه درو شرطو کي يوه شرط او يا دوه شرط اويا دري سره نستي سي نوالتقاء ساکنين ته على غير حده ويل کيږي.

دالتقاء ساکنين د پاره اوه ـ٧ـ صورتونه دي:

١ـ	انتفاء داول شرط	لکه يخصم
٢ـ	انتفاء د دوهم شرط	لکه قالن
٣ـ	انتفاء د دريم شرط	لکه اضربون
۴ـ	انتفاء داول اودوهم شرط	لکه:مدد
۵ـ	انتفاء د دوهم اودريم شرط	لکه:اضربواالقوم
۶ـ	انتفاء داول او دريم شرط	لکه:لتدعون
٧ـ	انتفاء د ټولو شرطو	لکه:قل الحق

د دي قانون د پاره پنځه حکمونه دي او اول حکم دعلی حد ه دپاره دي

اوبا قي څلور دعلی غير حده دي داول حکم د پاره يو شرط دي او د دوهم حکم د پاره دوه شرطونه دي او د دريم حکم د پاره دری شرطونه ،اود څلرم او پنځم حکم دپاره څلور څلورشرطونه دي.

١ـ حکم: التقاء ساکين پرخپل حال پر يښول واجب دي.

شرط: التقاء ساکنين به على حده وي احترازي مثال: قلن.اتفاقي مثال:احماراواحمور.

٢ـ حکم:التقاء ساکنين پرخپل حال پريښول واجب دي .

١ـ شرط: التقاء ساکنين به على غيرحده وي ،احترازی مثال: احمار او احمرو.

٢ـ شرط: په حالت د وقف کي به وي ،احترازی مثال: قلن اتفاقي مثال: غفور رحيم.

(٢ـ فائده:)

د حالت د وقف څخه مراد هغه سکون دي چي د وقف په وجه سره پيد ا سوي وي نه د جوازمو او داسي بله وجه ځکه چي دغه چي حرف په حقيقت کي متحرک وي.

Maktaba Tul Ishaat.com

۳ـ حکم:د دوو ساکنینو څخه اول حذف کول واجب دي.

۱ـ شرط:د مخکي په شان دي.۲ـ شرط:په حالت دوقف کي به نه وي، احترازي مثال:غفوررحيم.

۳ـ شرط:د دوو ساکنینو څخه به اول ساکن مده او یا نون خفیفه وي ،احترازي مثال: یخصم دي.اتفاقي مثال:د قالن څخه قلن بیا قلن ویل واجب دي.

۴ـ حکم: د دوو ساکنین څخه اول ساکن ته حرکت ورکول واجب دي.

۱ـ شرط:دوه اول شرطونه یی د مخکي په شان دي.۳ـ شرط:د دوو ساکنین څخه اول به مده او یا نون خفیفه نه وي،احترازی مثال: قا لن دي.

۴ـ شرط:د دوو ساکنین څخه به اول ساکن د کلمي په اخرکي به ،احترازی مثال:یخصم دي.

اتفاقي مثال:د قُلْ اَلْحَقُّ څخه قُلِ الْحق ویل واجب دي.

۵ـ حکم: د دووساکنین څخه اول ساکن ته حرکت د کسري ورکول واجب دي.

۱ـ شرط: اول دري شرطونه یي دمخکي په شان دي.

۴ـ شرط: د دوو ساکنین څخه به اول ساکن دکلمي په اخره کي نه وي ،احترازي مثال:قل الحق دي.

اتفاقي مثال:د یختصم څخه یخصم ویل واجب دي.

امثله: اِرْتَبْتُمْ، اِرْتَبْتَ،اِنْقَدَ، اِخْتَرْنَا، اُنْصُرُوْالْقَوْمِ، اِقْرَءِ الْکِتَابَ، بَلِ ادَّارَکَ، اَمِ ارْتَابُوْا.

قوله : وکذالک بعنَ که دراصل بیعن است نقل کرده ازبیعن اورد ند .الخ:

اوه لسم قانون ترجمه: همده غه رکم "بعن" په اصل کي "بیعن" وو نقل یی کي د"بیعن "څخه و"بِیعْن"ـَ ته او حرکت د یاء یي مخکي حرف ته ورکړي وروسته تروړلو د حرکت دوه ساکنه یوځاي راغلي اول یی حذ ف کړي "بِعْنَ" سو یا مورِ وایو چي واو اویاء په الف بد ل سوه بیا الف یي وغورځوي او مخکي د حرف علت (یعني مخکي حرف) مو مضمومه کي په "قُلْنَ " کي او مکسور مو کي په "بعنَ " کي.

نوټ: د لته که څه هم مصنف صراحتاً قانون نه دي ذ کر کړي لیکن مورِ د اسنتیا د پاره ذ کر کړي.

تشريحات: د لته لابدي ده د پيژند لو څخه د څلورشيانو:۱ـ سوال او جواب.۲ـ د قانون حکم.۳ـ شرايط.۴ ـ امثله.

اول بحث سوال اوجواب:

سوال: په "قُلْن" او "بعن" کي واو او ياء د عين د کلمي پر ځاي دي او دواړه مفتوح دي او بيا دغه فتحه په واو کي په ضمي او په ياء کي په کسري سره څنګه بدل سوه ؟

الجواب: ځکه چي د "قال" په قانون واو ياء په الف بد ليد ل غو ښتل او دغه الف بيا د يوځاي والی د دوساکنيو په وجي غو ښتل چي حذ ف سي نو بيا دلالت نه وو پر حذ ف د واو او ياء ځکه چي ما قبل د واو ضمه او د ياء کسره نه وه چي د واړه مفتوح دي نو بيا مو په واو کي ضمه او په ياء کي کسره راوړل چي دلا لت وکړي پر حذ ف د واو اوياء.

دوهم اود ريم او څلرم بحث:

(۱۷ـ د خِفْنَ او بِعْنَ قا نون:)

د دي قانون دپاره يوحکم او پنځه شرطونه دي:

حکم: په فعل ما ضي کي فاء کلمي ته حرکت د کسري ورکول واجب دي.

۱ـ شرط:واو به مکسوره وي او يا ء به مطلقا وي يعني پر ياء که حرکت د ضمي

اوکه د کسري ،احترازي مثال:قول طول دي د لته واو مکسورنه دي.

۲ـ شرط: په ثلا ثي مجرد کي به وي احترازي مثال:اطرف دي د لته دا ثلا ثي مجرد نه دي.

۴ـ شرط:په اجوف کي به وي،احترازي مثال:رمت دي چي په اصل کي رميت وو داناقص دي.

۵ـ شرط:واو اويا به الف سوي وي بيا به حذف سوي وي ،احترازي مثلا: خاف او باع دي په

اصل کي خوف بيع وو د لته واو اوياء په الف بدل سوه ليکن الف نه دي حذف سوي.

اتفاقي مثال د واو :خِفْنَ دي چي په اصل کي خَوِفْنَ دي.د ياء مفتوحه اتفاقي مثال: بِعْنَ دي ،د ياء مکسوره اتفاقي مثال: طِبْنَ دي ،د ياء مضمومه اتفاقي مثال: هَبْنَ دي چي په اصل کي بَيُعْنَ ، طَيُبْنَ ، هيئن وه.

(فائده:)

Maktaba Tul Ishaat.com

داول شرط متعلق: د واو کسره عامه ده که په ماضي که وي لکه مخکي چي په مثالوکي ذ کرسوه

او که په ماضي کي نه وي بلکي د ماضي په مضارع کي واو مکسوره وي هم دغه قانون جاري کيږي لکه :طوح يطوح،

اتفاقي مثال: طحن دا په اصل کي طوحن وو د ضرب د باب څخه دي، نوادرالاصول.

امثله:بِعْتُمْ،طِبْنَا، جِئْنَ، سِلْنَ، سِلْتَ، عِبْتَ، شِبْنَا، زِدْنَ، زِدْنَا، طِبْنَ.

قوله: قانون هر واوي او يايي که د رما ضي ثلاثي مجرد الف کرد د ويپتد حرکت ما قبل اورا موافق او کردا نند الخ :

اتلسم قانون ترجمه : قانون قاعده دا ده چي هرواو اوياء چي په ماضي ثلا ثي مجرد کي الف وګرځي او بيا حذ ف سي حرکت د مخکي د دوي د دوي موافق وه ګرځوه او هرچي "خِفْنَ" دي حرکت د واو يی مخکي حرف ته ورکي او په الف بدل يي نه کړي دا خلاف القياس دي ،

سوال: واو يي څه رکم وغورځو يي ؟

الجواب: هرځاي چي دوه ساکنه على غير حده وي اول د دوي څخه مده وي (او دوهم مدغم نه وي) نو اول حذ ف کړه ، مثال: "دَعَتْ رَمَتْ" او ځينو ويلي دي چي هغه اخفش او دهغه اتباع دي چي هرځاي دوه حرف علت ساکن سره راسي لکه څنګه چي مور ووِيل يعني اول مد ه او دوهم مدغم فيه نه وي اول اصلي دوهم زائده وي بايد اصلي حذف کړي ځکه زائده علامه ده او علا مه نه حذ ف کيږي او ځينو ويلي دي چي هغه خليل او سيبويه دي چي دوهم بايد حذف کړي ځکه زائد ښه ترا حقدار دي په حذ ف سره نو د خليل او سيبويه پر مذهب محذوف په دي مثال کي "مَقُوْلٍ " واو "مَفْعُلٍ" دي او پر اول مذهب باندي چي هغه د اخفش دي خا ص دعين کلمه حذف سوي ده چي هغه واو دي په "مقولٍ کي.

تشريحات: د دي قانون د ياء اجراء د بعن په قانون کي وه سوه ،

د لته صرف د واو مثال ليکونو ځکه مو دا قانون د قلن او طلن په نا مه سره ونوموه:

(۱۸ـ د قُلْنَ طُلْنَ قانون:)

د دي قانون د پاره يو حکم او پنځه شرطونه دي:

حکم:په فعل ماضي معلومه کي د فاء کلمي ته حرکت د ضمي ورکول واجب دي.

۱ـ شرط:واو به غير مكسور وي ،احترازي مثال:خَوِفَ دي د لته مكسوره دي.

۲ـ شرط:په ماضي معلومه كي به وي ،احترازي مثال:يقول دي.

۳ـ شرط:په ثلا ثي مجرد كي به وي ،احترازي مثال:اقومن دي د لته ثلا ثي مز يد دي.

۴ـ شرط: په اجوف كي به وي ،

احترازي مثال: دعت چي په اصل كي دعوت دي د لته واو په ناقص كي دي .

۵ـ شرط:كم واوچي په الف سره بدل سوي دي هغه به ساقط سوي وي ،

احترازي مثال:قال دي چي په اصل كي قول وو د لته چي كم واو الف سوي دي هغه ساقط سوي نه دي.

اتفاقي مثال:د قلن اوطلن څخه قلن اوطلن دي چي په اصل كي قولن اوطولن اود قال په قانون قالن طالن سوبيا دالتقاء ساكنين په قانون سره قلن طلن سوه بيا په هم دغه قانون سره قلن طلن سوه .

امثله: مُتْنَ، قُلْنَا، طُلْتُنَّ، دُ رْتُنَّ، طُلْتَ، كُنَّا ،سُقْنَا، ثُبْتُ، عُزْتُ، نُمْتِ.

قوله: وبدا نكه حركت عارضي درحكم سكون ست وحركت عارضي آن بودالخ:

ترجمه: پوه سه اى طالبه چي حركت عارضي په حكم د سكون كي دي او حركت عارضي هغه دي چي متحرك كي يوه حرف او حق د ده سكون وي د ضرورت په وجه متحرك سوي وي نو د دي وجي ته ووايه "قُلْ الْحقَّ" معنى واوي حق "وبع الثوب" معنى رانيسه جا مه ياي خرڅه كه او "دعتا" يعني بيله راگرځولو د محذوف او مخالف حكم دي د "لم يقُوْلا"، او دا خبر ثابته هم ده ځكه چي جزم وا قع دي پر نون د تثنيي باندي چي د"لم يقُوْلا " اصل "يقولان" وو بيا په جزم كي نون ساقط سو او دغه جزم پرلام نه دي وا قع سوي او هم دغه ركم "قولا " ځكه بناء تا بع داري كوي د اعراب د مستقبل او هرچي "قولن" دي په را گرځولو كي د حرف محذوف دا محمول دي پر "قُوْلا" باندي لكه څنگه چي مخكي په "اخشين" كي تير سوي دي او په "دعوالله" او" قل الحق" كي حذ ف نه كړل يوده ساكنينو څخه او اخير د كلمي ته يي حركت وركي ځكه اول د دوي څخه مده نه وو ان شاء الله تعالى د دي حكم به په مضاعف كي راسي والله اعلم چي مورِ به وروسيرو او كنه.

دوهم وار د خط نويسي په وخت كي د الله شكرگذار يم چي الله د مضاعف وشرحي ته ورسولم هم دغه اوس تاريخ دي:۱۶ـ ۸ـ ۱۳۹۳.. د شپي يولس بجي څوارلس دقيقي.

Maktaba Tul Ishaat.com

او همد ا اوس تا ریخ چي بیا کمپیوټر ته نقل سو :۲۸ شوال:۱۴۴۲.. چي قریب اوه کاله وروسته کیږي لله الحمد.

تشریحات: د لته لابدي ده د پیژند لو څخه د تحقیق:

بدا نکه حرکت عارضي الخ

د ا د سوال مقد ر جواب دي

سوال: چي کم جواب ته په کتاب کي ورکړي چي حذ ف د واو او یاء او د الف د وجي د التقاء ساکنینو کړي ده په قل او بع او نور کي په قل الحق او بع الثوب کي خوالقتاء د ساکنینو د فعه وه ځکه په دوي کي یو حرف متحرک سو نو پکار ده چي واو اویاء او الف بیرته راوګرځول سي؟

الجواب: مصنف کوي چي حرکت پر دوه قسمه دي:۱ـ اصلي.۲ـ عارضی. دلته حرکت عارضي دي او حرکت عارضي په حکم د سکون کي دي ګواکي دغه متحرک حرف ساکن دي نو ځکه مو راونه ګرځول او دغه تحرک د دي ساکن چي په هرسبب سره وي.

"لم یقُوْلا: دا ده د سوال مقد ره جواب دي.

سوال: دا دي چي په "لم یقولا" کي د لام حرکت عارضي دي ځکه چي حرف جا زمه عمل پکښي کړي دي خو بیا هم دي متحرک دي په کار دي چي د لته هم حرف محذوفه چي واو دي نه وایي راګرځید لي او سره د دي چي تاسي راګرځولي دي؟

الجواب: مصنف ورکړي حاصل د جواب دا دي چي د لته دلام حرکت عارضي نه دي بلکي اصلي دي ځکه حرف جازمه په تثنیه کي نون غورځوي نه حرکت نو ځکه مو حرف محذوفه راوګرځوي او دغه رکم په "قولا" کي هم دلام حرکت اصلي دي عارضي نه دي.

سوال: مصنف وای چي بناء تابع د اعرب ده او سره د دي چي یود بل نقیض دي؟

الجواب: د لته بناء څخه مراد مصدر مبني د پاره د مفعول دي او هغه بناء مراد نه ده چي هغه مقابل د اعراب ده یعني د ا مرحاضر بناء تابع دي د اعراب د مستبقلي مجزومي یعني لکه څنګه چي په وخت د دخول د جازم د مضارع مفرد څخه حرکت او د تثنیه او جمع مذ کري او واحدي مؤنثیي څخه نون غورځوي هم دغه رکم په امر حا ضر کي غورځي په وخت کي د دخول د جازمه .

قوله: اما قوْلَنَّ: دا د سوال مقد ر جواب دي.

سوال: دا دي چي په قوْلنَّ" کي خو دلام حرکت عارضي دي بيا دی ولي واو محذوفه راګرځولي دي؟

الجواب: مصنف ورکي حاصل: چي دا محمول دي پر قولا باندي يعني په "قولا" کي واو راوګرځيدي دلته مي هم راورګرځوي او وجه د حمل يي په اخشين کي تيرسوه.

دَعْوَالله: دا د سوال مقدره جواب دي.

سوال: دا دي چي په "دعوالله، او قل الحق " کي د واو او لام حرکت عارضي دي نو التقاء د ساکنينو باقي ده نو پکار وه چي واو لام دي حذ ف کړي وايي؟

الجواب: مصنف ورکړي حاصل: چي حذ ف کول د اول د ساکنينو مشروط دي په دي شرط سره چي مده به وي او د لته مده نه دي.

قوله: قيل دراصل قُوِلَ بود حرکت واو بقاف دا دند الخ :

نلسم قانون ترجمه: "قيل" په اصل کي "قُوِلَ" وو حرکت د واو يی قاف ته ورکي بيا نو واو ساکن ما قبل يي مکسور دغه واو يي په ياء بد ل کړي قيل سو.

نلسم قانون: هروو او ياء چي مضمومه او يا مکسور وي ، په فعل متصرف کي وي او ياء په متعلق کي د فعل متصرف کي وي او په ما بين کي وي او ياء په حکم کي د ما بين وي او په اصل کي سالم نه وي پاته سوي او مخکي حرف يی مفتوح نه وي د دغه واو او ياء حرکت ما قبل ته ورکه مثال لکه : "قيل وبيع".

تشريحات: د لته لابدي ده د پيژند لو څخه د پنځو شيانو:۱ـ تحقيق.۲ـ د قانون حکم.۳ـ شرايط.۴ـ امثله. ۵ـ مختلف فوائدي.

اول بحث تحقيق: د فعل متصرف تعريف:

فعل متصرف هغه فعل دي چي تثنيه او جمع او تذ کير او تا نيث يی راتلي سي او يا دا سي فعل چي دهغه څخه څوارلس صيغي د ماضي، او مضارع ،او اومر ،او نهي، ورڅخه بناء وي

په اول تعريف د فعل څخه فعل تعجب ورڅخه خارج سو او په دوهم تعريف کي نعم او بئس او عسی خارج سول چي فعل متصرف څخه نه دي.

Maktaba Tul Ishaat.com

يا متعلق: اصل په دي اعلال کي فعل دي ځکه هغه ډ ير ثقيل دي او په اسم کي نه کيږي مګر که محمول پر فعل باندي وي په هغه کي کيږي او هغه پر دوه قسمه دي:١ـ اول هغه اسماء دي چي په فعل پوري متصل وي لکه مصد ر او ظرف، اسم فاعل، اسم مفعول، .٢ـ هغه اسماء دي چي د فعل سره د مباينة سره سره بيا هم موازن وي لکه: "مضروبٌ" چي د"يضرب" سره موازن دي او" ضارب" د "يضرب" سره موازنة لري او مباينة يي دا دي چي د فعل سره په دا سي زيادت يا بُنية سره مخالف وي چي هغه د اسم د مخصوصاتوڅخه وي لکه :مفعل او تفعل په کسره.

که د مصنف په تعلق سره مراد هغه وي چي د واړو نوعينو ته عام وي خو ښه تربښه او که يې مراد اتصال وي لکه متبا در هم دي نو د دوه قسمه مثالونه وزي خو ويل کيدلای سي چي دا ده د مبرد پر مذهب بناء دي ځکه دا اعلا ل د اسماء متصله ما سوی په نورو کي روانه دي او حمل د تعلق پر هغه چي يوازي دوهمي نوعي ته شامل وي ښکاره نيمګړ تيا ده.

اومتوسط وي اويا په حکم د توسط کي) اول دا سي چي د عين پر کلمه وي دوهم دا چي دلام پر کلمه وي مکر په اخيره کي د کلمي دا سي يوه شي پيوسته وي چي په ما قبل پوري لکه جز دا سي ګرځيد لي وي لکه هغه ضمائر چي د ما ضي او مضارع په اخيره پوري راځي همدا رکم لکه: علا مي د تثنيه او د جمع چي په اخير کي د اسم راځي.

دوهم دريم اوځلرم بحث :

(١٩ـ د قِيْلَ اوبِيْعَ قانون:)

د دي قانون د پاره دوه حکمونه دي داول حکم د پاره دري ناقص شرطونه دي

اود دوهم حکم د پاره دوه کامل شرطونه دي.

١ـ حکم: نقل حرکت حذ ف اشمام دري سره جائزدي.

١ـ شرط: په فعل حقيقي يا حکمي کي به وي ،

احترازي مثال:قول او بيع دانه فعل حقيقي دي اونه حکمي.

٢ـ شرط:واو اوياء په اصل يعني ماضي کي به سالم نه وي ،

احترازي مثال: عور او صيد د دي په اصل کي واو ياء سالم دي.

۳ـ شرط: واو اوياء به دهمزي څخه بدل سوي نه وي ،

احترازي مثال:سول او مستهزيون دي چي په اصل کي سئل او مستهزؤن دي.

دنقل حرکت اتفاقي مثال:دقول او بيع انقود او اختير څخه قول بيا د ميعاد په قانون سره قيل ويل واجب دي.

د حذف اتفاقي مثال: د قول څخه قول ويل واجب دي.

داشمام مثال به په فائده کي راسي.

(۱ـ فائده:)

اشمام په لغة کي په يو چا باندي يوشي بوي ول، اوپه اصطلاح کي: د اواز څخه بغيرفقط

په شنډانو سره د حرکت وطرفته اشاره کول يعني د حرکت د ويلو په وخت کي چي شنډان څنګه جوړيږي يا نول کيږی هغه رکمه شنډان نيول او حرکت په ويل ،د لته داشمام مطلب دادي چي د فاء د کلمي کسره د ضمي وطرفته ما ئله کړل سي او وويل سي.

(۲ـ فائده:)

د نقل حرکت لغة افصح دي او د حذف حرکت لغة ضعيف دي.

۲- حکم: نقل حرکت او اثبات حرکت دواړه جائز دي .

۱ـ شرط:په تفعلين ناقص کي به وي ،احترازي مثال:تقولين دي دا ناقص نه دي.

داثبات اتفاقي مثال:د تدعوين څخه تدعوين ويل جائز دي.

د نقل حرکت اتفاقي مثال: د تدعوين څخه تدعوين ويل جائز دي بيا د ميعاد په قانون سره تدعيين ويل واجب دي بيا دالتقاء ساکنين په قانون سره تدعوين ويل واجب دی.

۲ـ شرط: داسم مفعول ثلا ثي مجرد اجوف ياي باب به وي ،احترازي مثال:مقول دي .

داثبات اتفاقي مثال:د مبيوع څخه مبيوع ويل جا ئز دي .

Maktaba Tul Ishaat.com

د نقل حرکت اتفاقي مثال:د مبيوع څخه مبيوع ويل جائز دي بيا د يوسرد قانون په دوهم حکم سره ما قبل ضمه يي په کسري سره بدل کړل مبيوع ځندي جوړ سو بيا د التقاء ساکنين په قانون سره مبوع سوبيا د ميعاد په قانون سره مبيع سو.

امثله: غِيْضَ ،قُلْنَ،مِطْيَبٌ،قِمْتَ، مَبِيْعٌ،مَبْيُوْعٌ،طِيْبُوْا،قُوْمَ،تَنْهِيْنَ،مِيْمَ،نُوْنَ.

قوله: ويقول ويبيع وتغزين وترمون :

تشريح: دلته که څه هم مصنف قانون صراحتا نه دي ذکر کړي خومور قانون صرحتا ذکر کړي داسانتيا دپاره.

دلته لابدي د پيژند لو څخه د څلور شيانو : ۱ـ د قانون حکم.۲ـ شرايط.۳ـ امثله.۴ـ فوائدي:

اول اودهم او دريم بحث:

(۲۰ـ د يقول يبيع قانون:)

د دي قانون د پاره يو حکم دي او دولس يې شرطونه دي:

حکم:د واو اويا حرکت نقل کول وماقبل ته ورکول واجب دي.

۱ـ شرط:واو او يا به مضمومه او يا مکسوره وي ، احترازي مثال: يقول او يبيع دي.

۲ـ شرط: واو اويا به متوسط يا په حکم د متوسط کي وي ،احترازي مثال:لن يدعولن يرمي دي.

۳ـ شرط:واو اويا به په فعل متصرف اويا د فعل متصرف په متعلقاتو کي وي،

احترازي مثال: قول بيع دي.

۴ـ شرط: واو او يا به په اصل کي سالم نه وي ،احترازی مثال: يعور يصيد دي.

۵ـ شرط:واو او يا به په فعل حقيقي يا حکمي اجوف کي وي

احترازي مثال :د فعل حقيقي:قول ، د فعل حکمي مثال : اختير .

۶ـ شرط: واو او يا به په نا قص تفعلين کي نه وي ،احترازي مثال: تدعوين دي.

۷ـ شرط: واو او يا به د همزي څخه بد ل نه وي ،احترازي مثال: سول مستهزيون دي.

۸۔ شرط: د واو او یا حرکت به دهمزي څخه نقل سوي هم نه وي ،

احترازي مثال: یسویجي اصلي یی یسوء او یجئ دي.

۹۔ شرط: واو او یاء به په داسي کلمه کي نه وي چي ترقانون جاری کد لو وروسته د مشهور فعل هم وزن راسي ، احترازي مثال: تحویل تمییز دي.

۱۰ ۔ شرط: د واو او یا ء ما قبل به مفتوحه وي، احترازي مثال: قول بیع دي.

۱۱۔ شرط: د واو او یاء ما قبل به الف نه وي ،احترازي مثال: قال اوباع دي.

۱۲۔ شرط: د واو او یاء ما قبل به لین نه وي ،احترازي مثال: مقیول اومبییع دي.

اتفاقي مثال: د یقول یبع څخه یقول یبع ویل واجب دي.

امثله:یَطُوْلُ،یَرْضَوْنَ، تُرِیْدِیْنَ، یُثِیْمُوْنَ، فَلَا تَمُوْتُنَّ،نُجِیْبُ،تَجُوْزُ،تَلُوْمَانِ ، یعلون،.

څلرم بحث بیان د فوائدو:

(۱۔ فائده:)

د غه قا نون د ثلا ثي مجرد په ناقصه با بو کي مطلقا جاري کیږي خواه که واو اوياء په اصل کی سالم وي ،اوکنه وي لکه دعوا چي په اصل کي دعوو وو د ده پخپل اصل دعا کي واو سالم نه دي او دغه ډول رخو اوخشو چي په اصل کي رخووا او خشیو وو د دوي په اصل کي رخو خشی کي واو اوياء سالم دي.

(۲۔ فائده:)

د دریم شرط متعلق :دافعال متصرفه څخه مراد هغه افعال دي چي د دوي دپاره واحد تثنیه او جمع راځي لکه ماضي او مضارع امر.

(۳۔ فائده:)

د فعل د متعلقاتو څخه شپږ اسماء مشتقه اومصدرمراد دي:۱- اسم فاعل.۲۔ اسم مفعول.

۳- صفت مشبه.۴۔ اسم تفضیل.۵۔ اسم ظرف. ۶۔ اسم آله.

Maktaba Tul Ishaat.com

(۴ـ فائده :)

د پنځم شرط متعلق: د فعل حقيقی او حكمي تعريف مخكي وګوري.

(۵ـ فائده:)

د نهم شرط متعلق: تحويل او تمييز دا دوړاه د تفعيل د باب مصادر دي د يقول په قانون سره

تحويل او تمييز ځندي جوړ سول ، بيا د تحوويل څخه د ميعاد په قانون تحييل جوړيږي او بيا دوو ياګانو په مابين كي التقاء ساكن راځي اوله ياء دمده والي په وجه حذ ف كيږي نو تحيل او تميز ځني جوړيږي ليكن دي د دغه اعلا ل په صورت كي د مشهور فعل تبيع هموزن ګرځي په دي سبب پدوي كي د يقول قانون نه جاري كيږي.

قوله: ود را دور او اَعْيَنٌ اعلال نكرد ند زيراكه نه فعل ست او نه متعلق فعل الخ :

ترجمه: په "اَدور" او "اعين" كي اعلا ل وه نه كي ځكه چي نه فعل دى او نه متعلق د فعل دي او په "ترمي" او" رمي" او "يدعو" كي حركت د ياء او واو مخكي حرف ته يي نه كي ور ځكه چي دا په طرف كي دي او په "جهور" او "يحيي" او" يستحيي" كي د واو او ياء حركت مخكي حرف ته نه كي ور ځكه چي د دوي په اصل كي چي ما ضي معلوم ده سالم پاته سوي دي او په "قوي" كه د واو حركت يي مخكي حرف ته نه كي ور ځكه چي مخكي حرف يى مفتوح دي (الا د پاره د استدراک دي د مخكي عبارت څخه د پيدا سوي توهم) دي وايي دغه نقل د حركت ومخكي حرف ته په ما ضي كي دا سي ما ضي چي حرف علت يي مكسور وي او مخكي حرف يي مضمومه وي لازم نه دي بلكي جائز دي او دغه ركم حذ ف د حركت او اشمام د واو هم پكښي جائز دي، او په اشمام كي به يي ته وايي د"قيلَ " څخه " قُيْلَ" او په حذ ف كي به يى ته وايي "قول" او په اشمام كي به يي ته وايى د "بيع" څخه "بُيْعَ" او په حذف د حركت كي به يي ته وايى" بُوْعَ" ما سوي د دغه ما ضي مجهولي څخه په نور وكي نقل د حركت وماقبل ته واجب دي.

تشريحات: د لته لابدي ده د پيژند لو څخه د دو شيانو :۱ـ تحقيق.۲ـ سوال او جواب:

اول بحث تحقيق: مصنف چي كله د قانون د اجراء څخه فارغ سو نو شروع يي وكړل په فوا ئدو د شرطو مذ كوره په قانون كي:د "ادورٌ، او اعينٌ"

ادورٌ " جمع د "دار" ده په معنی د سراي او کور او قبيلي ، او "اعينٌ" جمع د"عين" ده په معنی د سترګو او د زنګاو د تيکي او د لمر تيکي او جاسوس او غيره ته وايي په دي کي ځکه اعلا ل نه دي کړي چي دا نه فعل دي او نه متعلق د فعل دي.

دوهم بحث سوال او جواب:

سوال: په "يرميْ ،او رُمیَ ،او يدعُوْ " کي دي ولي اعلا ل نه دي کړي؟

الجواب: ځکه د ا په طرف کي دي په وسط کي نه دي.

سوال: په "جَهْوِرَ" او "يُحْيِيْ" او "يَسْتَحْيِيْ" او "مُحْيِيْ" کي ولي اعلا ل نه دي کړي؟

الجواب: ځکه د دوي په ما ضي کي اعلا ل نه دي سوي يعني په ما ضي معلومه کي هغه اصل ده په اعلال کي.

سوال: په "قوي" کي دي ولي اعلا ل نه دي کړي؟

الجواب: ځکه مخکي حرف د واو مفتوح دي.

سوال: مصنف نقل د حرکت وما قبل ته مطلق ذ کر کړي دي نه په قيد مقيد د وجوب او نه په قيد د جواز سره نو کم شي چي مطلق ذ کر سي د هغه انصراف وفرد کا مل ته کيږي او فرد کا مل يی وجوب دي نو په د غه مخکي مذ کورو مثالو کي به نقل د حرکت وا جب وي؟

الجواب: دا سي نه دي بلکي په هغه ما ضي کي چي حرف علت يي مکسور وي او مخکي حرف د حرف علت مضمومه وي په هغه کي وا جب نه دي بلکي په هغه کي دري طريقي جا ئز دي:١ـ نقل حرکت.٢ـ حذ ف حرکت.٣ـ اشمام. ما سوي د دغي ما ضي څخه په نورو کي وا جب دي.

نوټ: "جَهْوِرَ" د دحرج د باب ما ضي مجهوله ده "يحيی" د کرم د باب مضارع ده "يستحيی" د استفعال د باب مضارع معلومه ده .

نوټ: "محيی" د "اکرم" د باب اسم فاعل دي.

قوله: يقال دراصل يقول بو ده ست الخ :

Maktaba Tul Ishaat.com

ترجمه : يقال په اصل کي "يُقْوَلُ" ده او د واو حرکت يي مخکي حرف ته چي قاف دي ورکي واو يي په الف بد ل کي" يقالُ" سو قانون يی قاعده هرواو او ياء چي مفتوح وي او د فعل تعجب ما سوي د عين پر کلمه وي او په ما بين کي د دو ساکنين چي لازم وي سکون د دوي لفظاً يعني دواړه ساکنين ملفوظ وي او يا تقد يراً يعني يو د دي ساکنين څخه مقد ر وي، نه وي راغلي، او په لام کلمه کي به يي اعلال نه وي سوي او په اصل کي چي ما ضي معلومه د ثلاثي مجرد ده سالم نه وي پاته او د اسم کله به يي پروزن د افعلُ نه وي او مخکي به يي دا سي ساکن حرف وي چي ښکاره هم وي اوقابل د حرکت هم وي د دغه واو او ياء حرکت نقل که و دغه ساکن حرف ته يي ورکه او واو او ياء الف وګرځوه نو مثال يی "يُقَالُ، او يُباعُ" سوه.

نوټ:يويشتم قانون:

تشريحات: د لته لابدي ده د پيژند لو څخه څلورو شيانو :۱ـ د قانون حکم.۲ـ د قانون شرايط.۳ـ امثله.۴ـ فوائدي.

اول او دوهم او دريم بحث:

(۲۱ـ د يُقَالُ يُبَاعُ قانون :)

د دي قانون د پا ره يوحکم او د يارلس شرطونه دي:

حکم:دواو اوياء حرکت نقل کول اوماقبل ته ورکول او واو اوياء په الف سره بدلول واجب دي.

۱ـ شرط: وو او اوياء به د کلمي په مابين کي وي ،احترازي مثال: يدعويرمي دي.

۲ـ شرط: دواړه به مفتوحه وي ،احترازي مثال: يقول او يبيع دی.

۳ـ شرط:دواړه به په داسي کلمه کي وي چي په ماضي کي اعلا ل سوي وي ،

احترازي مثال:يعور او يصيد دي.

۴ـ شرط: دواړه به په فعل متصرف او يا د فعل متصرف په متعلقاتو کي وي ،

احترازي مثال: ما اقوله دي.

۵ـ شرط: د دوي دواړو ماقبل به حرف صحيح وي،احترازي مثال: قاول بايع دی.

۶ـ شرط: د دوي ما قبل به ساکن وي ،احترازي مثال: قول بيع دي .

۷ـ شرط:دواړه به ښکا ره وي ،احترازی مثال: قول بيع دي.

۸ـ شرط:دواړه به په اسم کي دافعل پر زون باندي نه وي، احترزي مثال:اقول دي.

۹ـ شرط: دواړه به په ملحقه کلمه کي نه وي ،

احترازي مثال:جهور شريف دي.ځکه دغه کلمات د دحرج ملحقات دي.

۱۰ـ شرط:دواړه به په داسي کلمه کي نه وي چي هغه درنګ په معنی سره وي،

احترازی مثال:اسود ابيض دي.

۱۱ـ شرط:دواړه به په داسي کلمه کي نه وي چي هغه دعيب په معنی سره وي،

احترازی مثال:اعور اعين دي.

۱۲ـ شرط:دواړه به داسم الي په صيغه کي نه وي اوياپه بله معنا د دووحقيقي او حکمی ساکنانو په مابين کي به نه وي،احترازي مثال:مقوال دي.

۱۳ـ شرط:دواړه به په داسي کلمه کي نه وي چي د قانون ترجاري کيدو وروسته د مشهور فعل همزون راسي، احترازي مثال:اقوال دي.

اتفاقي مثال: ديقول او يبيع څخه يقال او يباع ويل واجب دي.

امثله:تُقَالِيْنَ، اَقَامَ، تَشَاوُوْنَ، اَعَانَ، مُرَادٌ، يُغَاثُ،مُقَامُوْنَ، يُطَفْنَ،لِيُفَاقُوْا..

څلرم بحث فوائدي:

(فائده:)

د دولسم شرط متعلق:سوال: تاسو وويل چي بين الساکنين راتلل مانع د تعليل څخه دي ليکن زه داسي يو څو مثالونه پيش کوم چي دبين ساکنين باوجود هم قانون جاري سوي لکه :

Maktaba Tul Ishaat.com

اقوام او استقوام؟

جواب: دا دواړه مصادر دي اودا قانون دي چې مصادر په اعلا کې دفعل تابع دي نود دي په فعل کې چې اقام او استقام دي اعلا ل سوي دي نوپه دوي کې هم وسو.

سوال: يقلن او تقلن په اصل کې يقولن او تقولن وه دامصادر هم نه دي اوبين ساکنين باوجود بيا هم قانون جاري سوي دي؟

جواب: په دوي کې دلام سکون عارضي دي ګويا دلام کلمه په حقيقت کې متحرکه ده .

قوله : ومَشْوَرَةٌ او مَرْيَمٌ شاذ است وأعان واستعان الخ :

ترجمه: په مشورة او مريم کې اعلا ل ونه کې ځکه دا شاذ دي يعني خلا ف القياس دي "اعان" په اصل کې "اعون" وو او د"استعان" اصل "استعون" وو او د "معان" اصل "معون" وو او "مستعان" اصل مستعون" وو او په "ماقوله، او اقول به" کې اعلا ل نه دي کړي ځکه دا فعل تعجب دي او" خلوة ،او حلية" کې اعلال نه دي کړي ځکه دعين پر کلمه نه دي راغلي او د "احوالٌ" څخه تر "ابياتٌ " پوري په دغو صيغو کې اعلا ل نه دي کړي ځکه چې د لته واو د دوو ساکنينو په ما بين کې وا قع دي چې يوالف دي او بل د فاء کلمه لازمي او لفظي دي او په "مقولٌ" کې اعلا ل نه دي کړي ځکه چې د دي اصل "مِقْوَالٌ " وو واو د دوو ساکنينو په مابين کې واقع دي "لزوماً تقد يراً

او په "يَقُلْن او لم يقلْ" کې اعلا ل کړي دي ځکه چې لام سکون عارضي دي ځکه چې په اول کې داتصال د ضمير مرفوع متصل په وجه او په دوهم کې د حرف جازم په وجه او دغه سکون ته اعتبار نسته او په اغاثة او استغاثة کې چې اصل يې "اِغْوَاثَ او اِسْتَغْوَثَ" وو اعلال وکې د پاره د موافقت د خپل فعل سره ځکه فعل اصل دي په اعلال کې که څه هم ما نع موجود دي او په" اَسْوَدُ" او "اَبْيَضُ" کې ځکه اعلا ل نه دي کړي چې ا سم يې پروزن د"اَفْعَلُ" دي او په "اَحْىٰ او ، اسْتَحى" او "اِسْتَهْوىٰ" کې اعلال نه دي کړي ځکه چې د دوي دلام په کلمه کې اعلال سوي دي او په "اِجْلَوَزَ" کې ا علال نه دي کړي ځکه چې ما قبل د دي ساکن مدغم دي او بنکاره نه دي او په "قَاوَلَ، او تَقَاوَلَ، کې اعلا ل نه دي کړي ځکه چې د دوي په اصل کې اعلا ل نه دي سوي نو د دي وجهې يې ته وايي "اعار" په نيز د هغه چاچې دي وايي "عار" يعني په اصل کې اعلال بولي او "اعور" يې واو يې د هغه چاپه نيز چې "عور" يې وايي يعني چې په اصل کې اعلال نه بولي .

تشريحات: د لته لابدي ده د پيژند لو څخه د سوالو جوابو:

سوال: په مشورة او مريم کي خو قانون ټول شرائط موجود دي نو بيا ولي اعلا ل پکښي وه نه کي؟

الجواب: دا شاذ دي او په شاذ سره قانون او قاعده نه ما تيريږي.

سوال: په ما "اقوله واقول به " کي دي ولي اعلال نه دي کړي سره د دي چي د قانون شرائط پکښي دي؟

الجواب: د قانون په شرائطو کي يوشرط دا هم وو چي د فعل تعجب صيغي به نه وي دا ده د فعل تعجب صيغي دي نو ځکه مو اعلال پکښي وه نه کي چي د قانون شرط چي عد مي وو هغه پکښي دي.

سوال: په "خَلْوة" او "حلية" کي دي ولي اعلال ونه کي سره د دي چي د قانون شرائط پکښي دي؟

الجواب: د قانون په شرائطو کي دا هم يوشرط وو چي دغه واو او ياء به د عين پر کلمه وي او د لته دعين پر کلمه باندي نه دي نو ځکه مو اعلا ل پکښي وه نه کي؟

سوال: د "احول" څخه تر "ابيات" پوري په مذ کورو صيغو کي مو ولي اعلال وه نه کي سره د دي چي دقانون شرايط پکښي دي؟

الجواب: د قانون په شرائطو کي دا هم يو شرط وو چي دغه واو او ياء به د دوو ساکنينو لازمينو په مابين کي نه وي او د لته د دووساکنينو لازمينو په ما بين کي وا قع دي او بله دا وجه هم ده چي بيا يي د نورو صيغو سره التباس را تلي او د غه سکون د لته د دواړو سا کنينو لفظاً دي.

سوال: په " مِقْول" کي دي ولي اعلال نه دي کړي؟

الجواب: واو د دوو ساکنينو په ما بين کي وا قع دي چي د لته سکون د دي ساکنينو تقد يراً دي يعني مراد د تقد يري څخه سکون د يوه دي چي هغه الف دي چي اصل يى "مقوالٌ" دي.

سوال: په "يقلن ،او لم يقل" کي دي ولي اعلا ل وکي او سره د دي چي دغه واو د دوو ساکنينو په ما بين کي وا قع دي؟

الجواب: دغه سکون دلام د لته عا رضي دي يعني دعارض په وجه دي چي هغه په" يقلن" کي اتصال د نون دي چي ضمير مرفوع متصل دي او په "لم يقل" کي د خول د جا زمه دي.

سوال: په "اغاثة، او استغاثة" کي دي ولي اعلال وکي سره د دي چي ما نع مو جود دي؟

Maktaba Tul Ishaat.com

الجواب: ځکه د ا مصدرونه دي او په فعل کي اعلا ل سوي دي او مصدر فرع د فعل دي په اعلال کي نو د موافقت د پاره مو اعلال پکښي وکړي.

سوال: په "اسود، او ابيض " کي دي ولي اعلال نه دي کړي؟

الجواب: د قانون په شرائطو کي يو شرط دا هم وو چي د غه واو او ياء به په دا سي کلمي کي نه وي چي هغه په معنی د الوانو رنګو سره وي او د لته يي دغه عدمي شرط پکښي دي نو ځکه مو اعلال پکښي وه نه کړي.

سوال: په "احيیٰ ، او استحيي ،او استهوی" کي دي ولي اعلال نه دي کړي او سره د دي چي د قانون شرائط پکښي دي ؟

الجواب: ځکه چي دلام په کلمه کي اعلال سوي دي.

سوال: په "اجلوز" کي مو ولي اعلال نه دي کړي او سره د دي چي د قانون شرائط پکښي دي ؟

الجواب: د قانون يو شرط پکښي نسته چی هغه دا وو چي ساکن به مظهر وي او د لته مظهر نه دي.

سوال: په "قاول، او تقاول" کي مو ولي اعلال نه دي کړي؟

الجواب: د واو مخکي ساکن د حرکت قابل نه دي ځکه الف ساکن وضعي دي.

سوال: په "اعور، او استعور" کي مو ولي اعلال نه دي کړي؟

الجواب: ځکه د دوي په اصل کي اعلال نه دي سوي.

سوال: د دغه عبارت په مطلب پوه نه سوم چي فلذا لک تقول اعار الخ؟

الجواب: د دي مطلب دا دي چي مزيد د اعلال د پاره د مجرد اعلال شرط دي او د"اعور" په مجرد کي دوه مذهبونه دي:۱ـ مذهب والا: اعلال کوي او ته يي پر دغه مذهب مزيد ووايه "اعار".

۲ـ دوهم مذهب والا يي: په مجرد کي اعلال نه کوي نو ته يي پر د غه مذهب مزيد ووايه "اعور" بلا اعلال.

نوټ: "اعان" په اصل کي "اَعْوَنَ" وو د اکرم فعل معلوم ده.

نوټ: "معان" په اصل کي "مُعَانٌ" وو د اکرم د باب اسم مفعول دي او "مستعانٌ "په اصل کي "مستعونٌ" د استفعال د باب اسم مفعول دي.

نوټ: "مِقْوالٌ" صيغه د اسم آلي ده يا د مبالغي باقي اسم جا مد او يا اسم مصدر جمع دي.

نوټ: "احيى، اعور" د اکرم د باب ما ضي دي "استحى، استهوى ،استعور" د استفعال د باب ما ضي دي "قاول" د ضارب د باب ما ضي ده "تقاول" د تضارب د باب ما ضي دي "اجلوز" د افعوَّل د باب ما ضى دي.

قوله : قائلٌ د راصل قاولٌ بود واو را بهمزه بد ل کرد ند قائلٌ شد الخ:

ترجمه: قائل په اصل کي قاولٌ وو واو يي په همزه سره بد ل کړي قائل سو قاعده دا ده هر واو او يا چي وروسته تر الف د اسم فاعل راسي او په اصل کي په سلا متيا نه وي پاته دغه واو او ياء په همزه بد ل کړه، مثال" قائلٌ، او بائعٌ" او په "مقاولٌ، او مبايعٌ" کي واو او ياء په همزه بد ل نه کړل ځکه چي د دوي په اصل کي واو او ياء سالم پاته دي نوهم په د غه وجه ته وايي په "عائرٌ" او "عاورٌ" بنا براختلاف د قولينو يعني چي د اسم فاعل د اعلال د پاره د فعل اعلال شرط دي او که نه .

دويشتم قانون تشريحات: د لته لابدي ده د پيژند لو څخه د درو شيانو:١ـ د قانون حکم.٢ـ شرائط.٣ـ امثله.

اول اودهم او دريم بحث:

(٢٢ـ قائل او بائع قانون:)

د دي قانون د پاره يوحکم اودوه شرطونه دي:

حکم:واواوياء په همزه سره بدلول واجب دي.

١ـ شرط:واو اوياء به د فاعل ترالف وروسته وي ،احترازي مثال:قول بيع.دي.

٢ـ شرط: واو او ياء په اصل يعني ماضي کي به سا لم نه وي،

احترازي مثال:عاور اوصايد دي د دوي په اصل کي چي عور صيد دي سالم دي.

اتفاقي مثال:دقاول بايع څخه قائل بائع ويل واجب دي.

امثله: جائزة ،زائلا ن، ذائقتان، قائلتان،خائفون،شائعون،حائج، سائقان،

Maktaba Tul Ishaat.com

قوله: وكذا لک هر واوي وياي كه بعد ازالف مُفاعلٌ افتد وقبله الخ:

ترجمه: همده غه ركم هر "واو" او "ياء" چي وروسته تر الف د مفاعل را سي او مخكي تردغه الف د مفاعل حرف علت وي اوروسته تردغه واو او ياء چي د الف د مفاعل وروسته راغلي دي حرف ساكن به نه وي راغلي دغه واو او ياء په همزه سره بد له كړه مثال لكه: "اَوائل، او بوائع" او په معايشٌ ،او معاونٌ" كي ا علال نه دي كړي ځكه چي مخكي ترالف د مفاعل حرف علت نسته پوه سه اي طالبه چي دا مخكي والي د حرف شرط دي په اعلال كي د حرف علت اصلي او په زائد كي شرط نه دي نو د دي وجهي ته به وايي په "اَساوِدُ" په جمع د "اسوَدُ" كي او "جداول" او صحائف" او عجائز" په جمعه د"جدول" او صحيفة" او عجوزة" او طواويس" كي سالم پاته سوه ځكه چي وروسته تردغه واو حرف ساكن دي.

درويشتم قانون: تشريحات:د لته لابدي د ه د پيژند لو څخه د څلور شيانو:۱ـ تحقيق. ۲ـ د قانون حكم.۳ـ شرائط. ۴ـ امثله.

اول بحث تحقيق: وكذالک: د لته كه څه هم مصنف مطلق دا سي ويلي دي چي وروسته ترالف د فاعل او وروسته ترالف د مفاعل هغه عام تردي كه متصل وي اوكه منفصل وي ليكن د ا مقيد دي په قيد د اتصال په دواړو كي يعني دغه واو اوياء به ترالف د اسم فاعل او مفاعلي وروسته متصل وي .

او "معايش او معاون": په دي كي ځكه اعلال نه دي كړي چي ترالف د مفاعل مخكي حرف علت نسته.

بدا نكه تقد م حرف علت: دا عبارت جواب: د سوال مقدر دي

سوال: دا دي چي په" صحائف او، عجائزو" كي واو او ياء په همزه بدل سوي دي او سره د دي چي د لته مخكي ترالف حرف علت نسته ؟

الجواب: مصنف وركړي چي تقد م د حرف علت شرط دي په اعلال دهغه واو او ياء چي اصلي وي اوپه زائد كي شرط نه دي او په صحائف او عجائزو كي واو اوياء زائد دي.

او "طواويس": په دي كي ځكه اعلال نه دي كړي چي تر واو وروسته حرف ساكن دي .

دوهم اود ريم او څلرم بحث :

(۲۳ـ اَوَائلُ او بَوَاِعُ قانون)

ددي قانون يو حكم او دري يي شرطونه دي:

حكم: دادي چي واو او ياء په همزه سره بدلول واجب دي.

١ـ شرط: واو، او ياء، به وروسته ترالف د مفاعلي وي.

٢ـ شرط: ترالف د مفاعلى مخكي به حرف علت وي دا هلته كه چيري دغه حرف علت اصلي وي او كه چيري زائد وو بيا دغه تقد م شرط نه دي.

٣ـ شرط: تردغه واو او ياء وروسته به حرف ساكن نه وي.

اتفاقي مثال: داَوَاوِلُ، او بَوَايِعُ څخه اَوَائِلُ او بَوَائِعُ ويل وا جب دي.

امثله:خَيَايِرُ،عيايلُ.

قوله: اليائي منه باع يبيع فهو بائعٌ الخ:

ترجمه: اجوف ياي دا دي د "باع" څخه تراخر پوري "مبيعٌ"په اصل كي "مبيوعٌ" وو حركت د ياء نقل كړي ومخكي حرف ته يى وركړى لكه څنګه د "قيل" په قانون كي ذ كر سوه اوروسته ترنقل د حركت د ياء وما قبل ته نو حركت د مخكي حرف په كسره بد ل كړي د پاره د محافظت د ياء.

تشريحات: كله چي مصنف عليه رحمه د اجوف واوي د بيان څخه فارغ سو نويي شروع وكړل په اجوف ياي نومصنف وويل : قال اليائي منه" مبيعٌ" په اصل كي "مبيوع " وو صيغه د اسم مفعول ده د ياء حركت چي ضمه ده مخكي حرفته يي وركي ځكه ياء حرف علت ضعيف ده او ضمه حركت قوي ده لكه چي د "قيل" په قانون كي تير سوه .

(فائده :)

د حرف علت اسكان پوه سه اى طالبه چي اسكان د حرف علت پر شپز قسمه دي:١ـ اسكام محض:
تعريف: دا هغه دي چي حركت وغور ځوي بيله كم تغير مثال لكه:" يدعو، يرمي" .

٢ـ اسكان مع القلب :تعريف: دا هغه دي چي د اسكان سره اړول هم وي لكه : "جائني الداعي" چي اصل يي الداعو وو.

٣ـ اسكان مع النقل : تعريف: داهغه دي چي د حركت وما قبل ته نقل كړي لكه:" يقُوْلُ" او يبيعُ".

Maktaba Tul Ishaat.com

۴ـ اسکان مع النقل و السلب: تعریف دا هغه دي چي حرکت د ما قبل د هغه سلب کړي لکه :"یبیع" چي مخته تیرسوه.

۵ـ اسکان مع النقل والقلب: لکه:" یُقال او یباعُ".

۶ـ اسکان مع النقل والقلب والسلب: لکه:" قیل".

خد شه: د لته محشي لیکلي دي چي ما نحن فیه د پنځم قسم څخه دي لیکن دا د د ریم قسم څخه دي.

براي محافظت: د لته دغه حرکت د ما قبل د یاء که په کسره سره بد ل وي چي دا اجوف واوي اویاي فرق سره راسي.

قوله: وکذا لک هریاي که ساکن باشد وبجاي عین الخ:

ترجمه: همدغه رکم هریاي چي ساکنه وي او دعین د کلمي پرځاي وي او مخکي حرف یی ساکن وي ضمه په کسره نه کړي بد له بلکي یاء یي په واو بد له کړي د پاره د فرق د فعلی اسمي او فعلی صفتي په ما بین کي، او هرځاي چي دوه ساکنین یوځاي راسي یاء حذ ف که وروسته نو واو ساکن مخکي حرف یي مکسور دي دغه واو په یاء بد ل کړه لکه" مَبْیُوْعٌ" څخه " مَبِیْعٌ" سوه او امام سیبویه وایي چي دوم ساکن حذ ف کړه ځکه زائد ښه ترا حقدار دي په حذ ف کولو سره او مثال لکه "مَضْیفوْفَةٌ" او" مخیُوْ طةٌ" نادر دي یعني خلا ف القیاس دي.

تشریحات: د لته لابدي ده د پیژند لو څخه د څلور شیانو :۱ـ تحقیق .۲ـ د ځینو لغاتو حل.۳ـ دقانون حکم.۴ـ شرائط.۵ـ امثله.

اول بحث تحقیق: دوساکن بهم آمد ند: د دي عبارت تعلق د مصنف د مخکي عبارت سره دي هغه پر مخکي صفحه باندي دي هغه عبارت دا دي حرکت یاء رانقل کرده: وقیل دوم: د دي قول قائل امام سیبویه دي او دا اختلاف مخکي په تفصیل سر تیرسوي دي په بیان د"مَقُوْلٌ".

اما مثل "مْضیُوفة": مراد په مضیوفة سره هرهغه اسم مفعول اجوف یاي دي چي په هغه کي یاء سالمه پاته سوي وي.

دوهم بحث: د ځينو لغات حل: "بِيْضٌ": ډ ير سپيني ښځي ته وايى . "قسمة": تقسيم كول. "ضِيزىٰ": ظلم كول د ظالم نو معنى يي دا سوه چي ظالمانه تقسيم كول ."طوبى": د درختي نوم دي ." مضيوفة" ميلمستيا كول" مخيوطة" خياطي كول".

د ريم بحث:

(۲۴ـ د بِيْضٌ او ضيزى قانون دي:)

د دي قانون د پاره دوه حكمونه دي: او د اول حكم د پاره اوه شرطونه دي.او د دوهم حكم د پاره د شرطو دري جماعته دي او دهر جماعت اول څلور شرطونه د مخكي حكم په شان دي:

نوټ: د اول حكم بيان يي مخكي د زرادي په ۱۴ صفحه كي د يُوْقِنُ په قانون كي تيرسوي دي.

دوهم حكم: د ياء مخكي ضمه په كسري سره بد لول واجب دي.

۱ـ جماعت اول شرط: ياء به ساكنه وي .۲ـ شرط: ياء به مظهره وي.۳ـ شرط:دافتعال دباب دفاء پر كلمه باندي به نه وي.۴ـ شرط: مخكي حرف به يي مضمومه وي.۵ـ شرطش: دَاَفْعَلُ فُعْلاء صفتي په جمع كي به وي .

اتفاقي مثال: دبَيْضٌ څخه بِيْضٌ ويل واجب دي.

دوهم جماعت: اول شرط: ياء به ساكنه وي .۲ـ شرط: ياء به مظهره وي.۳ـ شرط:دافتعال دباب د فاء پر كلمه باندي به نه وي.۴ـ شرط: مخكي حرف به يي مضمومه وي.۵ـ شرط: په فُعْلى صفتي كي به وي .

اتفاقي مثال:دحُيْلى څخه حِيْلى او د ضُيْزى څخه ضِيْزى ويل واجب دي

۳ـ جماعت : اول شرط: ياء به ساكنه وي .۲ـ شرط: ياء به مظهره وي.۳ـ شرط:دافتعال دباب دفاء پر كلمه باندي به نه وي.۴ـ شرط: مخكي حرف به يي مضمومه وي.۵ـ شرط: د ثلا ثي مجرد د اجوف ياي په اسم مفعول كي به وي.

اتفاقي مثال:دمَبْيُوْعٌ څخه مَبْيُوْعٌ دقيل او بيع په قانون سره ويل جائز دي بيا مَبِيْوْعٌ په دغه قانون سره ويل واجب دي بيا مَبِوْعٌ دالتقاء ساكنين په قانون سره بيا مَبِيْعٌ د ميعادٌ په قانون سره ويل واجب دي.

قوله: ومن معموز الفاء آب يئوبُ" اوباً" الخ:

Maktaba Tul Ishaat.com

ترجمه: اجوف واوي د مهموز الفاء څخه راځي آب معنى د پخوا په زمانه کي وښ په رفتار کي د مخه پښي سره جنګولي يئوب د دي مخه پي به يي سره وجنګوي "اوباً" په جنګولو سره "آئِبٌ " دغه وښ پښي جنګونکي دي "أُبْ " پښي سره وجنګوه الخ .

تشريح: "اٰبَ" د نصر د باب ما ضي ده په اصل کي "أَوَبَ" وو اعلال يي دا دي واو مفتوح ما قبل يي هم مفتوح نو دغه واو د"قال" په قانون سره په الف سره بد ل سو "اٰب" سو "اٰ ئبٌ" اسم فاعل دي په اصل کي "أوِبٌ" وو بيا دغه واو ترالف د اسم فاعل وروسته راغلي د"قائلٌ او "بائعٌ" په قانون سره په همزه بد ل سو "اٰئبٌ" "جاء" ما ضي معلوم ده په اصل کي "جيئ" وو ياء متحرک ما قبل يي مفتوح د"قال" په قانون سره په الف بد ل سوه " يجيئ" په اصل کي "يجيئ" وو کسره پر ياء ثقيل وه نقل يي کړل ما قبل ته "يجيئُ" سوه "جيئ" په اصل کي "جُيِئَ" وو کسره پر يا ثقيل وه نقل يي کړل وما قبل ته "جيئ" سوه "يُجاءُ" مضارع مجهول ده په اصل کي "يجْيئُ" وو د "يقال" په شان اعلا ل پکښي وکړل سو هغه دا ركم چي حرکت د ياء نقل کړل سو ما قبل ته بيا ياء په اصل کي متحرکه وه په الف بد له سوه "يُجاء" سوه "مجْيُوْءٌ" وو په دي صيغه کي اختلاف دي د اخفش او سيبويه خو مذ هب د سيبويه ليکو هغه دا دي چي ضمه پر ياء باندي ثقيله وه ما قبل ته نقل کړل سوه بيا يو ځاي والي د دو ساکنينو راغي په ما بين د"ياء" او "واو" نو واو حذ ف کړل سو "مجيئٌ" سو بيا ضمه مخکي د ياء چي وه هغه په کسره سره بدل کړل د پاره د رعايت د ياء نو "مُجيْئٌ " سوه او اسم فاعل مو مخکي بيان کي چي د هغه اعلال مخکي هم ذ کر کړي دي په بيان د مهموز او بيا به يي وروسته شرح وليکو.

قوله: "جاءٍ" د راصل "جايِئٌ" ود رين دوقول ست اول آنکه یاء بهمزه بد ل کنند کما تقد م الخ:

ترجمه: "جاء" په اصل کي "جايِئٌ " وو او په دي کي دوه قول دي اول قول دا دي چي ياء په همزه بدل که لکه څنګه چي مخکي دا خبره د رته تير سوه په قانون د "قائلٌ " کي بيا خو دوي همزي متحرکي يو ځاي راغلي او يوه د دوي څخه مکسوره ده دوهمه په ياء بدل که لکه څنګه چي مخکي د "آئمة " په قانون کی تير سوه بيا اعلال د "قاضي" پکښي وکړه "جاءٍ" سو د غه قول د سيبويه دي دوهم قول دا دي چي دعين کلمه دلام ځاي ته ويسه او دلام کلمه دعين کلمي ته ويسه د وجهي د کراهت د يوځای والي دوو همزه ګانو دا قول د خليل دي وروسته اعلال د "قاضي" پکښي وه که "جاء" سو همدغه ركم په مثال د"خطايا" چي په اصل کير"خطايِئ " چي پر وزن د فعايل دي لکه څنګه چي دا قياس دي په جمع د "فعيلتٍ" کي بيا ياء په همزه واړه وه لکه څنګه چي "خطايِئُ" بيا دوهمه ياء په الف بدله کړل د وجهي د تحرک او د انفتاح د مخکي حرف "خطايا" سو لکه څنګه چي قياس په مثال د" مطايا" کي دي دغه قول د

سيبويه دي، او پر قول د خليل همزه د ياء ځای ته ويسه او ياء د همزي ځاي ته او بيا په دي دا سي فعل وکړه لکه څنګه دي په "مطايا " کي کړي وو وروسته تر اړول د اولي ياء په همزه سره او نور اعلال لکه د ما ضي او مضارع د نور هغه مذ کور قوانين څخه ياد که او تکرار ته کم ضرورت پکښي نسته.

(۲۵ـ د جَاءٍ قانون دي)

تشريح: د"جاء" قانون خو مخکي د مهموز په بيان کي ذ کر دي نو د لته قانون نه را ګرځوو صرف د ټول عبارت خلا صه ليکم : هغه دا ده چي په د رو سرو صورتو کي چي "جاءٍ" دي او "خطايئُ" دي او "مطايا" دي په دي کي دوه مذهب دي يود سيبويه دي دوهم د خليل:

اول مذهب دا دي چي: چي هغه بد لول دي د ياء چي هغه مخکي ترهمزي ده په همزي سره بيا دوي همزي سره يوځاي سي اويوه د دوي څخه مکسور وي نو دوهمه همزه په ياء بد ليږي نو په دغه درو سرو صورتو کي دوهمه همزه په ياء بد له سوه .

او مذهب د خليل دا دي : چي قلب مکاني وه که په ما بين د ياء او د همزي کي هغه دا چي ياء د همزي ځاي ته ويسه او همزه د ياء ځاي ته ويسه بيا نو په "جاء" کي اعلال د "قاضي" وکه "جاءٍ" سو،

فصار "خطائيُ: د لته بيا همزه يي مکسوره په ياء يي مفتوحه بد له که "خطايي" سوه بيا دوهمه ياء په الف بد له که "خطايا" سو دا قياس دي په جمع منتهي الجموع کي چي مفرد يي پر وزن د فعيلة وي .

ود يګر: دا د سوال جواب دي هغه سوال دا دي

سوال: چي د غه رکم اعلال خو د د غه باب په نور صيغو کي هم ووهغه دي ولي وه نه کي ؟

الجواب: مصنف ورکي چي هغه ته ضرورت نسته ځکه د مخکي قوانينو څخه يي إ زده کول اسانه دي.

قول: صرف خاف يخاف خوفًا:

تشريح: "خاف" ما ضي معلوم ده په اصل کي "خوِفَ" وو واو متحرک ما قبل يه مفتوح ووبدل سوه په الف سره همدغه رکم په نورو صيغو کي واو په الف بدل سو.

"خِفْنَ": جمع مؤنث ما ضي معلوم ده په اصل کي "خَوِفْنَ" وو واو متحکر مخکي حرف يي مفتوح واو بدل سو په الف سره نو "خافن" سو التقاء د ساکنينو راغله په ما بين د الف او د فاء کي الف ساقط سو نو "خِفْنَ" سو بيا فتحه د فاء په کسره سره بد له سوه نو "خِفْنَ" سو.

Maktaba Tul Ishaat.com

"يخاف": مضارع معلومه ده په اصل کي "يخوفُ" وو حرکت د واو مخکي حرف ته ورکړل سو هغه واو چي په اصل کي متحرک وو نو ما قبل يي مفتوح وګرځيدي نو بد ل سو په الف سره نو "يخاف" سوه په همدغه رکم په ټولو صيغو کي اعلال کيږي .

"خيف": ما ضي مجهول ده په اصل کي "خوف" وو پر وزن د"سمع" وو کسره پر واو د رنه وه نو مخکي حرفته يي ورکړل نو "خِوْفَ" سو واو مخکي حرف يي مکسور په قانون د"ميزان" په ياء سره بدل سو نو "خيف " سوه .

"يخاف":مضارع مجهول ده په اصل کي" يُخْوَفُ" وو واو متحرک مخکي حرف يي صحيح ساکن حرکت د واو مخکي حرف ته ورکول سو هغه واو چي په اصل کي متحرک وو اوس يي ما قبل مفتوح ورګرځيدي نو بد ل سو په الف سره نو "يخافُ" سو ."خف" امر حاضر دي په اصل کي دوه قولونه دي : ۱ـ دا دي چي "خِفْ" د"تخافُ" څخه جوړ ولي سي چي حرف مضارعت حذ ف کي اول متحرک پاته سو نو همزه وصلي ته ضرورت نه وو کله چي دلام کلمه د وقف د وجي ساکن سوه يو ځاي والي راغي په ما بين کي د دو ساکنينو چي الف او فاء ده نو الف حذ ف سو "خِفْ"سو.

دوهم قول دا دي چي "خِفْ " د "تخوف" څخه جوړ ولاي سي چي حرف مضارعت حذف کړل سي نو ابتداء په ساکن راغله نو همزه يی وصليه مکسوره په اوله کي راوړل سو او په اخيره کي وقف وکړل سو"اِخْوَفْ" سو حرکت د واو ما قبل ته ورکړل سو" اِخَفْ" سو همزه استغناءًا حذ ف کړل سو نو "خَفْ" پاته سو .

سوال: تثنيه د ما ضي او د امر حا ضر او د جمع مذ کر د ما ضي او امرحا ضر او د جمع مؤنث د ماضي معلوم او جمع مؤنث د ما ضي مجهول کي التباس راغي او دا ناروا دي؟

الجواب: اوس موجوده حالت کي اګر که صورتا التباس معلوم ميږي ليکن فرق په اصل کي سر کولاي سي او د دوي معرفت په قرينه د سياق او سباق سره کيږي لکه "خافا" تثنيه د ما ضي په اصل کي "خوفاَ" وو او "خافا" تثنيه دامرحا ضر په اصل کي "اخوفا" و على هذا القياس غيره..

"ليخف" امر غائب معروف په اصل کي "ليخوفُ"وو. "لاتخف" نهي په اصل کي "تخوف" وو په دواړو کي حرکت د واو ما قبل ته ورکړل سو واو د التقاء ساکنين په وجي حذ ف کړل سو . "خوِفَ " د"سمع" د باب ما ضي ده . "هاب ، يهاب" د"علم، يعلم" د باب څخه دي "طال يطال"د نصر د باب څخه دي او که يي ضمه دعين په ما ضي کي وي نو بيا د"شرُف" د باب څخه دي دا هم قياس پر دا نو ردي.

قوله: وكذا الابواب المنشعبة چناچه ازباب افعال اغاث يغيث الخ:

ترجمه: همدغه ركم د ثلا ثي مزيد فيه بابونه پرقياس كه .

المنشعبة په لغت كي پاشولو شند ل كيد لو ته وايي ، او د لته مراد ثلاثي مزيد فيه دي اول باب د افعال د باب څخه "اَغَاثَ" ما ضي معلومه ده په اصل كي "اَغْوثَ" وو حركت د واو يي مخكي حرف ته وركي هغه واو چي په اصل كي متحرک وو اوس يي مخكي حرف مفتوح سو نو په الف بد ل سو "اَغَاث" سو، "يغيثُ" مضارع معلومه ده په اصل كي "يُغْوِثُ" وو كسره پر واو ثقله وه مخكي حرف ته يي وركړل هغه واو چي په اصل كي مكسور وو اوس ساكن ما قبل يي مكسور سوه دغه واو يي په ياء بدل كي "يُغِيْثُ" سوه، "اُغِيثَ" ما ضي مجهول ده په اصل كي "اُغْوِثُ" وو كسره پر واو ثقيله وه نقل يي كړل مخكي حرف ته يي نو واو ساكن مخكي حرف يي مكسور وو دغه واو يي په ياء بد ل كي "اُغْيْثُ" سوه "يُغاثُ" مضارع مجهول په اصل كي "يُغْوِثُ" وو د واو حركت يي نقل كي مخكي حرف ته هغه واوچي په اصل كي مفتوح وو نو اوس ساكن سو ماقبل يي مفتوح سو نو په الف بدل سو"يغاث" سو "مُغَاثٌ"اسم مفعول دي په اصل كي "مُغْوَثٌ" وو حركت د واو يي نقل كي مخكي حرف ته هغه واو چي په اصل كي مفتوح وو نو اوس ساكن ما قبل يي مفتوح سو په الف بد ل سو "مغَاثٌ" سو "اغِثْ" امرحاضر معلوم دي په اصل كي "اَغْوِثْ" وو حركت د واو كسره يي نقل كړل مخكي حرف ته "اَغْوِثْ" سوه نو يو ځاي والي د دو ساكنيو چي هغه واو او ثاء ده بيا واو حذ ف سو "اَغِثْ " سو .

"لاتغيث" نهي دي په اصل كي" تُغْوِثُ" وو حركت د واو يي نقل كي مخكي حرف ته او په اوله كي لام نا هيه راوړي جزم يى وكي په اخير كي نو بيا التقاء د ساكنينو راغلي واو حذ ف سو "لاتغثْ" سو.

قوله اما اَخْيَلُ وَاَغْيَمُ، وما نند آن شاذ ست الخ:

ترجمه: اما اخيل او اغيم ما نند شاذ ست دا د سوال جواب دي

سوال دا دي چي تا مخكي پر نه ويشتمه نمبر صفحي باندي د"اَعَان" قانون ذ كر كړي هغه قانون دا دي په "اغاث" كي واو په الف بدل كه او دا قانون په" اخيلُ ،او اغْيم" كي هم موجود دي ولي دي ياء په الف بدله نه كړل ؟

الجواب: د ا شاذ دي يعني خلاف القياس دي د"اغاثة " اعلال "اغاثة" مصد ر دي په اصل كي "اِغْواَثاً" وو حركت د واو يي نقل كړي ما قبل ته يي وركړي واو يي په الف بدل كړي بيا نو دوه ساكنان سره يو

Maktaba Tul Ishaat.com

ځاي سوه چي دواړه الفان دي نو ځني اول حذف کوي او ځني دوهم حذف کوي د پاره د موافقت د ماضي سره او په اخير کي تاء مصدر يه د پاره د فرق د ما ضي او مصدر راوړل د"اِغْواَثاً " څخه "اغَاثة " سوه دا قانون دي چي هرحرف د مصدر څخه ساقط سي بيله يو ځالي والي د تنوين نو په عوض کي د دغه ساقط حرف تاء په اخير کي راوړه مثال لکه "عدة " چي په اصل کي "وعدً، او" و سِعَةٌ" په اصل کي "وسعٌ "وو او" اغاثة " په اصل کي "اغواثٍ" وو او "استغاثة" په اصل کي "استغواثاً" وو .

نوټ: "عدة، او سعة " د ثلا ثي مجرد مصدرون دي او "اغاثة ،او اثتغاثة" ثلا ثي مزيد فيه مصدرونه دي د اکرم د باب دوهم د استفعال د باب

نوټ: دغه قانون مخکي د زرا دي پر۱۴صفحه ذ کر سوي دي دعدة په قانون کي.

قوله: ومن باب الافتعال اِختار يختار فهو مختار الامر منه اِخْتَرْ الخ:

ترجمه: اجوف يايي د افتعال د باب څخه دا دي "اختار" ما ضي معلوم ده په اصل کي "اختيرَ" وو ياي په الف بد ل کړل "اختار" سوه "يختار" مضارع معلوم ده په اصل کي "يختير" وو ياء په الف بد ل کړل "يختار" سوه "اختيار" مصدر دي پر خپل اصل پاته دي "مختار" اسم فاعل دي په اصل کي "مختير" وو ياء متحرک ما قبل يي مفتوح ياي په الف سره بد له کړل "مختار" سوه خو د لته التباس د اسم فاعل د اسم مفعول سره راغلي ځکه اسم مفعول هم "مختار" دي چي په اصل کي" مختيرٌ" وو بيا ياء په الف بد له سوه "مختار" سوه مفعول کي عين کلمه مفتوح ده پر وزن د مفتعلٌ ده "اختر" د امر دي په اصل کي "تختار" وو تاء حذ ف کړل همزه يي وصليه مکسوره ي په اول کي راوړي "اِختار" سو ه بيا يي وقف باندي وکړي اخير د کلمي ساکن سوه "اختار" سوه بيا يوځاي والي د دو ساکنينو راغلي په ما بين کي د الف او راء الف يي ځندي حذ ف کړي "اِخْترْ" سو ه، "لاتَخْترْ" نهي په اصل کي "تَخْتيرُ" وو په ابتداء کي لام ناهيه راوړي اوياء يي په الف بد ل کړل او لام ناهيه په اخير کي جزم وکي او التقاء د ساکنينو راغله په ما بين د ياء او الف نو يي الف ځندي حذ ف کړي " لا تختر" سو.

قوله : ومن باب الانفعال انقادَ ينقادُ انقياداً الخ :

ترجمه: اجوف واوي د انفعال د باب څخه انقاد ماضي معلومه ده په اصل کي "انقود" وو ما قبل يي مفتوح واو يي په الف بدل کي "انقاد" سو ، "ينقاد" مضارع معلومه په اصل کي "ينقوِدُ " وو واو متحکر ما قبل يي مفتوح وو واو يي په الف بد ل کي "ينقادُ" سو ، "انقياد" مصدر په اصل کي "انقوَاداً" وو واو متحرک ما قبل يي مکسور واوي په ياء بد ل کي "انقياداً" سو، ما ضي مجهول يي "اُنقيدَ" ده په اصل کي "اُنْقَوِدَ"

وود واو حرکت يي نقل کي مخکي حرف ته هغه واو چي په اصل کي متحرک وو اوس ساکن ما قبل يی مکسورسو نو واو يي په الف بد ل کي "ينقاد" سو د باقي صيغو اعلال د مخکي باب د صيغو په رکم دي.

قوله: ومن باب الاستفعال استعان يستعين استعانة الخ:

مطابق واو الف سو "استعان" سوه د دي قانون مخکي تير سوي دي پر نه ويشتم صفه باندي د زرادي.

"يستعين" مضارع ده په اصل کي "يستعون" وو د واو حرکت يي نقل کي ما قبل ته هغه واو چي په اصل کي متحرک وو نو اوس ساکن ما قبل يي مکسور سو په ياء يي بد ل کي "يستعين" سو "استغاثة "مصدر دي اعلا يي مخکي تير سو دي "مستعين" اسم فاعل دي په اصل کی "مُسْتَوِونٌ" وو د واو حرکت يي نقل کي ما قبل ته هغه واو چي په اصل کي متحرک وو اوس ساکن ما قبل يي مکسور سو په ياء بد ل سو "مستعين" سو او اسم مفعول يي "مستعانٌ" دي په اصل کي "مستعوَنٌ" وو د واو حرکت يي ما قبل ته نقل کي واو يي په الف بد ل کي "مستعان " سو د امر او نهي اعلال يي د مخکي باب څخه معلوم کړي،

او په "استحْوَذ، او يستحوِذُ" کي اعلال نه دي کړي دا خلاف القياس دي .

قوله : ود ر ابواب د يکر اجوف اعلا ل نيفتاد الخ:

ترجمه: د اجوف د مزيد په نورو بابو کي اعلال نه دي سوي ځکه چي موجوب د اعلال نسته د تفعيل د باب څخه "حَوَّلَ" ما ضي معلوم ده" يُحَوِّلُ" مضارع معلومه ده "تحويلاً " مصدر معلوم دي "مُحَوِّلٌ" اسم فاعل دي "مُحَوَّلٌ" يي اسم فعول دي "حُوِّلَ" ما ضي مجهول ده " يُحَوَّلُ" مضارع مجهول ده "تحويلاً" مصد ر مجهول دي "حوِلْ" امرحا ضر معلوم دي "لا تحول" نهي دي معنی يی ګرځيد ل ياد يو ځاي څخه بل ځاي ته اړول، او د تفعل د باب څخه " تَحَوَّلَ " معني د يوه ځاي څخه بل ځاي ته اړول نو ر قياس که ،د مفاعل د باب څخه "نَاوَلَ" ما ضي معلوم ده معني چاته شي ورکول نور قياس که، او د تفاعل د باب څخه "تناول" ماضي معلومه ده معنی يي خوړل او رانيول نور پر قياس که .د الله په فضل او کرم سره د اجوف باب پوره سو د دوشنبي ورځ ســــــــنه۱۶=۴. ۱۳۹۳. مطابق ۹=۹=۱۴۳۵.مطابق ۷=۷=۲۰۱۴ ما ه رمضان المبارک.

اوس شروع کوم په شرح د ناقص سره انشاء الله.

حقير فقير بند مطيع الله حقاني عفاعني

Maktaba Tul Ishaat.com

قوله: وعلى هذا القياس صرف الناقص الخ:

تشريح پر دغه مخكي باب باندي قياس كه صيغي د ناقص "دعا" ما ضي معلوم ده د "نصر" د باب څخه دي په اصل كي "دَعَوَ" وو واو متحرک ما قبل يي مفتوح واو په الف بدل سو "دعا " سوه په قانون د"قال" سره" يَدْعُوْ" فعل مضارع معلومه ده "دُعَاءً، دَعْوَةً، دِعْوَةً ، دُعْوَةً ، دَعْوٰى" دا مصدرونه دي د اول معنى غوښتل ، عباد ت كول، ويل، د دوهم معنى ډوډي ته راتلل ، د دريم معنا په زوي والي سره بلل او د نسب دعوه كول، "دُعْوَةً" معنى جنګ ته رابلل فهو "داعٍ" اسم فاعل دي" دُعي" ما ضي مجهول ده "يدعى" مضارع مجهول ده "دعاء" مصدر مجهول دي فذ ک "مُدْعُوٌّ" اسم مفعول دي الامرمنه "اُدْعُ" دي والنهي "لاتدع" دا نهي دي.

قوله :دُعاءً در اصل دُعاوً بود واو راهمزه كرد ند دعاءً الخ:

ترجمه: "دُعاءً" اصل كي" دعاوً" وو واو يي په همزه بدل كي "دعاء" سو قاعده دا ده چي هر واو او ياء چي وروسته تر الف زائده په طرف كي راسي او ياء په حكم د طرف كي وي دا په همزه بد ليږي مثال چي لكه :په متن كي ذ كر دي او په "عدا وة، او سقاية " كي "واو، او ياء" سالم پاته سوه ځكه چي نه په طرف كي دي او نه په حكم د طرف كي دي او په "رأًىٌ" چي جمع د"راية" چي په اصل كي "روية" وو سالم پاته سول ځكه چي مخكي الف يي بد ل د واو څخه دي زائد نه دي .

تشريح: د لته لابدي د ه پيژند لو څخه د دروشيانو :١ـ د قانون حكم.٢ـ شرايط.٣ـ امثله:

دا شپږويشتم قانون دي:

اول اودوهم او دريم بحث:

(٢٦ـ د دُعَاءٌ او مِرْمَاءٌ قانون:)

د دي قانون د پاره يو حكم اودري شرطونه دي:

حكم: واو اوياء په همزه سره بد لول واجب دي.

١ـ شرط:واو اوياء به ترالف وروسته وي ،

احترازي مثال: واعد او ياسر دي د لته تر الف وروسته نه دي.

٢ـ شرط:الف به زائده وي،

احترازي مثال: ثاي ، راي دي د لته تر اصلي الف وروسته دي ځکه په اصل کي ثوی (په معنی د مکان ګوسفند) او روی (په معني د نيزه) په دغو دواړو کي دعين کلمه خلا ف قياس په الف بد له سوي ده .

۳- شرط:واو او ياء به د کلمي په اخره کي حقيقتا او يا حکماوي،

احترازي مثال: شقاوة او هداية دي د لته په اخره کي نه دي.

د حقيقتا اتفاقي مثال:دُعَاوٌ مِرْمَايٌ څخه دُعَاءٌ مِرْمَاءٌ ويل واجب دي.

د حکما اتفاقي مثال:مدعاوان مرمايان څخه مدعاء ن مرما ءن ويل واجب دي.

امثله:مدعاٰن،مرماٰن، اعتداءٌ،بناء، اهداءٌ، نساءٌ..

(فائده:)

د حقيقتا مطلب دادي چي واو اوياء بلکل په اخر کي وي تردوي وروسته بل کم حرف نه وي.

د حکما مطلب: دادي چي تردي وروسته داسي حروف وي چي بيله د دوي هم کلمه مستعمليږي .

قوله: يدعو د راصل يدعو بود واو را ساکن کرد ند يدعو شد قانون هرواوي ويائيکه بر طرفه الخ :

ترجمه: "يدعو"مضارع معلوم ده په اصل کي "يدعوُ" وو واو يي ساکن کي "يدعو" سوه قاعده دا ده چي هرواو او ياء چي په طرف کي وي او مخکي حرف يي مضمومه او يا مکسور وي نو دا ساکن که او حرکت يي حذ ف کړه مثال لکه "يدعو، يرمي، وداعٍ ،ورامي" سوه او په" لن يدعو ،ولن يرمي، واجيبو دا عي الله "کي ساکن نه کړي ځکه نه مضمومه دي او نه مکسوره دي .

تشريح: د لته لابدي ده پيژند لو څخه دځلورو شيانو :۱ـ د قانون حکم.۲- شرايط. ۳ـ امثله.۴ـ فائده.:

دا اوه ويشتم قانون دي: اول اودوهم او دريم بحث:

(۲۷ـ د يَدْعُوْاويَرْمِي قانون)

د دی قانون د پاره يو حکم او شپږ شرطونه دي دري وجودي اودري عد مي.

حکم: د واو اوياء حرکت حذ ف کول واجب دي.

۱ـ شرط :واو اوياء به مضمومه او يامکسوره وي،

Maktaba Tul Ishaat.com

احترازي مثال:لن يدعو لم يرمى دي د لته مفتوحه دي.

۲ـ شرط: دلام د كلمي په مقابله كي به وي ،

احترازی مثال: يوقول او يبيع دي د لته دعين په مقابله كي دي.

۳ـ شرط: دواو اوياء ماقبل به مضمومه يا مكسوره وي،

احترازی مثال: يدعواويرمي دي د لته مفتوحه دي.

۴ـ شرط:واو به د ضمي اوياء په مابين كي نه وي اوياء به د كسري او واو په مابين كي نه وي،

احترازي مثال:تدعوين او راميون دي د لته واو د ضمي او يا اويا د كسري او واو په مابين كي دي.

۵ـ شرط: واو اوياء به دهمزي څخه په جوازي قانون بد ل سوي نه وي ،

احترازي مثال: كفو او مستهزيون دي چي په اصل كي كفوء او مستهزءون دي د لته واو اوياء په جوازي قانون سره بدل سوي دي.

۶ـ شرط:واو اوياء ته به دهمزي څخه حركت نه وي رانقل سوي،

احترازی مثال: يسو او يجي دي چي په اصل كي يسوء او يجئ وه.

اتفاقي مثال:يدعو اويرمي څخه يدعو او يرمي ويل واجب دي.

امثله:اَدْعُوْ، يَغْزُوْ،تَكْنُوْ،اَتْلُوْ، يُغْشِّى،يُنَاجِي.

(فائده:)

پنځم شرط متعلق :كه چيري واو اوياء په وجوبي قانون سره د همزى څخه بدل سوي وي بيا

زير بحث قانون جاري كيږى لكه :جاء چي په اصل كي جاءء وو،دوهمه همزه يى په ياء سره بدله سوه نو جاءي سو اوبيا په زيربحث قانون سره جاءين سو بيا دالتقاء ساكنين په قانون سره ياء حذ ف كړل سوه نو جاء سو.

قوله: دُعي دراصل دُعو بود واو راياء كرد ند دُعي شد قانون هرواو كه ما قبل او مكسور باشد الخ:

ترجمه: "دَعي" په اصل کي "دعو" وو واو يي په ياء بد ل کي "دعي" سوه قاعده دا ده چي هرواو چي مخکي حرف يي مکسور وي او دي په يوه د دا پنځو ځايو کي وي دغه واو په ياء سره بد ل که وجوباً اول د دغو ځايو څخه دا دي چي واو ساکن ښکاره وي او مخکي حرف يي مکسور وي مثال لکه:" ميزان" چي په اصل کي "موزان" وو لکه څنګه چي د دي مثال مخکي بيان تيرسو دوهم هغه واو دي چي دلام د کلمي پر مقابله وي او مخکي حرف يي مکسور وي مثال لکه" دُعي" چي په اصل کي "دعو " وو او لکه "دعيت" چي په اصل کي "دعوت" وو اولکه "رضى، او رضيت ،او داعية، او راضية" چي په اصل کي "رضو ،او ضوت ،اوداعوة، او راضوة" وو

تشريح: د"ميزان" قانون مخکي تيرسوي دي د مثال په قانون کي دلته لابدي د پيژند لو څخه د دروشيانو :۱ـ د قانون حکم.۲ـ د قانون شرايط.۳ـ امثله.

دا اته ويشتم قانون دي:

اول او دوهم اود ريم بحث :

(۲۸ـ دُعٰى قانون:)

د دي قانون د پاره يو حکم او پنځه شرطونه دي.

حکم:ترياء مخکي چي کمه کسره ده د هغي په فتحه سره بدلول جائز دي او بيا تردغه وروسته په الف سره د ياء بد لول واجب دي.

۱ـ شرط:ياء به په اخره کي وي ، احترازي مثال:بيع او يسر دي.

۲ـ شرط:صيغه به د فعل وي ، احترازي مثال:داعية دي دا اسم .

۳ـ شرط:ياء به مفتوحه وي ، احترازي مثال: يرمي دي د لته مضمومه ده .

۴ـ شرط: فتحه به اعرابي نه وي يعني د يوعامل د وجهي څخه به نه وي،

احترازى مثال: لن يرمي دي د لته فتحه اعرابي ده .

۵ـ شرط: د ياء ما قبل به مکسوره وي ،احترازى مثال: رمي د لته مفتوحه دى.

اتفاقي مثال: د دُعِى څخه دُعَىَ ويل جائز دي بيا دُعٰى ويل واجب دي.

Maktaba Tul Ishaat.com

امثله:دُعِيَتْ،و رَضِيَ،ورَضِيَتْ،ودَاعِيَةٌ،ورَاضِيَةٌ.

قوله: سوم: آنكه هر واوي كه درمصدريود وما قبل اومكسور بود ودر فعل اوبسلامت نمانده باشد الخ:

ترجمه: د ريم هغه واو دي چي په مصدر کي وي او مخکي حرف يي مکسور وي او په فعل کي سالم نه وي پاته لکه :" قام قيامً چي په اصل کي "قَوَمَ" ماضي معلومه" قِوَاماً " مصدر وو او په "قاوم" او "قواماً "کي واو په ياء بد ل نه کي ځکه دا شاذ دي خلاف القياس دي "حال" ماضي ده په اصل کي "حول" وه اعلال پکښي سوي دي او "حوالً " مصدر دي اعلال نه دي پکښي سوي،

تشريح: د لته لابدي ده د پيژند لو څخه د درو شيانو: ۱ـ د قانون حکم.۲ـ شرايط.۳ـ امثله.

دا نهه ويشتم قانون دي:

(۲۹ـ د قيامً قانون دي)

د دي قانون د پاره يو حکم او څلور يي شرطونه دي:

حکم:واو په ياء سره بد لول واجب دي.

۱ـ جماعت اول شرط:واو به دعين په مقابله کي وي احترازي مثال:وعد دي .

۲ـ شرط: په مصدر کي به وي احترازی مثال: قوال دي.

۳ـ شرط:دغه واو به په فعل کي سالم نه وي ،

احترازي مثال: قوام دي چي فعل يي قاوم يقاوم دي چي واو سالم دي.

۴ـ شرط:د دغه واو ماقبل به مکسوره وي ،احترازي مثال: سوال دي د لته ماقبل مفتوح دي.

اتفاقي مثال: د قِوَامٌ څخه قيام مجرد يعني د قام يقوم د باب مصدر دي.

قوله: چهارم آنكه درجمع باشد و در وحدان او بسلامت نمانده باشد الخ:

ترجمه: څلرم هغه واو دي چي په جمع کي وي او په واحد کي سالم نه وي پاته مثال لکه "د يار، تيرة" چي جمع د"دار، او تارة " دي "دار" په اصل کي "دور" وو "تارة "په اصل کي "تورة " وو "د يار" په اصل

کي "دوار" وو "تيرة "په اصل کي "تورة "وو اوپه "طوال" جمع د"طويلٌ" ده واو يي په ياء نه کي بد ل ځکه چي په واحد کي چي "طويلٌ" دي سالم پاته وو

تشريح: دلته لابدي ده پيژندلو څخه ددرو شيانو:۱ـ دقانون حکم.۲ـ شرايط.۳ـ امثله.

دا د يرشم قانون دي:

اول او دوهم او دريم بحث:

(۳۰ـ ديَارٌ او قِيَالٌ اوتَيَرَةٌ قانون دي)

د دي قانون يو حکم دي او څلور يي شرطونه دي:

حکم: د واو په ياء سره بد لول واجب دي:

اول شرط: واو به دعين په مقابله کي وي.

۲ ـ شرط: په صيغه د جمعي کي به وي ،احترازي مثال: قوام دي دامصدر دي.

۳ـ شرط: په واحد کي به واو سالم نه وي ،

احترازي مثال: عور دي چي مفرد يي عاور دي واو سالم دي.

۴ـ شرط:د واو ماقبل به مکسور وي، احترازی مثال: قولة دي.

اتفاقي مثال:د "قِوَالٌ" ، او د "دِ وَارٌ" او "تَوَرَةٌ" څخه قِيَالٌ او "دِ يَارٌ" تَيَرَةٌ"ويل واجب دي.

قوله: پنجم آنکه هر واوي که درجمع باشد ودر وحدان او ساکن بود الخ:

ترجمه: پنځم هغه واو دي چي په جمع کي وي او په واحد کي ساکن وي او وروسته يي الف د جمع وي مثال لکه "حياضٌ" جمع د"حوضٍ" ده "حياضٌ " په اصل کي "حوض" وو او "ثيرة "جمع د"ثور" ده "ثيرة " په اصل کي "ثورةٍ" وو واو يي په ياء بدل کي او سره د دي چي ترواو وروسته الف د جمع نسته دا خلاف القياس دي.

تشريح :دلته لابدي ده پيژندلو څخه ددرو شيانو:۱ـ د قانون حکم.۲ـ شرايط.۳ـ امثله.

دا يو ديرشم قانون دي:

Maktaba Tul Ishaat.com

اول او دوهم او دريم بحث:

(۳۱ـ حياضٌ او رياضٌ،قانون)

د دي قانون يوحكم او شپږ يي شرطونه دي:

حكم: د واو په ياء سره بد لول واجب دي.

اول شرط: واو به دعين په مقابله كي وي.

۲ـ شرط: په صيغه د جمعي كي به وي ،احترازي مثال: قوام دي دامصدر دي.

۳ـ شرط: واو به په واحد كي ساكن وي ،احترازي مثال: طوال دي چي مفرد يي طويل دي چي په دي كي ساكن نه دي.

۴ـ شرط:واو به په جمع كي ترالف مخكي وي ،

احترازي مثال: كوزة دي مفرد يي كوزة دي د لته واو تر الف مخكي نه دي.

۵ـ شرط:دواو ماقبل به مكسور وي ،

احترازي مثال: اقوال دي چي داد قول جمع ده د لته ماقبل ساكن دي.

۶ـ شرط: په لام كلمه كي به قانون نه وي جاري سوي

احترازي مثال:رواء دي چي په اصل كي رواي دي او مفرد يى رويان دي.

اتفاقي مثال: د حِوَاضٌ او رِوَاضٌ څخه حِيَاضٌ او رِيَاضٌ د دوي مفرد حَوْضٌ او رَوْضٌ راځي.

قوله: أُدع دراصل ادعو بود واو راحذف كردند ادعو شد قانون الخ:

ترجمه: "أُدْعُ " په اصل كي "اَدْعو" وو واوي حذ ف كړي "أُدْعُ " سو قاعده دا ده چي هرواو او ياء چي په طرف كي وي په حالت د جزم او امر ساقطيږي د جزم مثال لكه :" لم يدع ،لم يرم، لم يخش" او دامر مثال "ادع ،ارم، اخش".

تشريح: د لته لابدي ده د پيژند لو څخه د څلوروشيانو:۱ـ د قانو حكم.۲ـ شرايط.۳ـ امثله.۴ـ فائده.

دا دود يرشم قانون دي.

اول او دوهم او دريم بحث:

(۳۲۔ د لَمْ يَدْعُ اُدْعُ قانون:)

د دي قانون د پاره يو حكم او دري شرطونه دي.

حكم: د حرف علت حذ ف كول واجب دي.

۱۔ شرط:حرف علت به د فعل مضارع په اخره كي وي ،

احترازی مثال: يدعو دي د لته په اخر كی نه دي.

۲۔ شرط:حرف علت به دهمزي څخه بد ل شده نه وي،

احترازي مثال:يهني او يجر دي چي په اصل كي يهنيء او يجرء دي.

۲۔ شرط:پر فعل مضارع باندي به حرف جازم داخل سوي وي يا به امرحا ضر معلوم ځني جوړ سوي وي ،احترازي مثال:يدعو او يرمي دي د لته نه جوازم داخل سوي دي او نه دامر صيغه جوړ سوي ده .

اتفاقي مثال:د يدعو او يرمي څخه لم يدع لم يرم ادع ارم ويل واجب دي.

امثله:لَمْ يَرْمِ، لم يَغْزُ،اُدْعُ، لاتَرضَ،اِرْضَ، اُدْعِيْ، لم يَسَمِّ، لايُعْلَ،لانُعْلَ.

(فائده:)

كم حرف علت چي دلام د كلمي څخه د جوازم د دخول اويا دامرحاضرد جوړولو په وجه حذف سوي وي ،نوچي په كم وخت كي په صيغه پوري ضمير د فاعل لكه الف او واو او يا نون د جمع مونث متصل سي اويا نون ثقيله وخفيفه ورپوري متصله سي دغه محذوفه حرف علت بيرته راګر ځي،لكه ادع څخه ادعوا ادعو ادعي ادون ادعون اعون .

قوله: صرف ماضي معلوم دعا دعوا دعۏ دعت دعتا الخ:صرف ما ضي مجهول دعي دعيا دعوا اه دعوا دراصل دعو بود حركت واو نقل كرده الخ:

ترجمه: صيغي د ما ضي معلوم دا دي "دعا " صيغه واحده معلومه ده ،" دعوا" تثنيه معلومه ده ، "دعوا" جمع ده "دعت" وا حده مؤنث ده ، "دعتا" تثينه ده ، تراخيره پوري ګردان وكه ،

Maktaba Tul Ishaat.com

صيغي د ما ضي مجهول دا دي: "دُعي" صيغه د واحد مذ کر مجهولي دي "دُعيا" تثنيه ده "دعوا" جمع ده "دعو" په اصل کي "دعو" وو حرکت د واو يي نقل کي ما قبل ته وروسته يو ځايوالي راغلي دوو ساکنيو په ما بين کي چي دواړه واوان دي اول واو يي حذف کړي "دعوا " سوه او واويي په ياء بدل نه کي ځکه چي واو په حکم دوسط کي دي که څه هم دلام پر کلمه دي ځکه ضمير مرفوع متصل په حکم د جزم د کلمي دي او کم حرف چي مخکي د دي وي هغه په حکم د وسط کي دي او د ليل پر دي واو چي ضمير ضمير مرفوع متصل جز د کلمي دي کله چي ضمير منصوب متصل په دوي پوري ملحق سي نو جلا والي په ما بين کي د ضمير مرفوع متصل او عامل دهغه صحيح نه دي مثال لکه : "ضَرَبْتُکَ" ضرب عامل دي، "تُ" ضمير مرفوع متصل دي "ک" ضمير منصوب متصل دي .

قوله: صرف مستقبل معلوم يدعو يدعوان آه جمع مذ کر مؤنث بيک طريق اند الا الخ:

ترجمه: صغی د مستقبل معلومي دا دي "يدعو" واحد مذ کر مضارع معلوم دي "يدعوان" تثنيه د مذ کر ده مضارع معلوم تراخير پوري ووايه.

قوله: جمع مذ کرومؤنث: دا د سوال مقدر جواب دي:

سوال دا دي چي جمع د مذ کر او د جمعي مؤنث په ما بين کي التباس راغلي التباس منع دي؟

اوحاصل د جواب د دي اگر چي په ظاهر التباس خوسته ليکن په حقيقة کي التباس نسته ځکه چي "يدعون" جمع مذ کر غائب ده پر وزن د"يفعون" ده اولام پکښي حذ ف سوي دي او "يدعون" جمع مؤنث ده پر وزن د"يفعلن"ده پر خپل اصل باندي پاته ده اعلال نه دي پکښي سوي او همدغه رکم خبره په"تدعون" په جمع مذ کر مخاطب او" تدعون" په جمع مؤنث مخاطب کي ،او مجهوله "يدعی" واحد مذ کر "يدعيان" تثنيه مذ کر "يدعيان" په اصل کي "يدعوان " وو واويي په ياء بد ل کي "يدعيان" سوه قاعده دا ده واو چي په کلمي کي دريم ځاي وي او دي څلرم او ياتردي بالا وگرځي او حرکت د مخکي حرف د د څخه مخالف وي دغه واو په ياء بدل که مثال يي په متن کي ذ کر دي .

تشريح: د لته لابدي ده د پيژندلو څخه د دروشيانو :۱ـ قانون حکم.۲ـ شرايط.۳ـ امثله.

دا درو ديرشم قانون دي:

اول اودوهم او دريم بحث:

د دي قانون د پاره يو حكم او څلورشرطونه دي:

حكم:واو په ياء سره بدلول واجب دي.

۱ـ شرط:واو به په اصل كي په دريم ځاي كي راغلي وي يعني په كمه صيغه كي چي قانون جاري كيږي واو به دهغي د ماضي په اوله صيغه كي پر دريم ځاي راغلي وي،

احترازي مثال:استوفى دي د لته واو په اوله كي دي ځكه د دي اصل وفى دي.

۲ـ شرط:واو به د دريم ځاي څخه ترقي كړي وي ،

احترازي مثال:دعون دي د لته واو په دريم ځاي كي دي.

۳- شرط: د واو ماقبل به مضمومه وي ،احترازي مثال:يدعو دي د لته ماقبله مفتوحه دي.

۴- شرط:تر واو مخكي به بل ساكن واو نه وي ،احترازي مثال: مدعوو دي د لته بل واو سته.

اتفاقي مثال:يُدْعُوْ څخه يُدْعَىُ بيا د قال په قانون سره يُدْعٰى ويل واجب دي.

امثله:يُدْعَيَانِ،اَعْلَيَا،يُرْضَىٰ،اِصْطَفٰى، يُدْعَيْنَ،تُعْتَدٰى..

قوله: د رعداوة واو را بيابدل نكرد ند زيرانچه ما قبل اومتحرک نيست الخ:

ترجمه:په "عداوة" واو په ياء بدل نه كي او سره د دي چي څلرم ځاي راغلي دي؟

جواب: ځكه يي نه كي بدل چي مخكي يي حرف متحرک نه دي ځكه الف ساكن دي او په "شكاية" كي ولي اعلال كړي دي يعني واويي په ياء بد ل كړي دي چي په اصل كي "شكاوة"وو(معنى:ګيله كول)؟

الجواب:ځكه يي اعلال پكښي كړي دي چي دا محمول دي پر "حكاية" باندي او پر نورو مصدرو باندي او وجه د حمل يي دا ده چي دواړه مصدرونه دي او دغه وزن د ناقص خاص دي په ياي پوري يعني چي د فاء كلمه يي مكسور وي پر دغه وزن مصدر د نا قص واوي څخه نه راځي مګر لږ راځي لكه"شكاية" يعني "فِعَالة" وزن په كسره د فاء او نور مصدرونه د ناقص يايي پر دغه وزن لكه "حماية " معنى ساتل د بدي څخه د ضرب باب او "سراية" معنى د يوه شي څخه بل ته تيري كول او د شپي تګ كول او "دراية" معنى پوهيد ل ياپوتيدل او چل وركول او "هداية" معنى سمه كول د چا د عزت خيال ساتل د منع د باب څخه دي،

Maktaba Tul Ishaat.com

"كفاية" معنى: كاركول او يوشي بس كيدل او لكه "عنايم" معنى غمخوړل كه چيري مصدرونه د ناقص واوي پر دغه وزن د فعالة په كسره د فاء رغلي د غه واو به په ياء بدل كي چي دغه صورت د مصادرو د نا قص د يايي پر وزن د فعالة بد ل نه سي :

قوله: فهذا كما قال بعضهم في نحو كينونة كه دراصل كونونة بود واو رابياء بدل كرد ند زيرانچه الخ :

تشريح:يعني د" شكاية" مسئله عين دا سي ده لكه د"كينونة" چي ځني يي اصل "كونونة" بولي او وايي چي واو يي د دي كبله په ياء بد ل سو چي "فعلولة" وزن په اجوف يايي كي غالب وي لكه "قيلولة" او "بينونة" او دا سي نورلكه "صيرورة، او غيبوبة " نوهغه چي په واو راغلي وي لكه "كونونة ،او سيدودة" دهغو واو په ياء بدل سو د لته د مصنف د دي عبارت : فهذا كما قال بعضهم: د جوړيدو تقد ير دا سي دي اي هذا القول مثل قول بعضهم او يا دا سي هذا القول مثل ما قاله بعضهم، نو پر اول تقد ير ما مصدريه دي اوپردوهم تقد ير موصوفه دي او موصوله دي او عائد منصوب حذ ف دي خو پرمنزله د محسوس دي پر اول تقد ير، په دي چي قول او تلفظ يوامر معنوي او غيرمحسوس دي.

اوپردوهم تقد ير: په دي چي مقول او "متلفظ به" كه څه هم محسوس دي په حس د سمع سره خو اسماء اشارات د محسوس بصري د پاره وضع دي لكه د كافيه د شراحو او مطول د حواشيو څخه چي معلوميږي او د قولينو او مقولينو ترما بين وجه د مشابهت ترلمر بنكاره ده .

قوله:يدعونَّ دراصل يدعوون الخ:

تشريح: "يدعونَّ" په اصل كي" يُدْعوُونَ " وو واو يي په الف بد ل كړي يعني اول واو او بياء الف حذ ف كي او نون تاكيد ثقيله يى پوري متصل كي نون اعرابي يي ساقط كي يعني هغه نون چي هغه علا مه داعراب ده ځكه د جمهور په نيز مضارع سره د نون تاكيد ثقيله مبني ده نو بيايوځاي والي راغلي په مابين كي د دو ساكنينو چي يو واو دي او بل نون مد غم دي واو ساكن ته يي ضمه وركړل يُدْعَوُنَّ سوه.

قوله: قانو هرجاكه دو ساكن بهم آيند درغير حد خود واول ايشان واو جمع الخ :

ترجمه: قاعده دا ده چي هرځاي دوه ساكنين بيله خپل حد راسي (چي د دي قانون بيان مخكي سوي دي) او اول ساكن واو د جمعي وي او د مخكي حرف حركت د واو څخه مخالف وي نو دغه واو ته ضمه وركه مثال لكه "دعوالله ، ولا تخشون الناس " چي په اصل كي "دعو الله، وو او" لاتخشون الناس" وو او دوه ساكنين د لته يو واو دي او بل لام مدغمه دي.

قوله: "تُدْعينَّ" دراصل تدعوين بود واو الف كشت ويفتاد تدعين شد چوالخ:

تشريح: "تُدْعينَّ" په اصل کي "تدعوين " وو واو يي په الف بد ل کي الف يي حذ ف بيا يي نون تا کيد ثقيله پوري متصل کي نون اعرابي ساقط سو کم چي علا مه د اعراب وه ،بيا يوځايوالي راغلي د دوساکنينو په ما بين کي چي يوه ياء ده او بل نون مدغم دي اول د دي ساکنينو څخه مده هم نه دي يعني د مخکي حرف حرکت د ياء موافق هم نه دي نو ياء ته يي حرکت د کسري ورکي لکه چي دا هم قانون دي په دا سي مثالو کي ژر ده چي تا سو ته به د دي بيان راسي د ادغام په بحث کي.

قوله : صرف اسم مفعول "مدعوٌ" الخ مدعو دراصل "مدعوٌ" بود واو را در واو ادغام كردند الخ :

تشريح: "مدْعوٌ" په اصل کي "مدعُوْوٌ وو اول واو يي په دوهم کي مدغم کي "مدعوٌ" سو ځکه دا قاعده ده چي هرځاي دوه حرف د يوه جنس څخه راسی نو اول په دوهم کي ادغام که او د دي پوره بحث سره د شرائطو د مضاعف په بحث کي راسي.

قوله: اليائي منه ومن مهموز العين رأى يرىٰ رُؤْيَةٌ الى الخ :

تشريح:د نا قص يايي او د مهموز العين څخه راځي "راي" ما ضي معلومه ده "يرى" مضارع معلومه ده "رؤْيَة" مصدر دي.

قوله: "مرئيٌ دراصل "مرأُويٌ" بو د واو راياء كرد ند وياء درياء ادغام كردند ال خ:

ترجمه: "مرئىٌ" په اصل کي "مرمُويٌ" وو واو يي په ياء بد ل کي او ياء په ياء کي ادغام کړل او مخکي حرف يي مکسور کي "مرئى" سوه قاعده دا ده چي هرځاي واو او ياء په يوه کلمه کي يوځاي راسي او اول د دوي ساکن وي او يو د دوي څخه بدل د شي څخه هم نه وي او دغه کلمه تصغير د افعل نه وي واو په ياء بدل که اوياء په ياء کي ادغام که او مخکي کي که چيري ضمه وي هغه په کسره سره بدل که مثال لکه "مرئىٌ" او مهْدىٌ" او سيِّدٌ او ايّامٌ".

تشريح: د لته لابدي ده د پيژندلو څخه د درو شيانو:١ـ د قانون حکم.٢ـ شرائط.٣ـ امثله.

د ا څلورد ريشم قانون دي:

اول او دوهم او دريم بحث :

Maktaba Tul Ishaat.com

د دي قانون يوحكم او پنځه شرطونه دي:

حكم: واو په ياء سره بد لول او ياء په ياء كي مدغمول وا جب دي.

١ـ شرط: واو او ياء به په يوه كلمه كي جمع سوي وي.

٢ـ شرط: دواړه به سره متصل وي .٣ـ اول به د دوي دواړو څخه ساكن وي.٤ـ شرط: يو به بدل د شي څخه نه وي.٥ـ شرط:غير ملحق به وي.

اتفاقي مثال: د مَرْأُوْيٌ او مَهْدُوْىٌ، او سَيْوِدٌ او اَيْوَامٌ څخه مَرْئِىٌّ او مَهْدِىٌّ او سَيِّدٌ او اَيَّامٌ ويل وا جب دي.

قوله :دربويع وديوان واو راباء نكرده الخ :

تشريح: په "بويع" او "د يوان" كي واو په ياء بدل نه كي ځكه د لته واو او ياء بدل دي اصلي نه دي واو په اول كي بدل دلام څخه دي او ياء په دوهم كي بد ل د واو څخه ده او بل د لته كه اعلا ل سوي واي نو التباس به راغلي وايي د مفاعله د باب د ما ضي مجهولي سره او د تفعيل د باب د ما ضي مجهولي سره يعني په "بويع" كي او په د"يوان" كي بيا التباس راتلي د مصدر سره چي پر وزن د فعال وي، او "اُسيود" كي واو په ياء بد ل نه كي ځكه چي دا تصغير د"اسود" ده چي پروزن د افعل ده او په "حيوان، او ضيون" كي بدل نه كي ځكه دا خلاف القياس دي "حيوة" د سړي نوم دي يا د قبلي نوم دي او ضيون د نرپيشو گي نوم دي .

قوله: صرف الماضي معلوم منه الخ: ماضي معلومه د دي باب څخه "راي رايا راو" تراخيره پوري ووايه،

المجهول منه : اوما ضى مجهول د دي باب څخه راځي "رُاِىَ، رُاِيَا ، رُأُوْا"، تراخيره پوري ووايه.

صرف مستقبل معروف : مضارع معلوم دا ده د "يرى" څخه تر اخيره پوري واويه.

والمجهول منه: دا ده "يُرى" ترپاي پوري ووايه.

صرف مستقبل معروف بانون تأكيد ثقيله : مضارع بانون تا كيد ثقيله دا ده "يرينَّ".

ومجهول باوي: او مجهول بانون تاكيد ثقيله دا ده ، "يُرَيَنَّ".

صرف امرغائب معروف: امرغائب معلوم دا ده "لِيرَ لِيرا ليرو، او مجهول:" لِيُرَ".

صرف امر حا ضر معروف: امر حا ضر معلوم د ا دي" رَ، رَيا، رَوْا"، او مجهول" لِترَ، لِتُريا، لِتُروْا،

صرف امر متكلم: د امر متكلم صيغي "لاَرَ، لِتَرَ"،

صرف امر حا ضربانون تاكيد ثقيله: امر حا ضر بانون تا كيد ثقيله دا دي "رَ، رَيَنَّ، رَيانِّ"

صرف نهي غائب معروف: د نهي غائب معلوم صيغي د ا دي: "لا يَرَ،

ونهي حا ضر معروف: د نهي حاضر معلوم" لاتر، لاتريا" او پر د غه قياس كه مجهول.

اسم فاعل: "راءٍ"، دي او اسم مفعول "مرئيٌ": دي او نور اعلا لونه د مخكي قوانيو په ركم دي.

اود مزيد فيه پر دوي قياس كه د افعال د باب څخه "اعلى" ما ضي معلوم دى "على" مضارع معلوم ده تراخيره پوري،

اود مهموز الفاء او نا قص څخه: "أَلى" ما ضي معلومه ده ، "يُولي" مضارع معلومه ده ، تراخيره پوري ووايه.

او مهموز العين او نا قص څخه: " آثى" ما ضي معلومه ده، "يُئِثْ" مضارع معلومه ده تر اخيره پوري ووايه، معنى يزده كول.

او دغه ركم "أَرى، يُرى" ما ضي معلومه ده اود التفعيل د باب څخه" نَّجَّى "، ما ضي معلومه ده " يُنَجيَّ" مضارع معلومه ده معنى خلا صون ور كول ، او د مځكي پرمخ اچول مصد ر نا قص او مهموز للام د دغه باب څخه پروزن د تفعلة راځي لكه "تنْجيَةً "، او "تبريةً"، معنى بيزار كيدل او "تَثْرية"، معنى خوشحا ليدل، او "تسمية"، نوم اخيستل، او مفاعلة د باب څخه "نا جى" ما ضي معلوم ده "يناجى" مضارع معلوم ده "منا جاة" معنى رازويل ، او د الافتعال د باب څخه "اعترى"، ماضي معلومه ده "يعتري" مضارع معلومه ده "اعتراء" معنى نيژدي كيدل، او د انفعال د باب څخه "انقضى" ما ضي معلومه ده "ينقضى" مضارع معلومه ده د"انقضاء" په معنى د تيريد لو او پوره كيد لو سره،

اوباب د تفعل "تبنّى" ما ضي معلومه ده "يتبنّى" مضارع معلومه ده ، "تبنٍ"، مصدر دي .

قوله: "تبنٍ دراصل تبنوٌ بود واو رابيابدل كرد نداخ.

Maktaba Tul Ishaat.com

ترجمه: "تبن" په اصل کي "تبنو" وو واو يي په ياء بدل کي د مخکي حرف ضمه يي په کسره سره بد له کړل دا قاعده ده چي هر واو چي منقلب د همزي څخه نه وي او د اسم متمکن په طرف کي وي او مخکي حرف يي مضموم وي دغه واو په ياء سره بد ل که او د مخکي حرف حرکت يي په کسره بدل که ځکه چي هرياء چي په طرف کي وي او د مخکي حرف يي مضمومه وي دغه ضمه په کسري سره بد ل که مثال لکه: "تَشَقٍ"، معني بد بختي او "تَحَنٍّ"، معنی مهربان کيد ل او "تمنٍّ"، قران کريم ويل همدغه رکم "تبنيٍّ، سو وروسته اعلال د "قاضٍ" پکښي وکه "تبنٍ" سو اودغه رکم "قلنسٍ" چي جمع د"قلنسوة" ده معنی خولي او "ادلٍ" چي د "دلوٍ"، ده معنی سلواغه.

تشريح : د لته لابدي ده د پيژند لوڅخه د شپږو شيانو :۱ـ د اول قانون حکم.۲ـ شرايط.۳ـ امثله.

۴ـ دوهم قانون حکم.۵ـ شرايط.۶ـ امثله.

نوټ: پنځه د يرشم قانون ، اول او دوهم او دريم بحث:

(۳۵ـ د اَدْلٍ تَبَنٍّ دُعِيٍّ قانون:)

د دي قانون د پاره دوه حکمونه دي او اول حکم يي وجوبي دي اودوهم يی جوازي دي

داول حکم د پاره د شرطو دري جماعته دي داول جماعت د پاره اوه شرطونه دي اود دوهم جماعت د پاره اته شرطونه دي اود دريم جماعت د پاره نه شرطونه دي.اود دوهم حکم د پاره نه شرطونه دي.

۱ـ حکم: د واو په ياء سره بد لول واجب دي.

۱ـ جماعت: اول شرط: واو به لازمي وي ،احترازی مثال: ضاربودي چي په اصل کي ضارب دي د لته واو عارضي دي په جوازي قانون سره د نون تنوين څخه بدل سوي دي.

۲ـ شرط:واوبه دهمزي څخه بدل شده نه وي ،

احترازي مثال: کفو دي د لته واو دهمزي څخه بدل دي چي کفء دي.

۳ـ شرط:وواو به داسم په اخره کي وي ،احترازي مثال:يدعو دي د لته دفعل په اخره کي دي.

۴ـ شرط:داسم متمکن په اخره کي به وي ،احترازي مثال:هو دي چي دا مبني دي.

۵ـ شرط: د واو ماقبل به مضمومه وي ،

احترازي مثال:داعواومدعو دي د لته ماقبله مفتوحه او مكسوره دي.

اتفاقي مثال:د اَدْلُوٌّاوتَبَنُوٌّخخه اَدْلِيٌّ اوتَبَنُّيٌ بيا د دعى په قانون سره په ادلي اوتبني سره بد ل سوه، بيا د يدعو په قانون سره ادلين اوتبنين سول ،بيا دالتقاء ساكنين په قانون سره پر ادل اوتبن باندي ودريد ل .

دوهم جماعت اول څلور شرطونه د مخكي په شان سره دي.

۵ـ شرط:تردغه واو مخكي به بل واو مده زائده راغلي وى

احترازى مثال:حوو دي د لته مده زائده نسته .

۶ـ شرط:واو به په جمعي كي راغلي وي،

احترازي مثال:مدعوو دي د لته ترواو مخكي مده زائده په مفرد كي راغلي دي.

اتفاقي مثال:"دعوو" دي چي د "داع " جمعه ده دوهم واو يى په يا ء سره بد ل سو نو"دعوي" سو بيا د "قويل" په قانون سره "دعى" سو بيا د "ادل" په قانون سره دعي سو .

۳ـ جماعت: اول پنځه شرطونه د مخكي په شان سره دي.

۶ـ شرط:واو به په مفرد كي وي ،احترازي مثال:دعوو دي دا جمع ده .

۷ـ شرط:ترمده زائده مخكي به بل متحرک واو راغلي وي ،

احترازى مثال:مدعوو دي د لته بل واو نسته .

اتفاقي مثال: مقووو دي اخير واو يي پا ياء سره بدل كړي نو مقووي سو بيا د قويل په قانون سره مقوى بدل سو تر دغه وروسته د ادل په دوهم قانون سره مقوى سو .

۲ـ حكم:واوپه يا سره بد لول جائز دي.

۱ـ شرط:اول شپږ شرطونه د مخكي په شان سره دي.

۷- شرط:تردغه مده زائده مخكي به بل كم متحرک واو نه وي راغلي ،

احترازى مثال:مقووو دي د لته بل واو راغلي دي.

Maktaba Tul Ishaat.com

اتفاقي مثال:مدعوو دي اخير واو په ياء سره بدل سو نو مدعوى سو بيا د قويل په قانون سره مدعى سو بيا ادل په دوهم قانون سره مدعى سو.

(۳۶ـ د ادل تبن دعي دوهم قانون)

د دي قانون د پا ره دوه حكمونه دي او دهرحكم د پاره پنځه شرطونه دي:

۱ـ حكم:د يا ما قبل ضمه په كسره سره بد لول واجب دي.

۱ـ شرط:يابه وي ، احترازي مثال: وعد دي د لته ياء نسته.

۲ـ شرط:يا به په اخره كي وي ،احترازي مثال:بيع دي.

۳ـ شرط: داسم متمكن په اخره كي به وي ،احترازي مثال:هي دي د لته مبني دي.

۴ـ شرط:تر ياء مخكي به صرف يوه ضمه وي، احترازي مثال: دعى دي دلته دوي ضمي دي.

اتفاقي مثال:د ادلي اوتبني څخه ادلي اوتبني ويل واجب دي.

دياء مشد د اتفاقي مثال: دمرمي څخه مرمي .

۲ـ حكم:د ياء سره چي كمه ضمه متصله ده په كسري سره بد لول واجب دي

او كمه ضمه چي متصله نه وي دهغي بد لول جائز دي .

شرط: اول دري شرطونه د مخكي په شان سره دي.

۴ـ شرط:تر ياء مخكي به دوي ضمي وي،احترازي مثال:ادلي تبني دي دلته صرف يوه ضمه ده.

دياء مخفف اتفاقي مثال:د رخي څخه رخي، ويل واجب دي.

د ياء مشدد اتفاقي مثال:د دعي څخه دعي ويل .

امثله:مُسْلِمِيَّ ، قِسِيٌّ، مَجْزِيُّوْنَ، دِ لِيٌّ،مَرْضِيَّةٌ، تَرَاضٍ، تَسَاوٍ،مَطْوِيٌّ، عِصِيٌّ.

قوله: ودرقلنسوة بسلا مت ماند زيرانچه درطرف نيست الخ :

تشريح: په "قلنسوة " كي واو په ياء بدل نه كي ځكه چي په طرف كي نه دي او په "هو" او "يَدْعو" كي واو په ياء بدل نه كي ځكه اسم متمكن نه دي بلكي مبني دي.

قوله : بدانکه توسط حرف ساکن زائده میان ضمه و واو جمع ما نع اعلال نیست الخ.

تشريح: پوه سه ای طالبه چي د ضمي او واو تر مابين د ساکن حرف لويدل په جمع کي ما نع د اعلال څخه نه دي ،او په مفرد کي ما نع ګرځي د "دلو" او "عصاً "په جمع کي به يي "دُلِيٌّ"، او "عُصِيٌ " وايي په اعلال اول سره دا مثال دهغه واو دي چي په واحد کي اعلا ل نه وي سوي او دهم هغه دي چي اعلا ل پکښي سوي وي او پدي کي غرض تنبيه ده پر دي چي په دي قانون کي په مفرد کي سلا متيا شرط نه ده او په "عتوْ" کي به "عتوًّ" وايي په تصحيح سره او "عُتُو" په دوو ضمو سره ووايه د حد تيريد ل او سخت بوډا توب ته رسيدل او د يرتياره کيدل دا هم رواده چي د فاء کلمه تا بع دعين د کلمي کي او وي وايي "عصيٌّ، په دوو کسرو سره او "دِلِيٌّ "، هم د ارکم دي.

قوله: اما درحُقٍّ جمع اَحْوی بسلا مت ما ند الخ :

تشريح: په "حوٍّ" چي جمع د"احوی" ده اعلال يي پکښي وه نه کي ځکه واو يي زائد نه دي بلکي دعين کلمه ده، "حوٍ " معنی هغه سوروالي ته وايي چي تور والي ته ما ئل وي.

قوله: ومن باب الافعال اِرْعَوی، يرعوي.

د باب څخه د افعالال "ارعوی" ماضي معلومه ده "يَرْعوي" مضارع معلومه ده "ارعواءً" معني د ريدل او بيرته راګرځيدل.

قوله: فهو مرعواٍ ارعوی دراصل ارعوو بود الخ :

تشريح: "مرعو" اسم فاعل دي "ارعوی" په اصل کي "ارعوی"وو دوهم واو يي په الف بدل کي او ادغام يی نه کي ځکه چي په کلمه کي ابدال او ادغام دواړه راسي نو ابدال مقد م دي ترادغام نو ته به يي وايي "قوی" يقوی" بيله ادغام چي "قوی ،يقوی" کيږي او "ديوان" بی وايی بيله ادغام چي "دوَّانٌ " کيږي.

قوله: ومن باب الاستفعال استدعی:

او د استفعال د باب څخه "استدعی" ما ضي معلومه ده او "يستدعي" مضارع معلومه ده "استدعاءً" مصدر دي معنی "دعا" کول او ويل، تمت نا قص وقعت الفراغي من تسويد الناقص في يوم العاشر من رمضان مبارک، د سي شنبي په ورځ د ما پښين پنځه بجي څلويښت دقيقي، ۱۷=۴= ۱۳۹۳. مطابق: ۱۰= ۹= ۱۴۳۵.مطابق: ۸=۷= ۲۰۱۴.

Maktaba Tul Ishaat.com

هرکله چې مصنف فارغ سو د بیان څخه د نا قص نو یي شروع وکړل په بیان د لفیف:

قوله : وعلى هذا القياس صرف اللفيف الخ:

تشریح: یعني لفیف هم پردي قیاس دي په لفیف مفروق کي د فاء کلمه یي پر معتل الفاء باندي قیاس که او دلام کلمه یي پر معتل لام باندي قیاس که مثال یی لکه : "وقی"، ما ضي معلومه ده " یقی"، مضارع معلومه ده "وقایة " مصدر دي "واقٍ" اسم فاعل دي معنی ساتنه او هر هغه شي چې په هغه سره ساتنه او خوندي کیدل کیږي د شي.

قوله: اما درلفیف مقرون لام کلمه اورابرمعتل لام قیاس باید کردالخ:

تشریح: او په لفیف مقرون کي لام پر معتل لام قیاس سیږي او په عین کلمه کي اعلال نه کیږي ځکه چې بیا به اعلا لونه سره یوځاي پرلپیسي راسي یعني د دي د پار اعلال نه پکښي کیږي چې د دو اعلا لو داجتماع مخنوی وسي .

"تحرزاً": معنی پر هیز کول او ځان ساتنه او د ما سوی دي د مخکي عبارت څخه چې د ویل دعین په کلمه کي به اعلال نه کوو نو د لته یي اعلال کړي دي یعني په هغه ځاي کي کیږي چې واو او یاء سر یوځاي راغلي وي او یوه مختوالي کړي وي په سکون سره لکه مخته دا خبره تیرسوه،

او "طي" معنی پیچل لاندي کول لو لاروهل چې په دروسرو معنی کي مستعمل دي او "کيٍّ"، معنی د ا غه ایښول او "ليٍّ"، معنی په شاهدي ورکولو کي ژبه اړول لکه ښورول او په مخ اړولو سره شاته کتل او د قرضدار وخت د فعه کول او پیچل یعني کږول او رسي پیچل.

قوله: او تقول حيي يحيي حيوانا الخ :

تشریح: ته به وایي "حيي" ما ضي معلومه ده "یحیی" مضارع معلومه ده ، "حیواناً"، مصدر معلوم دي په "حيي" کي اختلاف دي د جمهور په نیزپر خپل اصل باندي پاته دي او د فراء او عثمان ما زني په نیز یي اصل "حیوَ" وو او په "حیوانا" کي د دي بر عکس اختلاف دي د جمهور په نیز پر خپل اصل باندي پاته نه دي، او د فراء او ما زني په نیز پر خپل اصل باندي پاته دي.

قوله: وطوى، يطوى، طيًّا،

یعني ما سوی د"طی" څخه .

قوله: او اما آية، او"رواية شاذ:

تشريح: يعني سره د دي چي لفيف مقرون دي او په لام کلمه کي اعلال سوي دي بيايي هم په عين کلمه کي اعلال سوي دي دا شاذ دي معني: نښانه د قراني حروفو يو ټولګي، او د انسان بد ن د ته وايي،

قوله : صرف المضاعف مدَّ يمدَّ مدًّا الخ :

تشريح پوسه چي مضاعف پر دوه قسمه دي : ۱ـ مضاعف ثلاثي . ۲ـ مضاعف رباعي.

ليکن په دي کتاب کي د مضاعف ثلاثي څخه بحث کيږي نه د مضاعف رباعي څخه .

"مدَّ" په اصل کي "مدد" وو اول دال يي په حذ ف د حرکت سره ساکن کي ترڅو يي اتصال په دوهم دال پوري او د خول په هغه کي ممکن سي ځکه که دواړه متحرک وي بيا اتصال او ادخال چي ورته ادغام وايي نسي کيدلاي.

قانون هرجا که دو حرف متحرک ازيکجنس بهم آيند الخ :

ترجمه: قاعده دا ده چي هر ځاي دوه حرف متحرک د يوه جنس څخه راسي پر طريقه د لزوم او ياد دوو مخرجو څخه چي سره نيژدي وي او يا اول د دوي ساکن وي او دوهم حرف يي متحرک وي يو د دوي څخه زائد د پاره د الحاق هم نه وي، او کلمه وروسته ترادغام د بلي کلمي سره متشابه کيږي هم نه نو اول په دوهم کي ادغام که مثال: لکه "ذبَّ" اصل يي "ذببَ "وو ، معني منع کيد ل ډنګرکيدل او "ربَّ" په اصل کي "ربب" معنی خاوندوالي کول مشري کول پالل پوره کول زياتول جمع کول لوجمع کيدل "لَبِتُ" په اصل کي "لبثتُ " وو معنی درنک ځنډ کول .او "عبدتُّ" معنی بند گي کول او پوښتل.

تشريح: د لته لابدي ده د پيژند لو څخه د لسو شيانو:۱ـ تحقيق، ۲ـ د متجانسينو اول قانون او دهغه حکم.۳ـ د دي قانون شرايط ۴ـ امثله.۵ـ د متجانسينو دوهم قانون او دهغه حکم.۶ـ د دي قانون شرايط.۷ـ امثله.۸ـ د متجانسينو دريم قانون اود هغه حکم.۹ـ د دی قانو شرايط.۱۰ـ امثله.

اول بحث تحقيق: څه رکم چي پدي قانون کي مصنف د ادغام قوانين په بشپړ تفصيل سره بيان کړي دي ځکه نو د حروف د مخارجو يادونه چي ورته په دي باب کي اړتيا سته د مقام سره د منا سبت په اندازه ضروري ګنم :

Maktaba Tul Ishaat.com

نوټ: ادغام من الحيث الحكم پر درې قسمه د ي: ۱ـ واجب، ۲ـ جائز. ۳ـ ممتنع. په قوانين کې به د دي بيان وسي که څه هم مصنف په دي مقام اهتمام نه دي کړي.

اول اودوهم او دريم بحث:

(۳۷ـ د دَ دَ نَ ضَضْرَبَ د متجانسين اول قانون.)

د دي قانون د پاره دوه حکمونه دي داول حکم د پاره دوه شرطونه دي اود دوهم حکم د پاره درى شرطونه دي او دغير مضارع د پاره دوه شرطونه دي.

۱ـ حکم:ادغام ممتنع دي.

۱ـ شرط: متجانسين به په شروع کې د کلمې وي ،احترازى مثال:مدد دي د لته په اخر کې دي.

۲ـ شرط:متجانسين به په ثلا ثي مجرد کې وي اويا به په رباعي کې وي مطلقا که مجرد وي اوکه مزيد، احترازى مثال:يحمر دي دلته به ثلا ثي مزيد کې دي.

اتفاقي مثال:دَدَنَ ضَضَرَبَ تَتَدَ حْرَجَ دي.

۲ـ حکم: ادغام جائز دي.

۱ـ شرط: متجانسن به د کلمې په شروع کې وي ،احترازى مثال: مد د دي.

۲ـ شرط:کلمه به ثلا ثي مزيد فيه وي ، احترازى مثال: تَتَرَ ضضرب دي.

۳ـ شرط: د مضارع د پاره دي د قانون ترجارى کولو وروسته به دهمزې وصلي ضرورت نه وي، احترازى مثال:تتضارب دي.

د ماضي اتفاقي مثال: تَتَرَکَ څخه اِتَرَکَ .

د مضارع اتفاقي مثال: فَتَتَنَزَّلَ څخه فتنزل ويل جائز دي.

امثله:شَکٌ،فَتَنَزَّلَ،فَتَّبَاعَدَ،اِتَّرَّسَ، ضَبَّ، سَلَّ، رَدَّ..

(۳۸ـ د مَدَّ فَرَّ متجانسين دوهم قانون:)

د دي قانون د پاره يو حكم او اوه شرطونه دي.

حكم: په متجانسين كي ادغام واحب دي.

١ـ شرط:متجانسين به په شروع كي د كلمي نه وي،احترازی مثال: تترک دي د لته په شروع كي دي.

٢ـ شرط: اول به ساكن وي دوهم به متحرک، احترازی مثال: مد د دي د لته دوهم متحرک دي.

٣ـ شرط:متجانسين به دوي همزي په مخفف كلمه كي نه وي ،

احترازی مثال: قرءء دي د لته دوي همزي دي.

٤ـ شرط:اول د متجانسين به هاء دوقف نه وي ،احترازی مثال: اغره هلال دي د لته هاء ده.

شرط:اول د متجانسين به داسي مده نه وي چي هغه بد ل دهمزي څخه راغلي وي په جوازي قانون سره ، احترازی مثال:رييا په اصل كي رئياوو.

٦ـ شرط:اول د متجانسينو به داسي مده نه وي چي د كلمي په اخره كي وي ،

احترازی مثال:في يوم دي د لته په اخره كي دي.

٧ـ شرط:دادغام كولو وروسته به د هغه كلمي وزن د بل قياسي وزن سره نه مشابه كيږي ،

احترازی مثال: قوول تقوول دي دا دواړه دادغام وروسته د قول تقول سره مشابه كيږي.

اتفاقي مثال:د "مدد" فرر" څخه "مَدَّ فَرَّ" ويل واجب دي.

(٣٩ ـ د مد يمد فر يفر متجانسين دريم قانون:)

د دي قانون د پاره يو حكم او يولس يی شرطونه دي.

حكم: ادغام واجب دي.

١ـ شرط:متجانسين به په اول كي د كلمي نه وي، احترازی مثال:تترک دي.

٢ـ شرط:دواړه متجانيسن به متحرک وي ، احترازی مثال:مدد دي.

٣ـ شرط:اول به مدغم فيه نه وي ، احترازی مثال:حبب دي.

Maktaba Tul Ishaat.com

۴ـ شرط:د متجانسين څخه به يوهم زائد براء الحاق نه وي،

احترازی مثال:حبّب دي دا ملحق د دحرج دي.

۵ـ شرط: اول د متجانسين څخه تاء د افتعال به نه وي،احترازی مثال:اقتتل دي د لته تاء ده .

۶ـ شرط:متجانسين به دوه واوه په باب دافعلا ل کي نه وي ،

احترازی مثال:ارعوی په اصل کي ارعوو وو.

۷ـ شرط: د متجانسين څخه به يوهم دا علا ل تقاضا نه کوي،احترازی مثال:قوی په اصل کي قووو.

۸ـ شرط: د متجانسين څخه به پردوهم باندي عارضي حرکت نه وي ،

احترازی مثال:اردد القوم چي په اصل کي اردد القوم وو.

شرط:متجانيسن به په دووکلمو کي نه وي ، احترازی مثال:مکنني دي د لته په دوو کلمو کي دي.

۱۰ـ شرط:متجانسين به دوي ياګاني نه وي ، احترازی مثال: حيي رمييان دي،.

۱۱ـ شرط: متجانسين به په اسم کي د مذ کوره لاندي پنځو اوزانوڅخه به پريوه وزن باندي نه وي راغلي، هغه اوزان دادي:فعل فعل فعل فعل فعل ،احترازی مثال: سبب ، ردد، سرر، علل، درر.

اتفاقي مثال:د مد د يمد د فرريفرر څخه مد يمد فر يفر ويل واجب دي.

قوله: ودر مد د وسبب ادغام نکرد زيرانچه کلمه الخ:

تشريح: په "مد د" او "سبب" کي ځکه ادغام ونه کي چي کلمه يی د اشتباه څخه خوندي نه ده، "مدد" معنی مرسته او کومک کول مشابهت يي راتلي د"مدَّ" معنی کشول او "سبب" معنی رسي او هرهغه څه چي په هغه سره د بل سره پيوستوب ترل کيږي او مشابهت يي راتلي د"سبَّ " معنی بنکنځل کول.

قوله:ودرقوول ادغام نکرد ند زيرانچه اول ايشان مبدل ست الخ:

تشريح: په "قوول" کي يي ادغام ونه کوي ځکه د متجانيسينو اول مبدل دي دا د ليل نقليلي دي د سيبويه او خليل څخه احسن دا ده چي شيخ ابن حاجب ويلي چي ادغام ځکه ونه سو چي مشابهت يي د"قوّل" سره را نه سي.

قوله: ودر مد دن او فررن ادغام نكرد ند الخ:

تشريح: په دي صيغو كي اعلال ونه كي ځكه دوهم د متجانسينو څخه متحرک نه دي.

قوله: ودرقعدد، وشملل، ادغام نكرد زيرانچه حرف دوم الخ:

تشريح: په "قعد د" او "شملل" كي ادغام نه دي كړي ځكه چي دوهم متحرک زائد د پاره د الحاق دي ځكه "قُعْدَ دَ" ملحق په "بُرْثَنَ" يا "جعفر" پوري دي "قعد د" معنى هغه سړي ته وايي چي خپل لوي نيكه ته نيژدي وي او دغه ركم بخيل سړي ته او بزدل ته او دغه ركم هغه سړي ته وايي چي د بنوكارو څخه ناسته وي، او شملل ملحق په "دحرج" پوري دي معنى تلوار كول او "حبب" كي ادغام ونسو ځكه ما قبل يي مدغم دي معنى دوست جوړول.

قوله: زلزل كه رباعي ست ادعام نكرد ند زيراكه دوحرف بهم نيامد الخ:

تشريح: په زلزل كي ځكه ادغام نه دي كړي يعني ونه سو چي دوه حرف متجانسين سره متصل نه دي.

قوله: ود ر تتنزل ادغام نكردندزيراكه اجتماع اين دوحرف برسبيل لزوم نيست الخ:

تشريح: په تتنزل كي پر طريقه د وجوب ځكه ادغام ونسو چي دغه اجتماع د متجانسينو سره لازم نه ده ځكه حذ ف يي هم جا ئز دي معنى كښته كيدل راوليدل.

قوله: ودرما ند حيي مماكان احدهما مبدلا وهما متحركان الخ :

تشريح: په "حيى" غوندي مثالو كي چي دواړه متجانسين متحرک وي خو يو يي مبدل وي ادغام او اظهار دواړه روادي خو يو قيد بل هم وا جب دي هغه دا چي د دوهمي ياء حركت به لازم غير عارض وي او مخالف "مرمي" چي اول ياء يي ساكنه ده نو په دي كي ادغام وا جب دي .

قوله: بدانكه هرجاكه دوحرف ازيكجنس بهم آيند درو بيكي از سه طريقه تخفيف كنند بادغام چناچه گفته شد الخ :

تشريح خلا صه دعبارت دا ده چي په مضاعف كي په درو طريقو سره تخفيف كولاي سي اول تخفيف په ادغام سره چي مخكي ذ كر سو .

دوهم تخفيف په حذف سره د ابيا په خپل كور كي پر دوه قسمه دي :١ـ سماعي:لكه:" ظلت" چي په اصل كي "ظللت" وو .

Maktaba Tul Ishaat.com

۲ـ قياسي: لکه "تنزل" چي په اصل کي" تتنزل" وو

۳ـ دريم تخفيف: په ابدال سره دا بيا په خپل کور کي پردوه قسمه دي:۱ـ سما عي: لکه" دسها" په اصل کي "دسسها" وو ، دوهم سين ياء سوه او بيا ياء په الف بدل سوه .

۲ـ قياسي : لکه" د يماس"، چي په اصل کي "دمماس" وو او لکه" شيراز" چي په اصل کي "شرْرَاز" وو او لکه "د يوان" چي په اصل کي "دووان" وو او لکه "د ينار" چي په اصل کي "د ننار" وو او "د يباجٌ " چي په اصل کي "د بباج" وو.

قوله : درمانند تقوی که دراصل تقوی بود ادغام نکرد الخ:

تشريح: په "تقو" او دهغي په رکم نوروصيغو کي ادغام ونسو ځکه چي ابدال پر ادغام مخکي دي يعني په هغو ځايو کي چي د ابدال اوادغام دواړو سببونه موجود وي.

قوله: ویمد دراصل یمدد بود حرکت دال اول رانقل کرد بما قبل دادند پس الخ:

تشريح: خلا صه دعبارت دا ده چي دوه حرف ديوه جنس څخه راسي او داول حرف ما قبل ساکن غير مده وي نو د اول حرف حرکت به ما قبل ساکن ته ورکولي سي او بيا ادغام کولي سي لکه "يمدد" "يظل" چي په اصل کي "يمد د" او" يظلل" وو ليکن د لته دا شرط دي چي دغه لفظ به ملحق نه وي هم د دي وجي څخه په "جلبب" کي ادغام نه کيږي ځکه چي بيايي غرض د الحاق قوي کيږي.

قوله: مد دراصل امدد بود حرکت دال اول رابما قبل د ا ند وهمزه را حذف کردند لعدم الاحتیاج الخ:

تشريح: "مد" په اصل کي "امد د" وو حرکت د اول دال يي نقل کي ما قبل ته او همزه د نه احتياج په وجه حذ ف کړي ځکه دي هم د احتياج په وجه زيات سوي وو چي په عربي کلام کي په ساکن ابتداء محال وه اوس چي ساکن په حرکت لازمي سره متحرک سو همزه هم په حذ ف لزومي سره حذ ف سوه اودلام کلمي ته يي حرکت ورکي او بيا ادغام پکښي وسو "مد" سو .

قوله: قانون هرجاکه دوحرف ساکن بهم آیند برغیر حد خود و اول ایشان مده نباشد الخ :

تشريح: هرځاي چي دوه ساکنان په علی غير حد ډول (چي بحث يي د معتل په بحث کي تيرسو) سره يو ځاي راسي اول مده نه وي او که مده وي نو حکم يي مخته معلوم سو آخري حرف ته بايد حرکت ورکړل سي.

قوله: والاصل فيه الكسره :

تشريح: اصل په تحرک د يوه د ساکنينو کي کسره ده او هغه په سو وجوهو سره :۱ـ دا چي کسره د مخرج په اعتبار اخت السکون ده لکه چي محققينو د کشاف په حواشيو کي پدی تصريح کړي ده .

۲ـ دا چي سکون عد م د حرکت دي او کسره د خپل کمښت په وجه د عدم پر منزله ده ځکه کسره نه په اخير د افعالو کي او نه دغير منصرف د اسماء او نه په حرف کي راځي نو تر ما بين مناسبت سته وغير.

قوله: وغير بعارض كا لضم في واو الجمع الخ:

تشريح: غير د کسري څخه چي ضمه او فتحه ده د يو عارض امر په وجه منځته راځي لکه ضمه په واو د جمع کي د لته ضمه ځکه غور سوه چي ضمه د واو د جنس څخه ده نو د ده دهغه سره ترنور ډ ير زيات مناسبت سته.

قوله: والفتح في آلم الله الخ:

تشريح: او لکه دا چي فتحه مختار ده په "الم الله" کي چي التقاء يي راغله د سکون سره لام د"الله" او د لته د ميم فتحه په سکون سره نه ده او نه په سکون سره د ياء ده چي ترده مخته ده کنه نو په "الم ذالک الکتاب" کي به د ميم فتحه واجب وايي ځکه دا علت پکښي حا صل دي او دا صحيح نه دي چي د ميم فتحه د "الله" د همزي فتحه ده چي ميم ته نقل سوي ده ځکه هغه همزه د وصل ده پدرج کي ساقطيږي او حرکت هم ورسره ساقطيږي اوس ميم ته ځکه فتحه ورکړل سوه د دي د پاره چي د توالي د کسراتو ځان ساتنه او په لفظ د"الله" کي د هغه تفخيم ساتنه وسي چي دلام سره ترترکيب مخته پکښي وه.

قوله: وجاز الاوجه الثلاثة الكسرة لانها الاصل والفتح لخفتها والضم للاتبعا الااذا لقيه ضمير الغائب والغائبة فحينئذ الضم في اولى الخ:

تشريح: د ري سره وجهي روا دي د"بني تميم" پر لغت په هغه کي چي مضارع يي مضموم العين وي لکه "مُدُّ" دا د ري سره وجهي ځکه روا دي، کسره ځکه روا ده چي دا اصل ده او فتحه ځکه رواده چي اخف ده او ضمه ځکه رواده چي دا د عين د کلمي د متابعت په وجه ځکه موافقت اولی دی ترمخالفت مګر په هغه ځاي کي چي ضمير دغائب او غائبي پوري پيوست سي هلته بيا په اول کي ضمه ده لکه "مده" او فتحه ده په الثاني کي لکه" مُدَّها" يعني په ټولو وختو کي دري سره وجهي روادي مګر هغه وخت نه دي روا چي د مفرد مذ کر غائب ضمير او د واحدي مؤنثي غائبي ضمير پوري پيوسته سوي ځکه هغه مهال چي دغائب مذ کر مفرد ضمير وي هلته اکثر او افصح ضمه ده نه بل څه او کله کله

Maktaba Tul Ishaat.com

كسره هم وركول كيږي لكه "مدِّه" او كله چې د واحدي غائبي ضمير پورې پيوسته سي نو بيا فتحه اكثر او افصح ده نه بلل څه .

وخت: د شروع د ما پښين ځلوربجي اوه د يرش د قيقي:۳۷، تاريخ :۳۰،=۳،=۱۳۹۳، مطابق: ۲۱،=۸،=۱۴۳۵. د پوره كيدو وخت لس كم دولس بجي:۱۸،=۴،=۱۳۹۳. مطابق: ۱۱،= ۹،=۱۴۳۵. مطابق: ۹،=۷،= ۲۰۱۴..

ومن الله التوفيق.